

## บทที่ 4

### ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

#### ผลการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง เพื่อความชัดเจนดังต่อไปนี้

1. ช่วงที่เริ่มเข้าสู่สงครามมหาเอเชียบูรพา (8 ธันวาคม 2484-ก่อนการประกาศสัญญาสัมพันธไมตรีร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 21 ธันวาคม 2484)
2. ช่วงที่สงครามโลกครั้งที่สองดำเนินอยู่ระหว่างประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นคือประเทศไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตร ญี่ปุ่นใช้ไทยเป็นพันธมิตรร่วมวงศไพบูลย์ และใช้ไทยเป็นทางผ่านในขณะที่ผู้นำไทยอีกฝ่ายหนึ่งดำเนินขบวนการเสรีไทย (การประกาศสัญญาสัมพันธไมตรีร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 21 ธันวาคม 2484-13 สิงหาคม 2488)

Rhetorical Situation จะแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ

ฝ่ายที่ 1. เป็นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลา คือ

1.1 ฝ่ายจอม ป. พิบูลสงครามในช่วงที่เห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามแน่นอน สำหรับข้อนี้มันถือเป็นกรณีเร่งด่วนที่ทำให้ฝ่ายไทยต้อง ตัดสินใจโดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยินยอมว่าจะให้ประเทศไทยเป็นพันธมิตรร่วมวงศไพบูลย์กับญี่ปุ่นให้ใช้ไทยเป็นทางผ่านได้ในที่สุด รวมทั้งประกาศสัญญาสัมพันธไมตรีร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484 และเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดคือ การตัดสินใจ

ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เข้าร่วมเป็น  
ประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว ในวันที่ 25  
มกราคม 2585

1.2 ฝ่ายจอม ป. พิบูลสงครามที่รู้แล้วว่า ญี่ปุ่นจะ  
ต้องเป็นฝ่าย พ่ายแพ้สงครามแน่นอน

ฝ่ายที่ 2 เป็นของนายปรีดี พนมยงค์

3. ในช่วงหลังจากที่สงครามโลกยุติลง (14 สิงหาคม 2488 ญี่ปุ่น  
ประกาศยอมแพ้สงคราม-1 มกราคม 2489 การลงนามเพื่อยกเลิก  
สถานะสงครามระหว่างไทยและบริเตนใหญ่และอินเดีย)

1. ช่วงที่เริ่มเข้าสู่สงครามมหาเอเชียบูรพา(8 ธันวาคม 2484 -  
ก่อนการประกาศสัญญาสัมพันธไมตรีร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่น วันที่ 21 ธันวาคม  
2484)

### บริบทและการตอบโต้ในช่วงแรกของไทยต่อญี่ปุ่น

นายปรีดี พนมยงค์ ในขณะที่เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้เดินทางไปเยือนบุคคลสำคัญต่างๆ ทั่วโลก เพื่อทาบถามการบอกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคที่ผูกมัด  
ประเทศไทยมา 80 ปี ซึ่งรวมถึงผู้นำ เบนิตโต มุสโสลินี แห่งอิตาลี นายกรัฐมนตรีเปียร์ ลาวาล  
แห่งฝรั่งเศส รัฐมนตรีต่างประเทศแซมมวล ฮอร์ แห่งอังกฤษและคอร์ดเวลล์ ฮัลล์ แห่งสหรัฐอเมริกา  
อีกทั้งได้เข้าเฝ้าจักรพรรดิฮิโรฮิโตะแห่งญี่ปุ่น ในระหว่างพำนักอยู่ในกรุงโตเกียว บรรดาบุคคล  
สำคัญในคณะรัฐบาลญี่ปุ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกทหารขวาจัด ได้พยายามชักจูงนายปรีดี  
พนมยงค์ถึงความจำเป็นที่ชาติต่างๆ ในเอเชียจะต้องร่วมมือกันต่อสู้กับชาติผิวขาว นายปรีดี  
พนมยงค์ ไม่ได้เห็นคล้อยตามไปด้วย เพราะเห็นว่าปัญหาไม่ได้อยู่ที่ผิวหรือเชื้อชาติ หากอยู่ที่

ความปรารถนาจะอยู่ร่วมกันโดยสันติภาพหรือไม่ ในขณะที่นั้นญี่ปุ่นกำลังรุกรานจีนซึ่งเป็นชาติเอเชียด้วยกันและกำลังมุ่งลงสู่ เอเชียอาคเนย์<sup>1</sup>

ในปี 2484 ก่อนที่ญี่ปุ่นจะเปิดฉากสงครามไม่นาน นายปรีดี พนมยงค์ ได้สร้างภาพยนตร์ พุดภาษาอังกฤษ โดยตนเองเป็นผู้อำนวยการสร้าง ประพันธ์เรื่อง และกำกับการแสดง ชื่อ "พระเจ้าช้างเผือก" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเตือนภัยจากการรุกรานของผู้นำที่กระหายอำนาจ และ ชี้ให้เห็นสังคมนิยมว่า แม้สันติภาพก็จะต้องได้มาด้วยการต่อสู้ นายปรีดี พนมยงค์ มิได้มีอคติใด ๆ ต่อประเทศญี่ปุ่นหรือประชาชนชาวญี่ปุ่น หากแต่คัดค้านนโยบายรุกรานของผู้มีอำนาจในการบริหารประเทศในขณะนั้นของญี่ปุ่น ตลอดจนผู้นำกองทัพที่กระหายสงคราม และได้ติดตามสถานการณ์ ในทุกๆด้านโดยใกล้ชิด<sup>2</sup>

วันที่ 7 ธันวาคม 2484 เวลา 22.00 น. ผู้แทนรัฐบาลญี่ปุ่นประกอบด้วย เอกอัครราชทูต เทจิ ทสึโบกามิและทูตทหาร ได้มาที่วังสวนกุหลาบ และยื่นบันทึกต่อรัฐบาลไทยขอเดินทางผ่านประเทศไทยเพื่อไปโจมตีอังกฤษ โดยแจ้งว่าญี่ปุ่นได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาแล้วและจะโจมตีคู่สงครามพร้อมๆกัน จึงขอย่าให้ไทยขัดขวางโดยญี่ปุ่นรับรองว่าจะไม่ทำลายอธิปไตยของไทยเพียงแต่ขอเดินทางผ่านกรุงเทพฯ และบางจังหวัดที่จำเป็นในทางการทหารเท่านั้น โดยขอทราบคำตอบในเวลา 02.30 น. ของวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ฝ่ายไทยขอยืดเวลาเป็น 05.00 น. นายปรีดี พนมยงค์ ได้ขอให้ญี่ปุ่นยับยั้งการบุกเข้าไทยไว้ก่อน และแจ้งให้ฝ่ายญี่ปุ่นทราบว่าก่อนหน้านี้ไม่กี่วันได้มีพระราชกฤษฎีกาให้อำนาจสิทธิขาดจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุดสั่งการและบังคับการทหารทั้ง 3 เหล่าทัพ ดังนั้นคณะรัฐมนตรีจึงไม่อาจสั่งลบล้างอำนาจของผู้บัญชาการทหารสูงสุดได้<sup>3</sup>

<sup>1</sup> กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527, 2527), หน้า 35.

<sup>2</sup> แสงประทีป, ขบวนการเสรีไทยของปรีดี พนมยงค์, ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ปิวย อึ้งภากรณ์. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บันดาสารีน, 2516), หน้า 67.

<sup>3</sup> สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, การเกิดขึ้น-ตั้งอยู่-และดับไปของขบวนการเสรีไทย. ศิลปวัฒนธรรม 10 (สิงหาคม 2532) : 122.

ในขณะเดียวกัน คณะรัฐมนตรีก็ได้รับรายงานว่า ทหารญี่ปุ่นได้ขึ้นบกจาก อ่าวไทยหลายจุด รวมทั้งที่บางปู สมุทรปราการ โดยทุกจุดที่มีการบุกรุกทหารไทยก็ได้ต่อสู้ อย่างเสียสละเพื่อชาติ จนกระทั่งเวลา 06.50 น. จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เดินทางกลับมา คำสั่งแรกของที่ประชุมคณะรัฐมนตรี คือให้ “หยุดยิง” ญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอมีสาระสำคัญว่า ไทยอาจจะร่วมมือกับญี่ปุ่นได้ ในหลายระดับโดยที่ญี่ปุ่นจะเคารพในเอกราช อธิปไตย และ เกียรติยศของประเทศไทย ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงว่า “จะรบหรือจะร่วมมือเอา ผมเอา ทั้งนั้น”<sup>4</sup>

รัฐมนตรีหลายคนก็ยังแสดงความคิดเห็นถึงแผนการที่ญี่ปุ่นได้เสนอมานั้น ความปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีฉบับดังกล่าว มีความตอนหนึ่งว่า<sup>5</sup>

“นายกรัฐมนตรี – ว่าอย่างไร เอาหรือไม่เอา ไม่เอา ก็ออกไปกันวันนี้ ว่าอย่างไร จะรบหรือไม่รบ”

รัฐมนตรีอีกหลายท่านก็ยังอภิปรายต่อไปอีก ถึงผลได้ผลเสียที่จะยอมตามแผน ของญี่ปุ่นหรือไม่ ความปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี มีความอีกตอนหนึ่งว่า<sup>6</sup>

“ นายกรัฐมนตรี ผมเองก็ไม่รู้จะตกลงอย่างไร เหมือนกัน คือไม่รู้ว่าจะเสี่ยงประชาชนส่วนมากเป็นอย่างไร”

“นายวิจิตร วิจิตรวาทการ – ทางประชาชนผม เข้าใจว่า ถ้ารัฐบาลไปในทางใด ผมนี้ก็ว่าเกริบเพราะแก่ไม่รู้จะไร มากกว่านี้ ผมขอเรียนเพิ่มเติมเป็นข้อดำริอีกอันหนึ่งว่าอาจจะเลือก อันหนึ่งกับอันสอง ผมคิดว่าบางที่อันสองที่เข้าเอกซีส (ฝ่ายเยอรมัน, อิตาลี, ญี่ปุ่น) นั้น บางทีจะดีกว่าที่ตีนั้นคือเพราะ เหตุว่าอันหนึ่งมีญี่ปุ่นคนเดียวการันตี แต่อันที่สองนั้นเมื่อเข้า

<sup>4</sup> สุพจน์ ด้านตระกูล, นายปรีดี พนมยงค์ เล่าเรื่องขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จีวรวรรณสุนทรณ์, 2527), หน้า 65.

<sup>5</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

<sup>6</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

แอกซีลแล้ว ยังมีเยอรมัน อิตาลี กาสิโนด้วย แต่ผลภายนอกนั้นก็คงเป็นเช่นเดียวกันคือ จะต้องแตกกับอังกฤษและอเมริกา

" นายปรีดี พนมยงค์ - ผมเห็นอย่างนี้ คือเมื่อเราหยุดยิงและวินิจฉัยไปในทางที่เราไม่รบแล้ว ผลที่ตกลงนั้นจะต้องเป็นว่าเราไม่ไปรบกับอีกทางหนึ่ง ที่นี้เมื่อเป็นดังนั้นแล้ว แปลนที่ ๓ จะเป็นอย่างไร จะมีทงแก้ไขอย่างไรคือให้เป็นไปในทางที่คุณอดุล อดุลเดชจรัสว่าคือถ้าเป็นไปในรูปนั้นก็คงเบาลงแต่ถึงจะตกลงไปในทางใดผลมันน่าจะต้องรบวันยังค่ำ

" นายประยูร ภมรมนตรี - ถึงเราอยู่เฉย ๆ มันก็เข้ามา"

" นายปรีดี พนมยงค์ นั้นสิผลมันก็ต้องรบเขาเสนอมา ๔ แปลน เขาให้เราเลือกว่าจะเอาอย่างไร เดียวนี้เราไม่อยากจะรบแล้ว เราจะมีทางใด"<sup>7</sup>

รัฐมนตรีหลายท่านก็ยังแสดงความเห็นเกี่ยวกับแผนการต่างๆ ที่ญี่ปุ่นเสนอมา ความปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีฉบับที่อ้างถึงแล้ว มีความตอนหนึ่งว่า<sup>8</sup>

" นายปรีดี พนมยงค์ ประเดี๋ยวก่อน กรณีสวีเดนเป็นอย่างไร"

" พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร - สวีเดนนั้นเป็นแต่ให้ผ่านไปเท่านั้น"

<sup>7</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 68.

<sup>8</sup> ปรีดี พนมยงค์, นายปรีดี พนมยงค์เล่าเรื่อง ขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิราอนุสรณ์, 2527), หน้า 65.

" นายปรีดี พนมยงค์ - นั่นสิ ถ้าจะเอากรณี  
อย่างสวีเดนแล้ว ข้อไขของเขานี้เป็นเรื่องร่วมตีเฟนส์ออฟไทยแลนด์  
(ป้องกันประเทศไทย) นี่เป็นเรื่องร่วมตีเฟนส์ไม่ใช่เรื่องพาสเจส  
(เดินผ่าน) ผมเห็นว่าลองร่างดูเสียใหม่ให้เป็นพาสเจส ลองร่างดูแล้ว  
มาปรึกษากันอีกที ผมเห็นอย่างนี้"<sup>9</sup>

ที่ประชุมตกลงให้เสนอร่างใหม่ โดยเอาแผน ๓ เดิม ๔ แล้วมอบให้นายวนิช  
ปานะนนท์ไปเจรจา ครั้นแล้วปรากฏในรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีฉบับที่อ้างถึง มีความ  
ตอนหนึ่งว่า<sup>10</sup>

"นายกรัฐมนตรี - ก็ดีแล้ว จำไว้ด้วยนะผมสั่งแล้ว  
ว่าให้หยุดยิง ถ้าที่หลังมันตายแล้วจะมาร่ว่าเราไม่ได้"

"น.อ. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ - เวลา ๗.๓๐ น. ที่  
ท่านนายกรัฐมนตรีสั่งให้หยุดยิง"

นายวนิชฯ ได้ออกไปเจรจากับญี่ปุ่นคนเดียวกัน แล้วกลับมารายงานคณะ  
รัฐมนตรี คณะรัฐมนตรีจึงมีมติใหม่ให้นายดิเรก พระองค์เจ้าวรรมฯ นายวนิชฯ ไปเจรจากับ  
ญี่ปุ่นอีกแล้วกลับมารายงานคณะรัฐมนตรี เมื่อรัฐมนตรีบางท่านได้อภิปรายตามรายงาน  
ของ ๓ ท่านนั้นแล้ว ความปรากฏในรายงานการประชุมคณะ รัฐมนตรีฉบับที่อ้างข้างบนนั้น  
ดังต่อไปนี้<sup>11</sup>

"นายกรัฐมนตรี เรื่องพาสเจสนั้น ขอให้ไปเจรจากับ  
กับเขาว่าขอให้ผ่านไปเลย อย่าให้พักเพราะที่พักของเราไม่มี  
เสบียงอาหารก็ไม่มี"

<sup>9</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

<sup>10</sup> สุพจน์ ดำนตระกุล, นายปรีดี พนมยงค์ เล่าเรื่องขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์  
จิรวรรณนุสรณ์, 2527), หน้า 25.

<sup>11</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

“นายปรีดี พนมยงค์ – ทางขอเวอเรนดี้(อธิปไตย) นั้น ต้องไปข้อมความเข้าใจกับเขาอีกว่า ที่พูดกันนี้เฉพาะในเรื่องทางการทหารเท่านั้น ส่วนทางอื่นนั้นเขาจะต้องเคารพเราและจะมาเอาเศรษฐกิจการคลังด้วยนั้นไม่ได้ นี่ต้องข้อมความเข้าใจให้เขาเข้าใจเสียด้วย”

“ นายวนิช ปานะนนท์ – ผมเป็นผู้รับคำสั่งให้ ไปพูดตามที่ตกลง จึงข้อมเสียก่อนที่จะพูดอีก

(๑) เข้าใจว่าไม่ใช่เป็นการปลดอาวุธเรา ถ้า ดังนั้นไม่ยอม

(๒) เรื่องพาสเจสจะไม่พักที่บางกอก ถ้าพักไม่ ยอม

(๓) ในข้อ ๒ เข้าใจว่า เฉพาะกับทหารเท่านั้น

(๔) นี่เป็นการข้อมความเข้าใจไม่เกี่ยวข้องกับ ข้อตกลงซึ่งเป็นไปนั้นแล้ว”<sup>12</sup>

ที่ประชุมตกลงให้นายวนิช ปานะนนท์, นายดิเรก ชัยนามและพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ออกไปข้อมความเข้าใจ<sup>13</sup>

ประเด็นนี้ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า จอมพล ป.ฯ ในขณะนั้น ทำดูกับว่าไม่ได้ให้ความสำคัญกับญี่ปุ่น เพียงแค่ต้องการให้ผ่านไปเฉยๆ แต่ระยะเวลาต่อมา ผลการวิจัยแสดงว่า ช่วงที่ท่านมีความเชื่อมั่นว่าญี่ปุ่นจะชนะสงคราม กลับเปลี่ยนแปลงนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไปโดยสิ้นเชิง

<sup>12</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

<sup>13</sup> เรื่องเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู<sup>14</sup> ได้ให้ความเห็นว่าการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คิดว่าไทยไม่อาจต้านทานญี่ปุ่นได้ จึงยอมให้ผ่านทัพแต่ไม่ได้หมายความว่าต้องการจะเป็นพวญี่ปุ่นรวบรวมเป็นร่วมตาย สิ่งที่ต้องการก็คือ ความปรารถนาจะให้ไทยได้รับความบอบช้ำน้อยที่สุด และการยอมเข้าร่วมเป็นประเทศร่วมรบกับญี่ปุ่นในภายหลังนั้น จอมพล ป. ไม่ได้คิดถึงเรื่องการแพ้ชนะแต่คิดถึงทางรอดที่ดีที่สุดในการให้ไทยยอมทำตามญี่ปุ่น ไม่มีหลักฐานยืนยันว่าแท้จริงแล้วจอมพล ป. มีความคิดเช่นไรหรือเกี่ยวข้องกับแนวคิดนิยมฟาสซิสต์โดยส่วนตัวของท่านหรือ

นับได้ว่าภายในระยะเวลาเพียง 5 เดือน หลังจากที่อ่าวเปอร์เซียแตก ญี่ปุ่นก็ได้ครอบครองเอเชียบูรพาสมตามแผนวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาของตน ญี่ปุ่นสามารถมีอำนาจเหนือพม่าจนถึงกลางมหาสมุทรแปซิฟิกและจากเกาะติมอร์ทางใต้สุดขึ้นไปจนถึงเขตทุ่งหญ้ามองโกเลีย ในเดือนมีนาคม ค.ศ.1942 พลเอกโทโจ นายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นจึงดำริให้มีองค์การพิเศษขึ้นควบคุมและประสานนโยบาย โดยให้มีคณะมนตรีพิเศษพิจารณากิจการของมหาเอเชียบูรพา นับเป็นการแย่งงานจากกระทรวงต่างประเทศมาทำซึ่งทำให้นายโทโจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศคัดค้านว่า จะทำให้ประเทศต่างๆ ในวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาไม่พอใจเพราะเท่ากับตกอยู่ในสภาพเมืองขึ้นหรืออาณานิคมของญี่ปุ่นและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศก็ได้แสดงการคัดค้านด้วยการลาออกไป ทำให้นายโทโจเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศอีกตำแหน่งหนึ่งด้วย<sup>15</sup>

กระทรวงกิจการมหาเอเชียบูรพา ถือกำเนิดขึ้นเมื่อญี่ปุ่นสามารถเอาชนะดินแดนมหาเอเชียบูรพาได้ในช่วงแรกของสงครามและดำเนินการสร้างวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาขึ้นตามที่วางแผนไว้แล้ว (และยังได้มุ่งที่จะรวมอินเดีย ออสเตรเลีย และไซบีเรียตอนใต้ไว้ในแผนด้วย) การดำเนินงานในช่วงแรกคือ การเข้ายึดอำนาจแทนที่มหาอำนาจตะวันตกแล้วเริ่มแผนกลืนวัฒนธรรมของชาวพื้นเมืองด้วยวัฒนธรรมของญี่ปุ่นเสียก่อน เช่น การตั้งโรงเรียน การกำหนดให้สอนภาษาญี่ปุ่น ปฏิรูปการศึกษาเพื่อขจัดวัฒนธรรมตะวันตกที่เป็นพิษ ประสานแนวความคิดด้านการเมืองให้เป็นแนวเดียวกัน บางประเทศก็ยังคงให้ปกครองกันเองอย่างอิสระ เช่น ยังคงให้อินโดจีนอยู่ในความดูแลของรัฐบาลวีซีและประเทศไทยซึ่งทำสัญญาพันธมิตรกับ

<sup>14</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

<sup>15</sup> เพ็ญศรี กาญจนนัย. ญี่ปุ่นสมัยใหม่ (กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์, 2538), หน้า 25.



ญี่ปุ่นก็ยังคงมีกษัตริย์และการปกครองของตนเอง แม้ว่าทั้งสองจะต้องฟังเสียงญี่ปุ่นอยู่ก็ตาม ส่วนจีนนานกิงที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐบาล汪 ชิง เว นั่น ก็ได้ตกลงทำสัญญาสันติภาพกับญี่ปุ่น ใน ค.ศ.1940 และในที่สุดก็ถูกญี่ปุ่นชักนำให้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในเดือนมกราคม ค.ศ.1943 นับว่าเป็นยุคที่จีนมีความเท่าเทียมญี่ปุ่นในแง่ทฤษฎีเพราะญี่ปุ่นได้ยกเลิกเขตเช่าอิทธิพลของตนในสนธิสัญญาเก่าและแมนจูว์ก็ยังคงอยู่ในฐานะประเทศเอกราช ถึงแม้จะมีกองกำลังกวางตุ้งตั้งอยู่ที่ตาม เกาหลีนั้นก็ยังคงเป็นอาณานิคมของญี่ปุ่น<sup>16</sup>

ญี่ปุ่นเรียกประชุมผู้นำระหว่างประเทศของวงศ์ไพบูลย์มหาเอเซียบูรพาในวันที่ 5-6 พฤศจิกายน ค.ศ.1943 ณ กรุงโตเกียว สำหรับประเทศไทยนั้นญี่ปุ่นเชิญชวนเป็นกรณีพิเศษ แต่หลวงพิบูลสงครามได้ตอบปฏิเสธอ้างว่าสุขภาพไม่ดี แต่ก็มอบหมายให้พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากร ที่ปรึกษาฯคณะรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะผู้ได้รับมอบอำนาจเต็มจากนายกรัฐมนตรีไปร่วมด้วย<sup>17</sup>

นายทสี โบกามิ เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้กล่าวว่าทั้งนี้เป็นเพราะประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นเพียงพม่าในสงคราม - ทั้งไทยก็มีฐานะแตกต่างไปจากประเทศอื่นในวงศ์ไพบูลย์มหาเอเซียบูรพา จึงไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นปฏิบัติกับตนในลักษณะเดียวกับประเทศอื่น<sup>18</sup>

Rhetorical Situation ในที่นี้คือ สถานการณ์ที่รอให้มีการสื่อสารตอบโต้ อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์นั้นๆ ได้แก่ สงครามโลกครั้งที่สองหรืออีกชื่อหนึ่งคือ สงครามมหาเอเซียบูรพา โดยในภูมิภาคเอเซียตะวันออกและเอเซียตะวันออกเฉียงใต้มีญี่ปุ่นเป็นแกนนำสามารถนำมาวิเคราะห์แยกออกเป็น องค์ประกอบ 5 อย่าง โดยผู้วิจัยจะแยกวิเคราะห์ออกเป็น 2 สถานการณ์ คือ

1. (สถานการณ์หนึ่ง) เป็นสถานการณ์ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องเผชิญ

<sup>16</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

<sup>17</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 27.

<sup>18</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

2. (สถานการณ์สอง) เป็นสถานการณ์ที่นายปรีดี พนมยงค์กับพรรคพวก  
ต้องเผชิญ ซึ่งประกอบด้วยบุคคลสำคัญ 3 ท่าน ดังนี้

1. นายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำขบวนการเสรีไทย
2. ม.จ. ศุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์
3. นายสงวน ตุลารักษ์

### 1. สถานการณ์ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามต้องเผชิญ

1. Exigence กรณีเร่งด่วนในที่นี้ก็คือ ภัยจากการรุกรานของญี่ปุ่นอันมาจากสงครามมหาเอเชียบูรพาและการยื่นข้อเสนอมหาอำนาจ โดยจะให้เกียรติต่อเอกราชและอธิปไตยของชาติไทย ซึ่งในท้ายที่สุดไทยต้องยินยอมผ่อนปรนให้แก่ญี่ปุ่นในการผ่านทัพเข้าประเทศไทยซึ่งได้วิเคราะห์มาแล้ว

### 2. Audience คือ

(2.1)ประชาชนชาวไทยที่รับฟังแถลงการณ์ฉบับแรกจากรัฐบาล เวลา 12.00 น. ผู้อ่านแถลงการณ์ คือ หลวงวิจิตรวาทการ มีใจความว่าทางรัฐบาลไทยได้ยินยอมให้ทางกองทัพญี่ปุ่นใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านไปสู่อินเดียในครอบครองของบริเตนใหญ่ คือ พม่า สิงคโปร์ และมลายู

(2.2)รัฐบาลญี่ปุ่นขณะนั้นประเทศไทยภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีหลวงพิบูลสงคราม ผู้เลื่อมใสในการสร้างชาติของญี่ปุ่น จึงอำนวยความสะดวกให้แก่กองทัพญี่ปุ่นในการเดินทัพผ่านไทยอย่างดีมา<sup>19</sup>

(2.3)ฝ่ายสัมพันธมิตร ในที่นี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์เพียง 2 ประเทศคือ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยอังกฤษได้ส่งโทรเลข 2 ฉบับ ในวันที่ 6 และวันที่ 8 ธันวาคม 2484

<sup>19</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 246.

โดยให้ถือว่าการโจมตีไทยเสมือนการโจมตีบริเตนใหญ่ (“... And we shall regard an attack on you as upon ourselves.”)<sup>20</sup> ส่วนสหรัฐอเมริกาได้รับโทรเลขของอังกฤษส่งไปยังกรุงวอชิงตันและมีท่าทีเห็นด้วยกับอังกฤษ โดยมองว่าไทยเป็นประเทศที่ถูกศัตรูยึดครองไม่ใช่เป็นประเทศศัตรู หรืออยู่ประเทศฝ่ายผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่น

3. Constraints คือสิ่งที่มีอำนาจในการจำกัดการตัดสินใจในที่นี้ก็คือ การยึดครองดินแดนไทยของกองทัพญี่ปุ่น ทำให้ฝ่ายรัฐบาลจะทำการอะไรก็ไม่สะดวกเพราะจะต้องเกรงใจและเกรงกลัวต่ออำนาจญี่ปุ่น หากทำให้ญี่ปุ่นไม่พอใจ ทหารญี่ปุ่นพร้อมติดอาวุธในดินแดนไทยจะรุกรานอย่างไรก็ได้ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลไทยไม่มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองประเทศ เอกราชก็สูญสิ้น นับแต่วันที่ถูกญี่ปุ่นยึดครองประเทศ จะทำการตัดสินใจสิ่งใดก็ต้องระแวงระวังกลัวญี่ปุ่นจะไม่พอใจในนโยบาย ดังนั้นก็ได้ต่างอะไรกับเป็นเมืองขึ้นของญี่ปุ่นในขณะนั้นเลย จากสถานการณ์ตอนนี้เองที่ทำให้ภายหลังไทยและขบวนการเสรีไทยใช้อ้างเพื่อการหลุดพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม

4. Speaker ในข้อวิเคราะห์นี้ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยบุคคลิกส่วนตัวได้รับอิทธิพลแนวคิดฟาสซิสต์ของอิตาลีมาก จึงมีความคิดค่อนข้างเผด็จการ นโยบายที่เห็นได้ชัดเจนคือ นโยบายปฏิรูปวัฒนธรรม เช่น มาลानาไทย ให้เลิกกินหมากพลู เป็นต้น เมื่อผสมผสานกับแนวคิดขยายวงศ์ไพบูลย์ของญี่ปุ่น ยิ่งทำให้ท่านผู้นำคนนี้มีจิตใจคล้อยตามและเห็นชอบไปกับญี่ปุ่น เรื่องการร่วมวงศ์ไพบูลย์ โดยยึดครองประเทศต่างๆ ให้ถือว่าด้อยกว่าและยกให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่สูงสุด ปกครองประเทศอื่นๆ ที่ด้อยกว่า จึงอาจกล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำรัฐบาลที่ให้การสนับสนุนรัฐบาลญี่ปุ่นอย่างเต็มที่

อย่างไรก็ดี ในภายหลังเมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเริ่มเห็นชัดว่าญี่ปุ่นจะต้องแพ้ฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างแน่นอน ท่าทีและการดำเนินนโยบายต่างประเทศจึงเปลี่ยนไป จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู<sup>21</sup> ได้ให้ความเห็นว่า การตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงปี 1943 ต่อการไม่เข้าร่วมประชุมผู้นำระหว่างประเทศของวงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพาในวันที่ 5-6 พฤศจิกายน ค.ศ.1943 ณ กรุงโตเกียว แท้จริงแล้ว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนโยบายระหว่างประเทศของจอมพล ป. หลังจากคาดว่า

<sup>20</sup> "อนุสรณ์นายปรามิทยัง พึงสุนทร วันที่ 28 พฤศจิกายน 2525", 2525 หน้า 34.

<sup>21</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

ญี่ปุ่นจะต้องแพ้สงคราม จอมพล ป. จึงเริ่มตีตัวออกห่างจากญี่ปุ่น โดยคิดหาหนทางว่าทำอย่างไรจึงจะไม่ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงครามอย่างที่ญี่ปุ่นกำลังจะเป็น จึงไม่เดินทางไปร่วมประชุมด้วยแต่ส่งตัวแทนไป โดยมอบหมายให้พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวรรณไวทยากรที่ปรึกษาคณะรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าคณะโดยได้รับมอบอำนาจเต็มที่จากนายกรัฐมนตรี อีกทั้งการพยายามย้ายเมืองหลวงจากกรุงเทพฯ ไปยังเพชรบูรณ์ เพื่อให้สามารถออกห่างจากญี่ปุ่นให้มากที่สุด

5. Speech แถลงการณ์ของรัฐบาลในช่วงเวลาคับขันเช่นนี้ มีแถลงการณ์ฉบับแรกจากรัฐบาลมีใจความโดยสรุปว่า<sup>22</sup>

“ด้วยเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ตั้งแต่เวลาประมาณ ๐๒.๐๐ น. กองทหารญี่ปุ่นได้เข้าสู่ประเทศไทยโดยทางทะเลในเขตจังหวัดสงขลา บัตตานี ประจวบคีรีขันธ์ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี (บ้านดอน) และบางปู ส่วนทางบกได้เข้ามาทางจังหวัดพระตะบองและพิบูลสงครามเกือบทุกแห่ง ทหารและตำรวจไทยได้ทำการต่อสู้อย่างเข้มแข็ง<sup>23</sup>

อนึ่ง ในเวลาเดียวกันก็ได้มีข่าวจากต่างประเทศว่ากองทัพเรือญี่ปุ่นได้เข้าโจมตีเกาะฮาวายและฟิลิปปินส์ของสหรัฐอเมริกา ได้ส่งทหารขึ้นบกที่โกตาบารูในเขตมลายูของอังกฤษและได้เข้าโจมตีสิงคโปร์โดยเครื่องบินอย่างหนักด้วย<sup>24</sup>

ในเรื่องนี้เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้มาที่ทำเนียบนายกรัฐมนตรี ในวันที่ ๗ ธันวาคม ๒๔๘๔ เวลา ๒๒.๓๐ น. ได้ชี้แจงต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศว่า ได้ประกาศ

<sup>22</sup> กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมยุทธศึกษาทหาร ประวัติศาสตร์การสงครามของไทยในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (กรุงเทพมหานคร: กรมยุทธศึกษากองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม, 2540), หน้า 421.

<sup>23</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>24</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 422.

สงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาแล้ว แต่มิได้ถือว่าไทยเป็นศัตรูหากแต่มีความจำเป็นต้องขอทางเดินผ่านอาณาเขตไทย<sup>25</sup>

รัฐบาลของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พิจารณาปรึกษากันโดยรอบคอบแล้ว เห็นว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เป็นสิ่งซึ่งไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ แม้ประเทศไทยได้พยายามโดยสุดกำลังก็ไม่สามารถจะหนีเหตุการณ์อันนี้ได้พ้น และเนื่องจากสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การที่จะต่อสู้กันไปก็จะเป็นการเสียเลือดเนื้อชาวไทยโดยไม่สำเร็จประโยชน์ จึงจำเป็นต้องพิจารณาตามข้อเสนอของรัฐบาลญี่ปุ่นและผ่อนผันให้ทางเดินแก่กองทัพญี่ปุ่น โดยได้รับคำมั่นจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะเคารพเอกราช อธิปไตยและเกียรติศักดิ์ของไทย ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้ตกลงให้ทางเดินทัพแก่ญี่ปุ่นและการต่อสู้ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็ได้หยุดลง<sup>26</sup>

ขอให้ประชาชนชาวไทยจงระงับความตื่นเต้นและพยายามประกอบกิจการงานต่อไปตามเดิม รัฐบาลจะทำความพยายามอย่างสูงสุด ในอันที่จะให้เหตุการณ์ทั้งหลายผ่อนจากหนักเป็นเบาให้มากที่สุดที่จะทำได้ ขอให้ประชาชนชาวไทยจงรักษาความสงบและฟังคำสั่งคำตักเตือนของรัฐบาลทุกประการ"<sup>27</sup>

โดยการแถลงการณ์ฉบับนี้มาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการพูดแบบการพูดกระบวนกรทางการพูด<sup>28</sup> จะเห็นว่าในเนื้อหาของแถลงการณ์นี้ รัฐบาลได้ใช้ความสุ่มนุ่มนวล โดยพยายามส่งสารให้ประชาชนรู้สึกตื่นตระหนกน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ การใช้คำว่า "รัฐบาลจะทำความพยายามอย่างสูงสุดในอันที่จะให้เหตุการณ์ทั้งหลายผ่อนจากหนักเป็นเบาให้มากที่สุดที่

<sup>25</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>26</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 423.

<sup>27</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>28</sup> จิตรจักษ์ สุภาพ, การพูดระบบการพูด (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2535), หน้า 135.

จะทำได้”<sup>29</sup> แสดงให้เห็นถึงการใช้ปัญญา วาทะ ศิลปะและจิตวิทยาของรัฐบาลทั้งในการแถลงต่อประชาชนและในการประกาศถึงสถานการณ์ปัจจุบันว่าได้พยายามอย่างสุดกำลังในอันที่จะหลีกเลี่ยงแต่ไม่สามารถกระทำได้

นอกจากนี้ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทูลพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภาว่า นายวินสตัน เชอร์ชิล มีหนังสือบอกมาให้ไทยป้องกันตัวเองคำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นำมาพูดย่อ ๆ กันว่า อังกฤษไม่อาจจะช่วยไทยได้จึงให้ไทยช่วยเหลือตัวเอง ดังนั้นคนไทยจึงจำเป็นต้องยอมให้ญี่ปุ่นผ่านทัพโดยความจริงมิได้เป็นเช่นนั้นเลยแม้แต่น้อย<sup>30</sup>

อีกหลายทศวรรษผ่านมาสารของนายวินสตัน เชอร์ชิลจึงได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณชนโดยทางการอังกฤษ สารของเชอร์ชิลที่เป็นโทรเลขลับและด่วนที่สุด ส่งจากกรุงลอนดอนถึง สถานอัครราชทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2484 ( ซึ่งได้ส่งไปถึงเอกอัครราชทูตอังกฤษในกรุงวอชิงตันพร้อมกัน ) มีข้อความดังนี้<sup>31</sup>

<sup>29</sup> กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมยุทธศึกษาทหาร. ประวัติศาสตร์การสงครามของไทยในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (กรุงเทพมหานคร: กรมยุทธศึกษากองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม, 2540), หน้า 423.

<sup>30</sup> สุพจน์ ด้านตระกูล, นายปรีดี พนมยงค์ เล่าเรื่องขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิรบรรณนุสรณ์, 2527), หน้า 52.

<sup>31</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 53.

คำแปลเป็นภาษาไทย

โทรเลขของกระทรวงการต่างประเทศ  
(อังกฤษ) ถึง สหรัฐอเมริกา

วันที่ ๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑

เอกสารคณะมนตรีสงคราม

ถึงสหรัฐอเมริกา

จากกระทรวงต่างประเทศ (อังกฤษ)

ถึง (สถานทูต) วอชิงตัน

เลขที่ ๖๗๖๒

ส่งเวลา ๘.๕๕ น. หลังเที่ยงวันที่ ๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑

วันที่ ๖ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๑ (ตรงกับเวลา ๑๓.๕๕ น. เวลา  
กรุงเทพฯ)

ส่งเข้าถึงสถานทูตกรุงเทพฯ เลขที่ ๕๘๙

๐ ๐ ๐

ด่วนที่สุด

(ลับ)

๑. เนื่องจากข่าวรายงานหลังที่สุด นายกรัฐมนตรี  
(อังกฤษ) ประารถนาจะส่งสารต่อไปนี้ถึงนายกรัฐมนตรีไทย เพื่อให้  
ทราบเป็นความลับที่สุดถ้าประธานาธิบดี (อเมริกา) ไม่ขัดข้อง  
(เริ่มส่งสาร)

๒. การเป็นไปได้แห่งการรุกรานของญี่ปุ่น  
ต่อประเทศไทยของท่านโดยมิชักช้า ถ้าท่านถูกโจมตีขอให้ป้องกัน  
ตน เราจะเข้ามาช่วยท่านจนเต็มกำลังของเราและเราจะพิทักษ์  
เอกราชแห่งประเทศของท่าน

๓. โปรดหารือประธานาธิบดี (อเมริกัน) ทันที  
ทันใดและส่งคำตอบของท่านเข้าไปยังสถานทูต ที่กรุงเทพฯ<sup>32</sup>  
(ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 1)

<sup>32</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

### สารอีกฉบับที่ส่งถึงประเทศไทย

โปรดมอบต่อนายกรัฐมนตรีไทย ซึ่งสารของนายกรัฐมนตรีอังกฤษที่แก้ไขแล้ว (ส่งมาจากลอนดอนถึงสถานอัครราชทูตอังกฤษในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484) มีใจความดังต่อไปนี้<sup>33</sup>

"มีความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะรุกรานประเทศของท่านในไม่ช้า ถ้าหากท่านถูกโจมตีขอให้ต่อสู้เพื่อป้องกันตัวเอง การบำรุงรักษาเอกราชและอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ของประเทศไทยเป็นประโยชน์ของอังกฤษ และเราจะถือว่าการโจมตีไทยเสมือนการโจมตีเรา"<sup>34</sup> (ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 2)

เพื่อความชัดเจนผู้วิจัยจึงนำเอาเฉพาะส่วนที่เป็นสารของเซอร์ซิลทั้ง 2 ฉบับ มาเปรียบเทียบให้ชัดเจนดังต่อไปนี้<sup>35</sup>

"มีความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะรุกรานประเทศของท่านในไม่ช้า ถ้าหากท่านถูกโจมตีขอให้ต่อสู้ป้องกันตนเอง การรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอธิปไตยของประเทศไทยเป็นประโยชน์ของอังกฤษและเราจะถือว่าการโจมตีต่อท่านนั้นเสมือนการโจมตีเราเอง"<sup>36</sup>

<sup>33</sup> "อนุสรณ์นายปราโมทย์ พึ่งสุนทร วันที่ 28 พฤศจิกายน 2525", 2525 หน้า 34.

<sup>34</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>35</sup> วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. นามานุกรมเสรีไทย ปฏิบัติการรับใช้ชาติของวีรชนไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชินเนสออฟเซ็ท, 2538), หน้า 9.

<sup>36</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 10.



### และอีกฉบับหนึ่ง

· "มีความเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะรุกรานประเทศของท่านในไม่ช้า ถ้าหากท่านถูกโจมตีขอให้ต่อสู้ป้องกันตนเอง เราจะเข้ามาช่วยท่านอย่างสุดกำลังและจะพิทักษ์รักษาเอกราชของประเทศของท่าน"<sup>37</sup> (ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 3)

สารของนายกรัฐมนตรีเซอริล ดังกล่าวนี้แสดงการผูกมัดตัวเองของอังกฤษที่จะร่วมเป็นร่วมตายกับไทยในกรณีที่ถูกญี่ปุ่นรุกราน อังกฤษถือว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่ถูกยึดครองเช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้จนกระทั่งวันที่ 25 มกราคม 2485 เมื่อไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ ทำให้อังกฤษถือว่าไทยเป็นคู่สงครามตลอดมา<sup>38</sup>

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยมองว่าเป็นดำเนินนโยบายการต่างประเทศที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤติ ทำให้ต้องยอมผ่อนปรนให้แก่ญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามทัศนคติอันผิดพลาดอย่างยิ่งของผู้นำรัฐบาลไทยที่มีความเชื่อมั่นในชัยชนะของญี่ปุ่นมากเกินไป รวมทั้งการขึ้นชอบแผนสร้างวงศไพบูลย์ของญี่ปุ่นและการนิยมลัทธิฟาสซิสต์โดยส่วนตัวของจอมพล ป. น่าจะมีส่วนสำคัญต่อการนำมาซึ่งการประกาศสงครามในภายหลัง

## 2. สถานการณ์ที่นายปรีดี พนมยงค์และสมาชิกขบวนการเสรีไทยต้องเผชิญ

ในส่วนนี้ มีบุคคลสำคัญที่ต้องใช้พิจารณา ประกอบเพื่อความเข้าใจใน Rhetorical Situation อย่างชัดเจน คือ

1. นายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำขบวนการเสรีไทย
2. ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ผู้นำคนสำคัญของขบวนการเสรีไทย  
สายอังกฤษ

<sup>37</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

<sup>38</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

3. นายสงวน ตูลารักษ์ ผู้สานต่องานของนายจำกั๊ด พลาวงกูรและยืนยันว่า ขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยมีจริง

### 1. นายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำขบวนการเสรีไทย

1. Exigence สงครามโลกครั้งที่สองหรือวงศ์ไพบูลย์ร่วมกันแห่งเอเชียบูรพา ที่ในภูมิภาคแถบเอเชียอาคเนย์ ไทยเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นผู้รุกรานประเทศต่างๆ รวมทั้ง ไทยที่มีความสำคัญในฐานะเป็นฐานที่มั่นที่นำไปสู่การโจมตีพม่าและมาลาญ อันเป็นดินแดนใน ครอบครองของบริเตนใหญ่

2. Audience ภายหลังจากการเลิกประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม เวลาประมาณ 18.00 น. นายปรีดี พนมยงค์ ได้เดินทางกลับถึงบ้านและได้พบ มิตรสหายหลายคนที่มาคอยอยู่ อาทิเช่น หลวงบรรณกรโกวิท (เปา จักกะพาก) นายสงวน ตูลารักษ์ นายจำกั๊ด พลาวงกูร นายวิจิตร ลุลิตานนท์ นายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล หลวงเดชาติวงศ์วรวัฒน์ (มล. กรี เดชาติวงศ์) ฯลฯ เมื่อได้ปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความ รู้สึกนึกคิดกันพอสมควรแล้ว ผู้ที่มาพบนายปรีดี พนมยงค์ ในค่ำวันนั้นก็ได้ตกลงใจที่จะกอบกู้ อธิปไตยอันสมบูรณ์ของชาติไทย โดยจัดตั้ง "องค์การต่อต้านญี่ปุ่น" ขึ้นประกอบด้วยคนไทย ผู้รักชาติทุกชั้นวรรณะ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยมอบหมายให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าองค์การและกำหนดการปฏิบัติต่อไป ดังนั้นจึงถือได้ว่า วันที่ 8 ธันวาคม 2484 เป็นวันก่อกำเนิดขบวนการเสรีไทย<sup>39</sup>

จะนั้นสรุปได้ว่า ผู้ฟังของนายปรีดี พนมยงค์เปิดเผยตัวไม่ได้เพราะขบวนการ เสรีไทยเป็นขบวนการใต้ดิน ดังนั้นผู้ฟังจึงน่าจะได้แก่ กลุ่มคนใกล้ชิดที่ร่วมกันก่อตั้งขบวนการ เสรีไทย

3. Constraints สิ่งที่มีอำนาจในการตัดสินใจของผู้นำขบวนการเสรีไทยอย่าง นายปรีดี พนมยงค์ ก็คือ การกระทำที่จะต้องเป็นความลับสุดยอด หลบหลีกไม่ให้ญี่ปุ่นรู้โดย เด็ดขาด ดังนั้นขบวนการเสรีไทยจึงเป็นขบวนการใต้ดินที่กระทำการอย่างลับ ๆ มาโดยตลอด นอกจากการหลบหลีกญี่ปุ่นแล้วการกระทำเช่นนี้ สามารถทำให้ปฏิบัติการต่างๆเป็นไปโดย สะดวก สามารถผ่านเข้าออกประเทศต่างๆได้โดยไม่ต้องสงสัยหรือเป็นทางการโดยต้องมี

<sup>39</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.

เอกสารทางราชการรับรอง ชื่อของสมาชิกเสรีไทยก็เป็นชื่อรหัส ไม่ใช่ชื่อจริง ๆ เช่น นายปรีดี พนมยงค์ มีชื่อรหัสว่า "รุธ" เป็นต้น เพื่อเป็นการปิดบังและสร้างความปลอดภัยให้แก่สมาชิกเสรีไทยอีกทั้งการกระทำอย่างลับๆยังทำให้ง่ายและสะดวกต่อการติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร คือ อังกฤษและสหรัฐอเมริกาในการรับรองขบวนการใต้ดินชื่อว่าขบวนการเสรีไทยอีกด้วย ตัวอย่างของข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง คือ ญี่ปุ่นได้มีหน่วยสารวัตรทหารพิเศษซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า "เคมเปไต" อันมีลักษณะเช่นเดียวกับที่สารวัตรทหารพิเศษของ อ돌ฟ์ ฮิตเลอร์ เยอรมันที่เรียกว่า "เกสตาโป" สารวัตรทหารพิเศษนี้ มีอำนาจจับคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นศัตรูกับญี่ปุ่นไปกักขังทรมานและเช่นฆ่าได้ ดังที่ญี่ปุ่นเคยทำมาแล้วในดินแดนจีนที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น<sup>40</sup>

อนึ่ง สารวัตรทหารไทยและตำรวจไทยมิได้เข้าร่วมกับขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นนั้น ก็เอาใจใส่ที่จะปราบปรามบุคคลที่กระทำการหรือสงสัยว่าเตรียมการต่อต้านญี่ปุ่น ฉะนั้นตราบโดที่สมาชิกองค์การต่อต้านยังคงอยู่ในวงล้อมของญี่ปุ่นและของรัฐบาลที่อยู่ ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่นดังกล่าวนั้น ก็จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและปฏิบัติการโดยวิธี "อำพราง" หรือที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Cover story"<sup>41</sup>

4. Speaker นายปรีดี พนมยงค์ หรือหลวงประดิษฐมนูธรรม ในที่นี้ผู้พูด คือ ผู้ว่าการเคลื่อนไหว ซึ่งต้องมีการสื่อสารอย่างมาก เป็นบุคคลที่ผู้คนส่วนใหญ่ให้ความนับถือภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ท่านได้ดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมืองหลายตำแหน่งต่อเนื่องกัน ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ( 2477-2480 ) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ(2480-2481)และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง (2481-2484) ผลงานที่สำคัญที่สุดก็คือ การบอกเลิกสนธิสัญญาไม่เสมอภาคกับประเทศต่างๆ และเจรจาให้ประเทศเหล่านี้ยอมทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ ซึ่งประเทศไทยมีเอกราชและอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ ผลงานอันเป็นคุณประโยชน์แก่แผ่นดินอันสูงส่งนี้ทำให้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้รับพระราชทาน เหรียญดุษฎีมาลาและเข็มราชการแผ่นดินเป็นเกียรติยศ

5. Speech คณะผู้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยได้กำหนดภารกิจที่จะต้องปฏิบัติไว้ในขั้นแรก 2 ประการ คือ (1) ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกรานโดยพลังคนไทยผู้รักชาติและร่วมกับ

<sup>40</sup> สุพจน์ ด่านตระกูล. นายปรีดี พนมยงค์ เล่าเรื่องขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิรวรรณนุสรณ์ , 2527), หน้า 62.

<sup>41</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 63.

ฝ่ายสัมพันธมิตร (คือ บริเตนใหญ่, สหรัฐอเมริกา ฯลฯ ) และ (2) ปฏิบัติการเพื่อให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรับรองว่าเจตนารมณ์ที่แท้จริงของราษฎรไทยไม่เป็นศัตรูต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ต่อมาเมื่อรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ภารกิจขององค์การเสรีไทยก็ได้เพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่ง คือ (3) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยจะไม่ตกเป็นผู้แพ้สงครามและผ่อนหนักเป็นเบา ในที่นี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บันทึกของนายปรีดี พนมยงค์ เรื่อง "จิตสำนึกของคนไทยส่วนมากที่ประสบแก่ตนเองและที่ทราบว่ามีชาติถูกญี่ปุ่นรุกราน"<sup>42</sup>

"ส่วนมากของคนไทยรักชาติ ซึ่งอยู่ในประเทศไทย  
ที่ประสบแก่ตนเองว่าชาติถูกญี่ปุ่นรุกรานก็ดี และส่วนมากของ  
คนไทยรักชาติซึ่งอยู่ในต่างประเทศที่ทราบว่าชาติไทยถูกญี่ปุ่น  
รุกรานก็ดี ย่อมเกิดจิตสำนึกที่จะต่อสู้ผู้รุกรานเพื่อกอบกู้เอกราช  
อธิปไตยสมบูรณ์ของชาติ"<sup>43</sup>

ในระหว่างที่ข้าพเจ้าประชุม ค.ร.ม. ตอนบ่ายของวันที่ ๘ ธ.ค. กองทหารญี่ปุ่นจากพระตะบองก็ได้เคลื่อนเข้ากรุงเทพฯ แล้ว ดังปรากฏความที่รายงานในคณะ ร.ม.ต. ได้บันทึกไว้ ซึ่งข้าพเจ้าได้นำลงพิมพ์ไว้ในส่วนที่ ๒ นั้น เมื่อเสร็จการประชุม ค.ร.ม. เวลา ๑๗.๔๕ น. แล้ว ข้าพเจ้าได้นั่งรถยนต์กลับบ้านสังเกตเห็นประชาชนไทย ๒ ฟากถนนได้ยืนชุมนุมกันอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยน้ำตาไหลอันเป็นสภาพตรงกับที่หนังสือพิมพ์อเมริกัน Washington Times Herald (วอชิงตัน ไทมส์ ฮีรัลด์) ฉบับวันที่ ๑๘ ธ.ค. ได้ลงพิมพ์จากรายงานของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์นั้นที่ได้เล็ดลอดออกจากประเทศไทยส่งไปให้ มีความดังต่อไปนี้<sup>44</sup>

<sup>42</sup> ปรีดี พนมยงค์, นายปรีดี พนมยงค์เล่าเรื่อง ขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิรานุสรณ์, 2527), หน้า 36.

<sup>43</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

<sup>44</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

"ชาวไทยได้ทราบข่าวยอมจำนนญี่ปุ่นด้วยความ  
ตกตะลึง และพากันยื่นงเงินในถนนด้วยน้ำตานอง"<sup>45</sup>  
(ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 4)

"เมื่อข้าพเจ้ากลับบ้านแล้ว ก็พบเพื่อนหลายคน  
ที่มาคอยอยู่ อาทิ หลวงบรรณกรโกวิท (เปาว์ จักกะพาก)  
นายสงวน ตูลารักษ์ นายจำกัฒ พลังกูร นายวิจิตร ลulitanนท์  
นายเตียง ศิริขันธ์ นายถวิล อุดล ม.ล. กวี เดชาติวงศ์  
(หลวงเดชาติวงศ์ วราวัฒน์) ฯลฯ เพื่อนที่มาพบนั้นได้ชี้แจงถึง  
ความรู้สึกของตนเองและของราษฎรส่วนมาก ที่ได้ประสบเห็นภาพ  
ที่กองทัพญี่ปุ่น ซึ่งเป็นทหารต่างด้าวได้เข้ามารุกรานประเทศไทย  
และการที่ราษฎรไทยได้หลังน้ำตานันมิใช่เพราะความขลาดหรือ  
กลัวตาย หากหลังน้ำตาเพราะ"เจ็บใจ"และ"แค้นใจ" ที่ว่า "เจ็บใจ"  
นั้นก็เพราะถูกต่างชาติรุกราน ที่ว่า"แค้นใจ" นั้นก็เพราะรัฐบาล  
ไม่ทำตามที่ได้โฆษณาเรียกร้อง ทั้งทางหนังสือพิมพ์ และทางวิทยุ  
กระจายเสียงให้ราษฎรเสียสละต่อสู้ผู้รุกรานคือ เมื่อลู่ทางอาวุธ  
ไม่ได้ก็ให้เผาอาคารบ้านเรือน ยุ้งฉาง ก่อนที่ศัตรูเข้ามาบุกให้  
เหลือแต่ผืนดินเท่านั้น ที่ศัตรูจะยึดเอาไปได้ ดังที่รัฐบาลตั้ง  
คำขวัญว่า "ให้ศัตรูยึดได้แต่ปฐพี" อีกทั้งโฆษณาของรัฐบาลโฆษณา  
ให้ใช้อาวุธทุกชนิดที่พลเมืองมีอยู่ เช่น ปืน, ดาบ, หอก, หลาว ฯลฯ  
รวมทั้งสัตว์และพืชที่มีพิษ เช่นงู, ตะขาบ, แมลงป่อง, ผีหมามูย  
ฯลฯ (ผู้ที่มีชีวิตอยู่ปัจจุบันนี้ ซึ่งฟังวิทยุกระจายเสียงของรัฐบาล  
สมัยนั้นคงระลึกถึงได้) แต่เมื่อถึงคราวญี่ปุ่นรุกราน เข้ามาจริง ๆ  
ทหารตำรวจและราษฎร ที่ชายแดนก็ได้พร้อมกันเสียสละชีวิตต่อสู้  
ญี่ปุ่นแต่รัฐบาลก็ยอมญี่ปุ่นโดยที่ไม่ทำตามที่ตนชักชวนเรียกร้องให้  
ราษฎรต่อสู้"<sup>46</sup>

<sup>45</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

<sup>46</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

เพื่อนที่ร่วมปรึกษาหารือขณะนั้นเห็นว่าราษฎรไม่อาจหวังพึ่งรัฐบาลว่าจะรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติไทยให้สมบูรณ์อยู่ได้คือ จะต้องยอมตามคำเรียกร้องของญี่ปุ่นมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งนำประเทศชาติเข้าผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว<sup>47</sup>

เมื่อได้ปรึกษาหารือกันพอสมควรแล้ว ผู้ที่มาประชุมวันนั้นได้ตกลงพลีชีพเพื่อชาติ เพื่อกอบกู้เอกราชอธิปไตยสมบูรณ์ของชาติไทย เพื่อการนั้นจึงตกลงจัดตั้ง "องค์การต่อต้านญี่ปุ่น" ประกอบด้วยคนไทยที่รักชาติทุกชนชั้นวรรณะ ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและที่อยู่ในต่างประเทศ ที่ประชุมได้มอบภาระให้ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าและกำหนดแผนการการปฏิบัติต่อไป<sup>48</sup>

#### ภารกิจ ๒ ด้านขององค์การต่อต้านญี่ปุ่น

องค์การฯ มีภารกิจที่จะต้องปฏิบัติ ๒ ด้านประกอบกัน คือ

(๑) ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกราน โดยพลังของคนไทยผู้รักชาติ และร่วมกับสัมพันธมิตรสมัยนั้น

(๒) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าเจตนารมณ์แท้จริงของราษฎรไทยไม่เป็นศัตรูต่อสัมพันธมิตร<sup>49</sup>

ภายหลังที่รัฐบาลซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศสงครามและก่อสร้างการณ์สงครามต่อสัมพันธมิตรแล้ว ภารกิจขององค์การด้านนี้ก็เพิ่มขึ้นเป็นว่า (๓) "ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และการผ่อนหนักเป็นเบา"<sup>50</sup>

<sup>47</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

<sup>48</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>49</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 41.

<sup>50</sup> เรื่องเดียวกัน

"ถ้าต่อสู้ญี่ปุ่นทางอาวุธด้านเดียวโดยไม่ทำ ความเข้าใจกับสัมพันธมิตร ประเทศไทยก็จะถูกสัมพันธมิตรถือว่าเป็นศัตรูต่อเขา" อันจะทำให้ประเทศไทยเป็นฝ่ายแพ้สงครามได้ แต่ถ้าจะใช้เพียงคำพูดเจรจากับสัมพันธมิตรด้านเดียว โดยไม่มีการปฏิบัติทางอาวุธต่อญี่ปุ่นภายในประเทศไทย สัมพันธมิตรก็คงไม่ยอมให้ฝ่ายไทย ใช้เพียงคำพูดแก้ปัญหที่ไทยเข้าพัวพันใน สงครามนั้นได้"<sup>51</sup>

### วินัยและการระมัดระวังตัวของสมาชิกภายในประเทศ

"ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้ผู้ร่วมก่อตั้งขบวนการต่อต้าน ญี่ปุ่นในประเทศไทยและผู้เป็นสมาชิกของขบวนการนี้ต่อไปนั้น ระวังอยู่เสมอว่า การปฏิบัติงานจะสำเร็จได้และไม่เกิดความเสียหายแก่องค์การนั้นก็จำเป็นที่ผู้ก่อตั้งและสมาชิกทุกคน ต้องรักษาความลับและปฏิบัติตามวินัยอย่างเคร่งครัดและป้องกันศัตรูมิให้ทำลายขบวนการได้ โดยขอให้คำนึงอยู่เสมอว่าเขต ปฏิบัติการของขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นภายในประเทศไทยนั้น คือ ดินแดนของประเทศไทยที่ตกอยู่ภายใต้การยึดครองของ ญี่ปุ่นและของรัฐบาลไทยที่อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของ ญี่ปุ่น ทั้งนี้เพราะกองทหารญี่ปุ่นที่รุกรานเข้าประเทศไทยนั้น มิได้มีแต่ทหารหน่วยรบและหน่วยพลาธิการของญี่ปุ่นเท่านั้น หากญี่ปุ่นได้มีหน่วยสารวัตรทหารพิเศษซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า "เคมเปไต" อันมีลักษณะเช่นเดียวกับที่สารวัตรทหารพิเศษ ของอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ เยอรมันที่เรียกว่า "เกสตาโป" สารวัตร ทหารพิเศษนี้ มีอำนาจจับคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นศัตรูกับญี่ปุ่น ไปกักขังทรมานและเชนฆ่าได้ดังที่ญี่ปุ่นเคยทำ มาแล้วใน ดินแดนจีนที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่น

<sup>51</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

นอกจากนั้นสารวัตรทหารไทยและตำรวจไทยก็ยังมีได้เข้าร่วมกับขบวนการต่อต้านของเรานั้น ก็เอาใจใส่ที่จะปราบปรามบุคคลที่กระทำการ หรือสงสัยว่าเตรียมการต่อต้าน ญี่ปุ่นอันเป็นผิดความประสงค์ของรัฐบาลไทย บุคคลเหล่านั้นก็อาจถูกสารวัตรทหารหรือตำรวจไทยจับกุมไปคุมขังไว้ได้ ฉะนั้น ตรายใดที่สมาชิกองค์การต่อต้านยังคงอยู่ในวงล้อมของญี่ปุ่น และของรัฐบาลที่อยู่ภายใต้อำนาจและอิทธิพลของญี่ปุ่น ดังกล่าวนั้น ก็จำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังและปฏิบัติการโดยวิธี "อำพราง" หรือ ที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า "Cover story"

แต่ ถ้าเมื่อใดองค์การสามารถยึดพื้นที่ นอกกรุงเทพฯ ได้แล้ว ตั้งรัฐบาลต่อต้านขึ้นผู้ที่ไปร่วมกับรัฐบาล ต่อต้านญี่ปุ่นก็ไม่ต้องอำพรางประการใดคือ ต่อสู้ญี่ปุ่นได้โดยเปิดเผยและประกาศให้ฝ่ายสัมพันธมิตรรู้และสนับสนุนรัฐบาล ต่อต้านได้อย่างเปิดเผย

ถ้าสมาชิกองค์การฯ ผู้ใดได้รับคำสั่งจาก กองบัญชาการขององค์การฯ ให้ไปปฏิบัติการในประเทศ สัมพันธมิตรและให้ปฏิบัติการเปิดเผยในดินแดนสัมพันธมิตรนั้นได้ แล้ว สมาชิกดังกล่าวก็พ้นจากการคุกคามของ "เคมเบไต" หรือ "เกสตาโป" ญี่ปุ่น หรือของสารวัตรทหารและตำรวจไทยส่วนที่ อยู่ภายใต้อิทธิพลญี่ปุ่นได้..."<sup>52</sup>

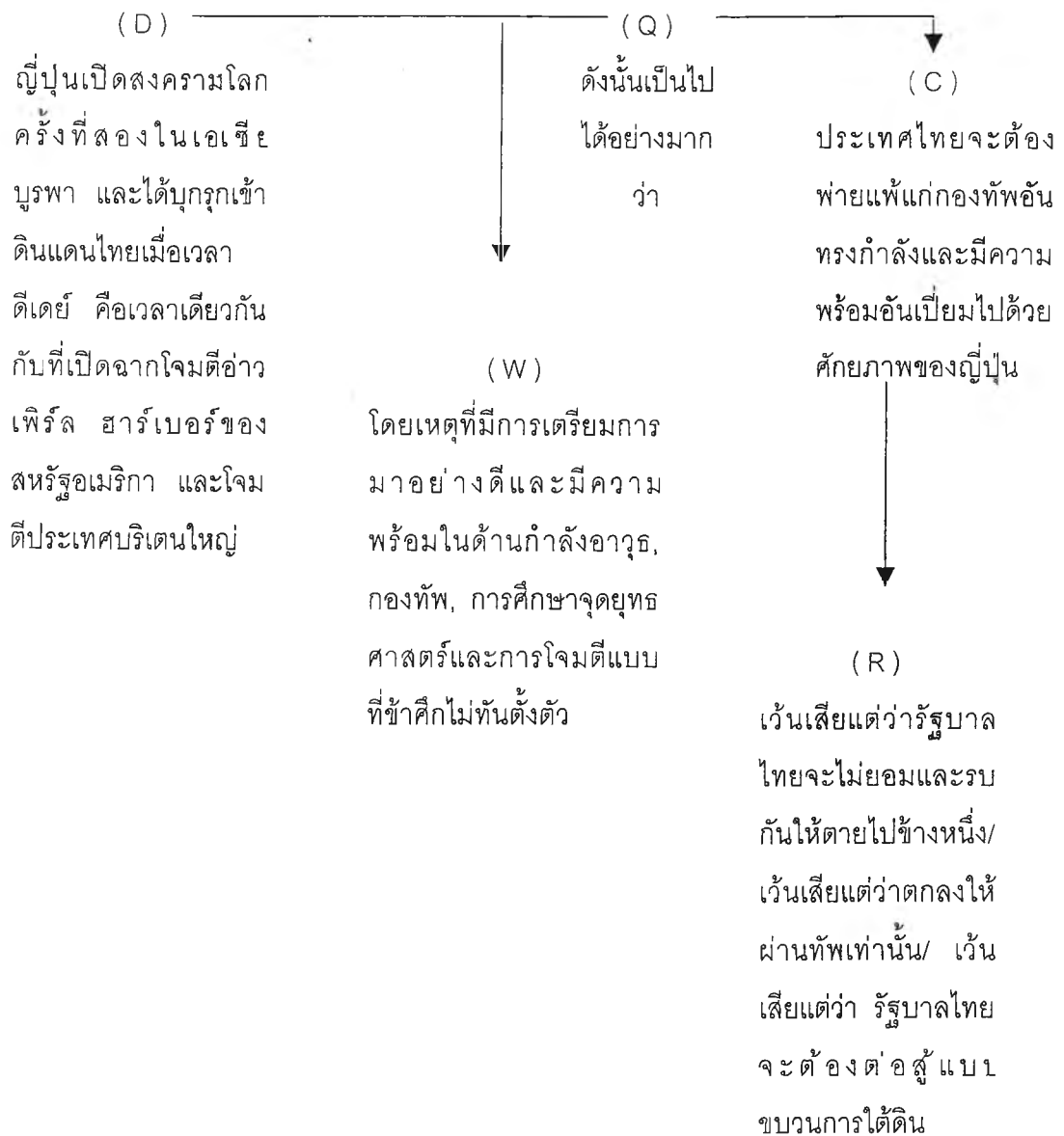
แม้ว่าการสื่อสารของขบวนการเสรีไทยจะเกิดในเวลาไม่พร้อมกัน แต่ผู้วิจัยก็สามารถนำทฤษฎีของสตีเฟน ทูลมิน ซึ่งเป็นแบบจำลองทางตรรกวิทยาของเขาที่ดัดแปลงมาจาก ซิลลอลจิสซึมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ซึ่งมนุษย์มักประสบกับเงื่อนไขหรือข้อยกเว้นซึ่งทำให้ไม่อาจดำเนินกิจการได้ตามปกติเสมอไปและเป็นที่เข้าใจว่านี่คือตรรกะที่รัฐบาลของจอมพล ป. ใช้ในการให้เหตุผลในการให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านและในอีกทรรคนะหนึ่ง คือตรรกะที่ฝ่ายนายปรีดี

<sup>52</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.



พนมยงค์ใช้ในการก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นมา โดยผู้วิจัยขอเสนอแบบจำลองจากทฤษฎีของ  
ทูลมิล ดังต่อไปนี้

แบบจำลองการก่อกำเนิดขบวนการเสรีไทย



## 2. ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ผู้นำคนสำคัญของขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษ

เป็นผู้มีบทบาทสำคัญอีกผู้หนึ่งร่วมกับนายสงวน ตูลารักษ์ในการที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจแก่ขบวนการสื่อสารของเสรีไทย จึงนำมาวิเคราะห์ด้วยแบบจำลอง The Rhetorical Situation ได้ดังนี้

1. Exigence สถานการณ์ด่วนเกิดขึ้นจากความสนใจของอังกฤษมุ่งไปที่ว่า ขบวนการที่จัดตั้งขึ้นในไทยจะอำนวยความสะดวกในทางทหารให้แก่บริเตนใหญ่ได้อย่างไรมากน้อยเพียงไร ในการนี้อังกฤษได้ส่ง พ.ต. หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ สมาชิกอาวุโสของเสรีไทยสายอังกฤษ ซึ่งประจำอยู่ที่กองทัพบกอังกฤษ เดินทางจากอินเดียไปจุงกิง เพื่อพบกับนายจำกัฒ พลังกูรในเดือนสิงหาคม 2486 ที่สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ

2. Audience ในเดือนสิงหาคม 2486 เมื่อข่าวการลี้ภัยลุดออกมาจากประเทศไทยในฐานะผู้แทนองค์การใต้ดินในประเทศไทยของนายจำกัฒ พลังกูร ได้ทราบถึงทางการอังกฤษและสหรัฐอเมริกา อังกฤษได้ส่ง พ.ต.หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เดินทางมาพบนายจำกัฒ พลังกูร เพื่อปรึกษาวางแผนการติดต่อกับขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยเช่นเดียวกับหม่อมหลวง ขาบ กุญชร ซึ่งอยู่ที่จุงกิง แล้วในขณะนั้น ได้พบกับนายจำกัฒ พลังกูร<sup>53</sup>

ทางด้านนายปริดี พนมยงค์ ที่กรุงเทพฯ เมื่อไม่ได้รับข่าวจากนายจำกัฒ พลังกูร เป็นเวลา 5 เดือน ก็ได้ส่งนายสงวน ตูลารักษ์และนายแดง คุณะดิลก เดินทางไปจุงกิง เป็นผู้แทนองค์การใต้ดินชุดที่ 2 นายสงวนฯและนายแดงฯ ได้พบนายจำกัฒ พลังกูร ก่อนที่นายจำกัฒ พลังกูร จะถึงแก่กรรมที่จุงกิง เมื่อต้นเดือน ตุลาคม 2486และเดินทางต่อไปยังกรุงวอชิงตันเพื่อประสานงานกับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช<sup>54</sup>

<sup>53</sup> วิมล วิริยะวิทย์, เสรีไทย ประวัติการทำงานจากบทสัมภาษณ์ บันทึกและเอกสารทางการสหรัฐอเมริกา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, 2542), หน้า 55.

<sup>54</sup> เรื่องเดียวกัน

3. Constraints ข้อจำกัดที่เกิดขึ้นก็คือ การล่าช้าในการติดต่อระหว่าง พ.ต.หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ กับนายปรีดี พนมยงค์ โดยกว่าผู้เดินสารจะมอบหนังสือให้นายปรีดี พนมยงค์ เวลาก็ล่วงเข้าไปกลางปี 2487 คือภายหลังวันนัดหมายมาหลายเดือน ซึ่งทำให้ปฏิบัติการ "พริชาร์ด" ของกองกำลัง 136 ที่จะส่งนายทหารเสรีไทยเข้าประเทศไทยโดยทางเรือดำน้ำประสบความสำเร็จล้มเหลว ด้วยความมั่นใจในองค์การในประเทศไทย กองกำลัง 136 ขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษก็ได้พยายามส่งเสรีไทยเข้าไปอีก โดยการกระโดดร่มจากเครื่องบินภายใต้ปฏิบัติการ แอพริซีเอชัน ถึง 2 ชุด<sup>55</sup>

4. Speaker หม่อมเจ้าศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ หรือที่คนสนิทมักเรียกกันว่า ม.จ. ชื่นนั้น อยู่ในขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษที่เรียกกันว่า "กองกำลัง 136" แห่งกองทัพอังกฤษหรือ "Force 136" โดยมีรหัสลับว่า "พันโทอรุณ 136" นั่นเอง<sup>56</sup>

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นยกทัพขึ้นบกในประเทศไทยในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ม.จ. ศุภสวัสดิ์ฯ ทรงมีหนังสือถึงนายเซอร์ซิด นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ขอร่วมมือกับบริเตนใหญ่เมื่อสู้รบกับญี่ปุ่น ดังนั้นในเดือน มกราคม 2485 จึงทรงรับราชการในกองทัพบกอังกฤษได้รับยศร้อยเอก ต่อมา ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยในสหรัฐฯ ได้ส่งคุณมณี สาณะเสน มาประเทศอังกฤษ เพื่อรวบรวมนักเรียนไทยในอังกฤษที่ต้องการจะรวมตัวกันเป็นคนไทยอิสระเพื่อร่วมกับอังกฤษต่อสู้กับญี่ปุ่น ท่านชื่นก็ได้ช่วยเหลือคุณมณีในการเจรจากันทางการอังกฤษจนในที่สุด นักเรียนไทยและข้าราชการสถานทูตไทย ณ อังกฤษรวม 36 คน ได้สมัครเข้าเป็นพลทหารในกองทหาร Pioneer Corps ในกองทัพอังกฤษ และถูกส่งไปปฏิบัติงานในอินเดีย เมื่อเดือน มกราคม 2486<sup>57</sup>

ท่านชื่น ทรงปฏิบัติงานติดต่อกองบัญชาการของกองทัพบกอังกฤษและอินเดีย เมื่อมีข่าวนายจำกัด พลาญกุล ได้ลี้ภัยเดินทางจากเมืองไทยไปเมืองจีนในฐานะผู้แทนพระองค์ การต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย ท่านชื่นได้ทรงเสนอทางการบอังกฤษว่าควรส่งท่านไปพบ

<sup>55</sup> ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์, บันทึกลับพันโทอรุณ เสรีไทย 136 (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2538), หน้า 63.

<sup>56</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

<sup>57</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

นายจำกัศฯ เพื่อที่จะได้ทราบเรื่องขององค์การต่อต้านญี่ปุ่นและหาวิธีวิธีการที่จะประสานงานกัน  
ทางการอังกฤษก็เห็นชอบด้วย<sup>58</sup>

ท่านชิน จึงได้พบกับนายจำกัศ พลางกูร ที่เมืองคุนหมิง ระหว่างวันที่ 11  
สิงหาคม 2486 ในฐานะผู้แทนขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นสายอังกฤษ ถึงแม้ว่าช่วงแรกๆ นายจำกัศ  
จะไม่ค่อยไวใจท่านชินก็ตามที่<sup>59</sup>

5. Speech เรื่องราวที่คุณจำกัศ พลางกูร ได้เล่าให้ มจ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท  
สวัสดิวัตน์ ฟังนั้น เพื่อที่ ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท จะนำไปเสนอต่อกองทัพอังกฤษ มีใจความดัง  
ต่อไปนี้

“...ข้าพเจ้า [มจ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-  
ผู้วิจัย]ได้รับจดหมายจากตัวจำกัศฯ เองว่า เขาต้องการให้ข้าพเจ้า  
ไปพบ ข้าพเจ้าจึงเอาจดหมายของจำกัศฯ ที่แจ่งไปยัง จุงกิง  
จุงกิงจึงได้อนุญาตให้ข้าพเจ้าไปพบกับจำกัศฯได้ ราวต้นเดือน  
สิงหาคม ๒๔๘๖ เมื่อได้พบกับจำกัศฯ แล้ว จึงได้ปรับความ  
เข้าใจกันเป็นอันดีข้อใหญ่ใจความก็คือ ข้าพเจ้าไม่มีแผนการอื่นใด  
นอกจากการกู้ชาติและการที่ได้พบเห็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์  
ในประเทศไทย ทั้งได้เล่าถึงพฤติกรรมของข้าพเจ้ากับพวกเท่าที่ได้  
ปฏิบัติมาแล้วทั้งสิ้น และที่จะปฏิบัติต่อไปอีกให้ได้เข้าใจ จำกัศฯ  
เขาก็เข้าใจดี ทุกประการ ทั้งรับรองในการร่วมมือกับพวกเรา  
อย่างเต็มที่ จำกัศฯ ได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงเหตุผลที่อเมริกา  
และจีนมิให้ข้าพเจ้าไปพบจำกัศฯนั้นเพราะว่าทั้งอเมริกาและจีนเชื่อ  
ว่าอังกฤษนั้นนโยบายร่วมมือในการตั้งสมบูรณาญาสิทธิราชย์ใน  
เมืองไทย คือแตกต่างกับอเมริกากับจีนนั่นเอง การที่อเมริกากับ  
จีนนึกคิดไปเช่นนั้น ก็เพราะ<sup>60</sup>

<sup>58</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

<sup>59</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

<sup>60</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 80.

๑. คณะเสรีไทยในอังกฤษนั้นไม่ยอมเข้ากับ คณะเสรีไทยในอเมริกาเพราะข้าพเจ้าได้ชักชวนรัฐบาลอังกฤษให้ เชื้อถือจนอังกฤษยอมสนับสนุนให้ข้าพเจ้าตั้งสมบูรณาญา สิทธิราชย์ขึ้นในเมืองไทยอีกซึ่งไม่ตรงกับความจริงเลย เหตุเหล่านี้ เกิดขึ้นได้คงเป็นเพราะนายมณี สาณะเสนเป็นต้นเหตุตั้งที่ได้ อธิบายมาแล้ว

๒. เมื่อจอมพลเจียงไคเช็คได้แสดงสุนทรพจน์ทาง วิทยูกระจายเสียงเมื่อเดือน มกราคม ๒๔๘๖ ข้อความเกี่ยวกับ ประเทศไทย มีใจความสำคัญว่า จีนไม่ต้องการที่จะเอาประเทศ ไทยเป็นเมืองขึ้น ประธานาธิบดีโรสเวลต์ประกาศรับรองเห็นด้วยแต่ รัฐบาลอังกฤษมิได้แสดงอะไรในเรื่องนี้เลย เป็นเหตุที่ ชี้ให้เห็นว่า อังกฤษคงมีความมุ่งหมายที่จะเอาเมืองไทยเป็นเมืองขึ้นแล้ว สถาปนาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ขึ้นในเมืองไทยภายใต้ อิทธิพลของอังกฤษ ความเข้าใจเช่นนั้น ดังที่ได้อธิบายมาแล้วใน ตอนต้นเลยทำให้เป็นการชวนเชื่อยิ่งขึ้น

๓. เมื่อจำกัตฯ จะขอพบทูตอังกฤษทูตอังกฤษ ใหญ่ก็ไม่ยอมให้พบ ทั้งเมื่อจำกัตฯ ได้เสนอเรื่องราว ขอตั้งรัฐบาล ไทยชั่วคราวขึ้นในอินเดียและขอใช้ทุนทรัพย์ดำเนินการ รัฐบาล อังกฤษก็ตอบปฏิเสธ ทั้งนี้เพราะนี่กว่าอังกฤษต้องการช่วยข้าพเจ้า ในเรื่องสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นข้อใหญ่"

"ข้าพเจ้า [ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์- ผู้วิจัย] จึงได้อธิบายข้อความต่าง ๆ ในเรื่องจริงหรือไม่จริงอย่างมี เหตุผลจนจำกัตฯ เชื้อถือข้าพเจ้าทุกประการ ทั้งยอมร่วมมือด้วย ทุกอย่าง ข้าพเจ้าได้แนะนำจำกัตฯ ให้แสดงเหตุผลต่างๆ ในกรณีที่ ภายในประเทศได้มีเสรีไทยเกิดขึ้นจริงๆ เพื่อจะได้รับความเห็นอก เห็นใจและความเชื่อถือสนับสนุนจาก รัฐบาลอังกฤษในโอกาส ต่อไป ส่วนด้านข้าพเจ้าก็จะได้ชี้แจงแสดงเหตุให้อังกฤษเชื่อว่า มีเสรีไทยเกิดขึ้นในเมืองไทยแล้วจริง ๆ เนื้อแท้ของเรื่องนี้มีอยู่ว่า

อเมริกา กับจีนมีความสอดคล้องกันในการที่จะทำให้อิทธิพล  
อังกฤษในเอเชียเสื่อมโทรมลงไป ทุกคนในจีนต่างก็ปรออเมริกาทั้ง  
นั้น การที่อเมริกาและจีนเหมาเอาว่าอังกฤษจะสนับสนุนให้มี  
สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเมืองไทยอีก ดูเหมือนจะเป็นการบัง  
หน้ามากกว่า สำหรับงานที่จำกัดๆ ไปทำในจุงกิง ก็ใช่ว่าอเมริกา  
เขาตั้งใจสนับสนุนให้ก้าวไปได้เพราะการสนับสนุนใหญ่โตนั้น เขา  
วางไว้ที่อเมริกาและ ความไว้วางใจนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชเป็นผู้  
ได้รับ ส่วนจำกัดๆนั้นเล่าก็เป็นหุ่นเสรีไทยตัวเล็กตัวน้อยลอยไปลอย  
มาอยู่ในจุงกิง จนกว่าจะมีเหตุการณ์อื่นซึ่งไม่มีใครเหมาะสม  
กว่าเขา เมื่อข้าพเจ้าปรับความเข้าใจกับจำกัดฯ ดีแล้ว ข้าพเจ้า  
จึงได้ไปชี้แจงให้เอกอัครราชทูตอังกฤษ ประจำกรุงจุงกิงทราบโดย  
ละเอียด ทั้งพิสูจน์ให้เขาเห็นว่า คณะเสรีไทยในเมืองไทยนั้นมีจริง  
โดยมีเหตุการณ์หลายกระแสมาประกอบกับคำชี้แจงของจำกัดฯ  
ให้รับรองต่อกัน นอกจากนี้ข้าพเจ้าได้ทำรายงานละเอียดประกอบ  
เหตุผลมาให้กองบัญชาการ Force 136 ทราบเรื่องพร้อมกันนี้  
ทางทูตอังกฤษก็ทำรายงานประกอบเรื่องอย่างเดียวกันมายัง  
กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษด้วย เมื่อทูตอังกฤษเชื่อถือ  
เราแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอร้องให้ ทูตอังกฤษได้พบกับจำกัดฯ เพื่อ  
ฟังเรื่องราวต่าง ๆ อีก ในวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๔๘๖ จำกัดฯ จึงได้  
ไปพบกับทูตอังกฤษต่อหน้าข้าพเจ้า และทูตอังกฤษได้ขอให้  
ข้าพเจ้าทำบันทึกการสนทนาครั้งนั้นไว้เพื่อเป็นหลักฐานส่งให้  
กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษ บันทึกดังกล่าวนี้ ข้าพเจ้าได้  
รักษาสำเนาไว้ ๑ ฉบับ<sup>61</sup>

ข้อความโดยย่อในบันทึกนั้น คือ

๑. ทูตอังกฤษได้ชี้แจงแก่จำกัดฯว่า อังกฤษไม่จำ  
เป็นอธิบายว่าอังกฤษไม่ต้องการเอาประเทศไทยเป็นเมืองขึ้น

<sup>61</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

เพราะความข้อนี้ปรากฏชัดเจนแล้วตามหลักของ Atlantic Charter  
ว่า จะไม่เอาเมืองใดเมืองหนึ่งมาเป็นเมืองขึ้น<sup>62</sup>

๒. การที่อังกฤษจะรับรองให้ตั้งรัฐบาลไทย ชั่ว  
คราวในอินเดีย ตลอดทั้งจัดตั้งทูตมาประจำกับรัฐบาลนั้นและ  
ยอมรับเลิกการประกาศสงครามของไทยกับอังกฤษ ตลอดจน  
ยอมให้เงินที่อังกฤษยึดไว้ มาเป็นค่าใช้จ่ายของรัฐบาลชั่วคราวของ  
ไทยหรือไม่นั้น ต้องอยู่ที่รัฐบาลไทยชั่วคราวนี้เป็นคนไทยซึ่งมี  
คุณสมบัติเป็นที่นิยมนับถือของชาวไทยส่วนใหญ่ อีกทั้งถูกต้อง  
ตามกฎหมายหรือมติชนด้วยและบัดนี้แล้ว ก็ยังไม่มีใครซึ่งถูกกับ  
ข้อร้องของอังกฤษ ในการเป็นรัฐบาลไทยชั่วคราวนี้เลย ถ้าต่อไป  
เกิดขึ้นเมื่อใด อังกฤษก็คงจะรับรองสนับสนุนให้ได้<sup>63</sup>

“เมื่อข้าพเจ้า[มจ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน-  
ผู้วิจัย] ได้นำจำกัดไปพบปะพูดคุยกับ ทูตอังกฤษจนเป็นที่เข้าใจ  
กันดีแล้ว จึงได้หันมาปรึกษากันถึงเรื่องนี้ที่จะทำในขั้นตอนต่อ  
ไปจำกัดฯไม่เห็นด้วย จึงนำความมาหารือกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเห็น  
ด้วยกับจำกัดฯ ว่าไม่ควรให้จีนจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้น รัฐบาล  
เกาหลีชั่วคราวได้ถูกจูงกิ้งจัดตั้งขึ้นแล้ว แต่หาได้รับความเห็นชอบ  
จากอังกฤษและอเมริกาไม่ ทุกอย่างอยู่ภายใต้ อิทธิพลจีนหมด  
สำหรับเมืองไทยก็เช่นกัน เราเกรงกันว่าจีนจะ แปรธาตุให้เราออก  
นอกนโยบายของเราในวันหน้าก็ได้ ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่ยอมให้  
จำกัดฯ ตกลงกับจีนแต่อย่างใด ข้อยากเย็น มีอยู่กับจำกัดฯ ใน  
เรื่องทอง คือ จีน ชุบเลี้ยงจำกัดฯ ไว้โดยมีอาหารการกินพอควรแต่  
ดูให้ลึก จำกัดฯ เท่ากับเซลยศึกจีนคนหนึ่ง ถ้าจำกัดฯ จะมาหา  
ข้าพเจ้าจะต้องได้รับอนุญาตก่อนแต่จำกัดก็ เล็ดลอดออกมาพบ  
ข้าพเจ้าได้เสมอ ทั้งปรึกษาหารือกันเรื่อยๆ ในที่สุด ถ้าเราปลีก

<sup>62</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 82.

<sup>63</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.



จากจีน เราจะต้องมีเงินเลี้ยงดูตัวเองและพวกที่มาสมทบใหม่ จึงเป็นหน้าที่ข้าพเจ้าจะต้องจัดการในเรื่องนี้<sup>64</sup>

การเจรจาทางทูตกับกระทรวงการต่างประเทศ อังกฤษมักล่าช้าไม่ใคร่ทันการ ฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นวิธีที่จะรวบรัด ให้เกิดผลของงานเร็วขึ้น จึงคิดว่าจะไปพบแม่ทัพใหญ่ของอังกฤษ ในอินเดียแล้วเสนอแผนการต่าง ๆ อธิบายประกอบร่าง ประกอบหลักฐานให้เขาเข้าใจโดยชี้ให้เห็นความสำคัญในการเหล่านี้ชัดเจนยิ่งขึ้น ต่อจากนั้นทางกองทัพจะได้ขอร้องไปยังกระทรวงการ ต่างประเทศให้ร่วมมือ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลไทยชั่วคราวขึ้นในอินเดีย และข้าพเจ้าเองก็จะเดินทางไปประเทศอังกฤษอีก เพื่อย้ำให้รัฐบาล อังกฤษทำตามแผนการให้จงได้<sup>65</sup>

ส่วนจำกัดฯ นั้น ข้าพเจ้าต้องการให้เขาเดินทางไป อเมริกาเพื่อพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ในเรื่องทืออเมริกาและเสนีย์ เข้าใจคิดว่า บริเตนใหญ่สนับสนุนให้ข้าพเจ้าไปตั้ง สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเมืองไทย หลังจากนั้นให้จำกัดฯ เดินทาง ไปพบกับข้าพเจ้าที่ลอนดอน ณ ที่นั้น จะได้มีการประชุมกัน ระหว่างอังกฤษ อเมริกา จีน ไทย ถึงหลักการใหญ่ ๆ ในเรื่องจัดตั้ง รัฐบาลไทยและคณะต่อต้านญี่ปุ่นในประเทศไทย เราเห็นความ จำเป็นในการที่จะต้องจัดตั้งรัฐบาลไทยชั่วคราวขึ้นให้จงได้ใน อินเดียแต่การจัดตั้งนั้น เราต้องมี ตัวนายกรัฐมนตรีและรัฐ มนตรีครบคณะ ที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามสมควร เพื่อจัด การดังนี้จะต้องส่งคนเข้าไปในประเทศไทยอีก เพื่อติดต่อกับบุคคล สำคัญ ๆ ซึ่งจะเป็นรัฐบาลของเรา ส่วนข้าพเจ้ามีหน้าที่จัดหายาน พาหนะให้บุคคลสำคัญ เหล่านั้นได้ออกเดินทางไปอินเดียโดย สะดวก จะไปโดยอากาศยานหรือเรือได้น้ำก็จะต้องดูแลเหตุการณ์ให้ เป็นเรื่องๆ ไป<sup>66</sup>

<sup>64</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 84.

<sup>65</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

<sup>66</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

รัฐบาลไทยชั่วคราวเราได้หมายตัวหลวงประดิษฐฯ จะได้จัดมาทุกๆ ประการ เราจะต้องสมานฉันท์กันเป็นอันดี ถ้าได้ทำการเหล่านี้ลุล่วงไปโดยเรียบร้อยแล้ว อังกฤษ อเมริกา จีน ก็คงจะได้รับรองสนับสนุนเราเต็มที่ ส่วนคนไทยส่วนมากเล่าก็คง จะ เห็นพ้องและร่วมมือกันกับเรายิ่งขึ้น ก่อนที่ข้าพเจ้าจะจาก จำกัตฯ มาอินเดียเพื่อมิให้ขาดการติดต่อกัน ข้าพเจ้าได้จัดให้ มิสเตอร์ฟิลเลย์ แอนดรูว์ ซึ่งเป็นเลขานุการเอกของสถานทูต อังกฤษที่จุงกิงเป็นผู้แทนข้าพเจ้าในทางสื่อข่าวการปรึกษาหารือทั้ง ปวง”<sup>67</sup>

“เมื่อข้าพเจ้า[มจ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์- ผู้วิจัย] ได้กลับมาจากอินเดียแล้ว จึงได้รายงานตัวต่อนายพลเอก กินเล็กส์ แม่ทัพใหญ่ ซึ่งทำการแทนพลเรือเอกลอร์ด หลุยส์ เมานท์แบทเตนอยู่ แล้วส่งแผนการต่าง ๆ ที่ได้กระทำมาแล้วและ จะกระทำต่อไปให้ทราบโดยละเอียด ทั้งชี้แจงว่า ทำไมอังกฤษจึงมี ความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือช่วยเหลือประเทศไทยในครั้งนี้ เหตุ ผลคือ

๑. ได้ชี้แจงว่า ตามข่าวที่ได้ทราบจากจำกัต ว่า จีนมีความประสงค์จะยึดดินแดนอินโดจีนตอนเหนือของฝรั่งเศสไว้ในกำมือ เพื่อก้าวเขาสู่แผนการขยายอำนาจในภาคนั้น

๒. หากว่าจำกัตฯ ยอมตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นใน จีนแล้ว ก็จะเป็นก้าวหนึ่งในการก้าวหน้าของจีนที่จะเข้ามาครอบ ำประเทศไทย หลังจากนั้นก้าวต่อไป ก็คือ การเข้ามาแทนที่ อังกฤษในแหลมทองทั้งหมด กระทั่งดินแดนทะเลใต้ของอังกฤษ อันเป็นการรุกรอนอิทธิพลทางการเมืองและการค้าทั่วไป

๓. หากว่าอังกฤษยอมมอบให้ไทยจัดตั้ง รัฐบาลไทยชั่วคราวขึ้นในอินเดีย อย่างไรเสีย ไทยก็ต้องตั้ง

<sup>67</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

ขึ้นในประเทศจีนตามความจำเป็นและ ผลประโยชน์ใหญ่ยิ่ง  
ร่วมกันระหว่างอังกฤษกับไทยที่มีมาแต่เดิมจะต้องไปเป็นของจีน  
แน่นอน”<sup>68</sup>

“ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ แม่ทัพอังกฤษจึงเห็น  
พ้องด้วยกับข้าพเจ้า[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]  
ทุกประการ ท่านได้ทำบันทึกเรื่องนี้ไว้แล้วส่งไปยังสภาการสงคราม  
ที่กรุงลอนดอน พร้อมทั้งออกความเห็นสนับสนุนแผนการของ  
ข้าพเจ้าไปเป็นอันมากและยังอนุญาตให้ข้าพเจ้าโดยสารเครื่องบิน  
ไปยังลอนดอน เพื่อตอบโต้ข้อพิศดารตามบันทึกฉบับนั้น ให้  
สภาการสงครามเข้าใจดีแล้วจึงผลเลิกไปในทางเดียวกัน อนึ่ง  
จำกัดยั้งได้เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่ากองบัญชาทัพอเมริกาในจีน  
(O.S.S) ไม่มีแผนการที่จะช่วยเหลือเสรีไทยทั่วไปให้เป็นล่ำเป็นสัน  
เว้นแต่จะกักเอาตัวเขาไว้เป็นที่ปรึกษาในฐานะผู้รู้เหตุการณ์ในเมือง  
ไทยดีคนหนึ่ง เช่น ให้ติดต่อสืบข่าวการสงครามแบบจารกรรม ซึ่ง  
จะจัดอย่างไร การปล่อย พลร่มลงที่ไหนดี ญี่ปุ่นมีกำลังเท่าใด  
อันผิดความมุ่งหมายของเรา ที่ต้องการจะเห็นรัฐบาลชั่วคราว  
ของเราเป็นล่ำเป็นสัน ตั้งขึ้นสำหรับเหตุการณ์ข้างหน้า...”<sup>69</sup>

นอกจากนี้ บทความที่เขียนโดยลูกหลานของ ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท  
สวัสดิวัตน์ในหนังสือปริทัศน์มีข้อความที่กล่าวถึงการทำงานเสรีไทยของท่านว่า การที่เป็นเชื้อ  
ราชวงศ์และมีความสนิทสนมกับรัชกาลที่ 7 นั้น ส่งผลให้ท่านไม่ได้รับการยอมรับในฐานะ แกน  
นำเสรีไทยสายอังกฤษจึงต้องให้นายมณี สานะเสนมืบทบาทสำคัญในเสรีไทยสายอังกฤษแทน  
โดยมีข้อความโดยสังเขปดังนี้

<sup>68</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 88.

<sup>69</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

## หมายเหตุพิเศษ

เมื่อข้าศึกบุกรุกเข้ามาในแผ่นดินไทย-รัฐบาลขณะนั้นได้ต่อสู้อยู่เพียง 52 ชั่วโมงก็ยอมแพ้ในเมื่อรัฐบาลขณะนั้นได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันประเทศว่า จะต้องสู้ศัตรูที่เข้ามารุกรานประเทศไทยจนโลหิตหยาดสุดท้าย เพราะฉะนั้น ท่าน[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]จึงได้มีจดหมายติดต่อกับ Winston Churchill นายกรัฐมนตรีอังกฤษ ซึ่งได้มีจดหมายลงวันที่ 1 มกราคม ค.ศ.1942 ขอบใจและขอให้พ่อเข้าช่วยทำการในกรณีการของกองทัพอังกฤษในการทำแผนที่ประเทศไทยและรวบรวมข่าวคราวอันเกี่ยวกับประเทศไทย<sup>70</sup>

รัฐบาลไทย มี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีได้ประกาศสงครามกับอังกฤษ และอเมริกาเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2485 (เมืองไทยเริ่มใช้ปฏิทินสากล ขึ้นปีใหม่ วันที่ 1 มกราคม ตั้งแต่ พ.ศ.2484) เมื่อพ่อ[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย] ได้ทราบข่าวว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน ได้จัดตั้งคณะเสรีไทยขึ้นในสหรัฐอเมริกา พ่อได้มีจดหมายส่วนตัวถึง ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ในเดือนมกราคม ขอสมัครเข้ามาร่วมขบวนการเสรีไทยด้วย เพราะที่อังกฤษ อัครราชทูตไม่ยอมเห็นด้วย<sup>71</sup>

ในเดือนมีนาคม 2485 (ค.ศ.1942) พ่อ[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]ได้พบนักเรียนไทย 2 คน คือคุณเสนาะ ต้นบุญยืนและคุณปวีย อึ้งภากรณ์ นักเรียนทั้งสองได้ปรารภว่า

"...มีพวกนักเรียนอีกหลายคนที่ยาก

จะเข้าทำการช่วยประเทศชาติในการต่อต้านญี่ปุ่น"

ท่าน[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]จึงบอกกับทั้งสองคนว่า ถ้าเขาแน่ใจอยากจะทำร่วมมือเช่นนั้น ท่านยินดีที่จะคิดหาช่องทางที่จะจัดการให้เขาได้ทำการให้ได้ผล

<sup>70</sup> ปรีดีสาร, บรรณาธิการ. วันสิทธิมนุษยชน วันธรรมศาสตร์. ปรีดีสาร : 70.

<sup>71</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

สำเร็จ ในเดือนนั่นเอง ท่านได้เขียนจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีอังกฤษอีก 2 ฉบับ ที่แจ้งความ  
 จำนวนว่ามีนักเรียนไทย และตัวท่านเองต้องการจะรวบรวมกันตั้งเป็นหมู่ทหารน้อยๆ แยกกันเข้าไป  
 ทำการสู้รบญี่ปุ่นในประเทศไทย และชักชวนเพื่อนคนไทยอื่นๆ เข้าร่วมมือ ท่านได้เสนอแผนการ  
 ประกอบไปด้วยว่าเราจะสามารถจัดวางระเบียบการและวิธีการต่อสู้ได้อย่างไร ด้วยจำนวนคนอัน  
 น้อยนี้ ถ้านายเซอร์ซิลล์เห็นด้วย ท่านขอรับอาสาที่จะติดต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพื่อจัดการวาง  
 แผนการ<sup>72</sup>

พ่อ[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]ได้รับจดหมายตอบจากนาย  
 รัฐมนตรีเซอร์ซิลล์ ลงวันที่ 12 พฤษภาคม 2485 (ค.ศ.1942) ว่าได้ส่งเรื่องไปให้กรมเสนาธิการ  
 พิจารณาแล้ว ขอให้ติดต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ และพ่อได้พบกับ Major Chapman Walker เพื่อ  
 พิจารณาแผนการ เดือนมิถุนายน 2485 ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ส่งคุณมณี สาณะเสนให้มาช่วย  
 คุณเสนาและคุณปวย เริ่มดำเนินการชักชวนนักเรียนไทยเข้าร่วมมือตั้งคณะเสรีไทยในอังกฤษ  
 แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ไม่ตอบจดหมายพ่อ ignore พ่อ completely ได้ทราบว่าคุณนักเรียนไทยใน  
 อังกฤษไม่ยอมรับพ่อเป็นหัวหน้าและร่วมเข้าพวกด้วย ทั้งๆ ที่พ่อเป็นคนริเริ่มที่จะตั้งการต่อต้าน  
 ญี่ปุ่นเพื่อกอบกู้บ้านเมืองมาแต่แรก เหตุผลทั้งนี้ ก็เพราะความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่พ่อมีต่อสมเด็จพระ  
 พระปกเกล้าฯ<sup>73</sup>

อย่างไรก็ตาม พ่อ[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]ก็ได้ให้ความร่วมมือ  
 กับคุณมณีฯ อย่างเต็มที่ เพื่อให้คณะเสรีไทยที่จะตั้งขึ้นในอังกฤษเข้ารอย เรียบร้อยกันดีกับคณะ  
 เสรีไทยในอเมริกา แล้วท่านยังขอให้กระทรวงกลาโหมอังกฤษร่วมมือโดยตรงกับ คุณมณี ตกลง  
 เป็นอันว่า คุณมณี สาณะเสน เป็นหัวหน้าเสรีไทยในอังกฤษ เป็นผู้วางระเบียบรูปร่างลักษณะของ  
 คณะเสรีไทยในอังกฤษ ส่วนพ่อทำการติดต่อกับกระทรวงกลาโหมในฐานะวางแผนการรบ  
 เท่านั้น<sup>74</sup>

<sup>72</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

<sup>73</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 77.

<sup>74</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

หลังจากนั้น พ่อ[ม.จ. ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์-ผู้วิจัย]จึงได้ชี้แจงให้อังกฤษรู้ว่าขณะนี้มิใช่เสรีไทยที่น่าเชื่อถือได้เกิดขึ้นในเมืองไทยแล้วจริงๆ โดยมีอาจารย์ปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นหัวหน้า ในเดือนกันยายน 2486 พ่อได้เดินทางกลับอังกฤษ เพื่อโต้ตอบบันทึกที่ได้เสนอไปให้สภาสงคราม จุดสำคัญคือ ให้กระทรวงต่างประเทศร่วมมือจัดตั้งรัฐบาลไทยพลัดถิ่นขึ้นที่อินเดีย ดังที่ตกลงกันไว้กับคุณจำกัศฯ ข้อตกลงอื่นๆ มีดังนี้

1. ขอให้อังกฤษ รับรองเอกราช และอธิปไตยของไทยโดยสมบูรณ์
2. ขอไม่ให้ถือว่า เราสองประเทศนี้อยู่ในภาวะการณสงครามแก่กัน
3. ขอให้อังกฤษยอมให้ไทยใช้ทุนสำรองซึ่งไทยได้ฝากไว้แต่เดิม (แต่อังกฤษรีบไปเมื่อไทยประกาศสงคราม) มาเป็นทุนดำเนินการ
4. เมื่อจัดตั้งคณะรัฐบาลไทยพลัดถิ่นขึ้นที่อินเดียแล้ว อังกฤษจะต้องรับรองรัฐบาลนั้นเป็นทางการทันทีแล้วจัดตั้งทูตมาประจำด้วย<sup>75</sup>

ในเดือนมีนาคม 2487 คุณสงวน ตุลารักษ์ และ คุณแดง คุณะติลก ซึ่งเป็นผู้แทนของอาจารย์ปรีดีฯ เข้ามาจากอเมริกามาอังกฤษ ได้พบปะกับเจ้าหน้าที่ของอังกฤษ พูดจาเป็นที่เป็นที่พอใจว่า อังกฤษจะยินยอม และรับรองให้มีรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้น หากมีบุคคลสำคัญ เช่น อาจารย์ปรีดีฯ ออกมายังอินเดียทั้งจะให้เงินที่ยึดไว้มาใช้ด้วย ฉะนั้น จะต้องหาทางติดต่ออาจารย์ปรีดีฯ ให้ทราบความจำนงของอังกฤษโดยตรง โดยส่งทหารเสรีไทย 3 คน (ข้างเผือก) บัวย อึ้งภากรณ์ ประทาน เปรมกมล และ เปรม บุรี ลอบเข้าประเทศไทย พร้อมด้วยจดหมายถึง อาจารย์ปรีดีฯ<sup>76</sup>

การติดต่ออย่างดี เริ่มต้นเมื่อกลางปี 2487 ภายหลังจากที่มีการโค่น รัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม และคุณควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เท่ากับมีรัฐบาลเป็นพวกเดียวกันกับคณะต่อต้านฯ คอยเป็นกำแพงคอยบังหน้า และป้องกันให้การดำเนินการเผชิญหน้าญี่ปุ่นจึงได้สะดวกขึ้น พ่อถึงปลายเดือนมิถุนายน กองพลพรรคของเสรีไทยก็จัดเท่ากับเป็นกองทัพของสัมพันธมิตรแล้ว ในเดือนกรกฎาคม หลวงประดิษฐ์ฯ เกรงว่า กองพลพรรคจะไม่มีโอกาสปฏิบัติงานเพื่อพิสูจน์ต่อโลกว่าเราได้ร่วมมือทำการรบอย่างจริงจัง และจะไม่ได้ได้รับความนับหน้าถือตา ยิ่ง

<sup>75</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

<sup>76</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 81.

ระยะนั้น มีข่าวว่าญี่ปุ่นเตรียมการจะทำลายกองเสรีไทยอีกด้วยหลวงประดิษฐฯ จึงเสนอไปยังกองบัญชาการกองทัพแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใ้ว่าพร้อมแล้วที่จะต่อสู้ญี่ปุ่น หากแต่ว่า Lord Mountbatten ผู้บัญชาการฯ ยับยั้งไว้<sup>77</sup>

จากเอกสารทั้งหมด ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการปกครองของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตย ทำให้การทำงานด้านเสรีไทยของม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์เป็นไปโดยไม่ราบรื่น เนื่องจากได้รับความเคลือบแคลงสงสัยในเจตนาของการเข้าร่วมเป็นเสรีไทย อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ เป็นผู้ที่ทำงานงานอยู่เบื้องหลังความสำเร็จของเสรีไทยสายอังกฤษเช่นกัน

### 3. นายสงวน ตุลารักษ์ ผู้สานต่องานของ นายจำกัต์ พลังกูร และยืนยันว่าขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยมีจริง

1. Exigence ในวันที่ 15 กรกฎาคม 2486 ภายหลักรอฟังข่าวจาก นายจำกัต์ พลังกูร ที่ทราบว่าได้เดินทางไปถึงเมืองจีนแล้วตั้งแต่เดือนมีนาคมศกเดียวกัน แต่ก็ไม่ได้รับข่าวคืบหน้า นายปรีดี พนมยงค์ได้ตัดสินใจส่งผู้แทนขององค์การไต้ดินออกไปประเทศจีนอีกคณะหนึ่ง ประกอบด้วย นายสงวน ตุลารักษ์ ผู้ก่อการ 24 มิถุนายน 2475 และผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลังและครอบครัว นายแดง คุณะดิลก นักเรียนกฎหมายอังกฤษและข้าราชการกระทรวงการต่างประเทศ นายกระจำง ตุลารักษ์ น้องชายนายสงวน ตุลารักษ์และนายวิบูลย์วงศ์ วิมลประภา อดีตนักเรียนฝรั่งเศส โดยนายสงวน ตุลารักษ์ และนายแดง คุณะดิลก เป็นผู้แทน ส่วนผู้อื่นเป็นผู้ติดตาม ทั้งคณะได้เดินทางมาถึงจุงกิงในเดือนกันยายน ซึ่งขณะนั้นคณะนายทหารเสรีไทยสายอเมริการุ่นที่ 1 ได้เดินทางถึงจุงกิงแล้ว<sup>78</sup>

2. Audience ในที่นี้คือฝ่ายสัมพันธมิตร กล่าวคือ การเดินทางถึงจุงกิงของนายสงวน ตุลารักษ์และคณะเป็นการยืนยันความจริงที่ว่า ได้มีองค์การไต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นหรือเสรีไทยในประเทศไทย โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เป็นหัวหน้าและ

<sup>77</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 83.

<sup>78</sup> "อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน ตุลารักษ์ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันเสาร์ที่ 9 กันยายน 2538", 2538. หน้า 82.

ขบวนการนี้ประสงค์จะติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร อีกทั้งร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรทำสงครามขับไล่ทหารญี่ปุ่นให้พ้นประเทศไทย

3. Constraints เสรีไทยสายอเมริกาก็เช่นเดียวกับเสรีไทยสายอังกฤษ คือต้องใช้เวลาเดินทางหรือรอคอยประมาณครึ่งปีก่อนที่จะได้ทำงานร่วมกับ นายปรีดี พนมยงค์ บุคคลที่ทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับอย่างเป็นทางการว่าเป็นตัวแทนของประเทศไทย ซึ่งเป็นมิตรกับนานาอารยประเทศ ต่อเนื่องมาจากวันที่ 8 ธันวาคม 2484

4. Speaker นายสงวน ตุลารักษ์ เป็นผู้หนึ่งที่ร่วมก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ

ในปี 2484 กองทัพญี่ปุ่นรุกรานประเทศไทย คุณสงวน ตุลารักษ์ ได้เข้าร่วมขบวนการเสรีไทยต่อสู้ผู้รุกรานและได้รับมอบหมายจากหัวหน้าขบวนการเสรีไทย ให้เดินทางไปติดต่อกับสัมพันธมิตรที่ประเทศจีนทำหน้าที่ต่อจากนายจำกัต์ พลังกูร ซึ่งทางเสรีไทยที่ประเทศไทยไม่ทราบว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับนายจำกัต์ พลังกูร

5. Speech จากการสัมภาษณ์ ดร. วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร<sup>79</sup> ได้ข้อมูลว่า ถ้อยแถลงของนายสงวน ตุลารักษ์ มีอยู่ชิ้นเดียวคือ หนังสือลงวันที่ 27 ตุลาคม 2486 ที่นายสงวน ตุลารักษ์ ทำตอบหนังสือของบรรดาแกนนำเสรีไทยที่สำคัญที่สุด สายอเมริกาในจุงกิง ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2486<sup>80</sup>

“...ต่อมาในวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๔๘๖ ร.ท.จก ณ ระนอง ร.ท.เกาะเวก ศรีวิจารณ์และร.ต.จาร์ส ฟอลเล็ท ซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มเสรีไทยในจุงกิง ได้ทำหนังสือในนามของบรรดาเสรีไทยถึงนายสงวน ตุลารักษ์ มีสาระสำคัญว่าหวังว่านายสงวนฯ ซึ่งอ้างตัวเป็นประธานเสรีไทยภายในประเทศ จะสามารถรวบรวมเสรีไทยกลุ่มต่างๆ ที่ตั้งขึ้นในส่วนต่างๆ ของโลก

<sup>79</sup> สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2543.

<sup>80</sup> “อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน ตุลารักษ์ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันเสาร์ที่ 9 กันยายน 2538”, 2538. หน้า 83.



ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเน้นว่าภารกิจของเสรีไทยไม่เพียงจะขับไล่กองทัพญี่ปุ่นให้พ้นจากประเทศไทย โดยร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรเท่านั้น หากจะต้องมุ่งที่จะนำเอาเอกราชของชาติกลับคืนมาให้ได้ด้วย นอกจากนั้น แกนนําเสรีไทยในจุงกิงก็ยังได้กล่าวถึงคณะกรรมการเสรีไทยในกรุงวอชิงตัน ว่าแม้จะยังมีได้มีการรับรองเป็นทางการจากรัฐบาลอเมริกันแต่ก็เป็นองค์กรเดียวที่เสรีไทยสายอเมริกายึดถือและมอบความภักดี ดังนั้นเมื่อนายสงวนฯ เดินทางถึงวอชิงตัน ก็ควรจะติดต่อปรึกษาหารือกับคณะกรรมการเสรีไทยด้วย สำเนาหนังสือฉบับนี้ได้ถูกส่งไปยัง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ข้าราชการสถานทูตทุกคน ผู้แทนนักเรียนไทยในคณะกรรมการเสรีไทย ซึ่งขณะนั้นคือ นายบัณฑิตกันตะบุตรและนายสมจิตร ยศสุนทร และยังได้ส่งไปให้เจ้าหน้าที่โอ.เอส.เอส.บางนายได้ทราบด้วย เช่น พ.ต.คาร์ล ฮอฟฟ์แมน และน.อ.มิลตัน ไมลส์ เป็นต้น<sup>81</sup>

นายสงวน ตูลารักษ์ ได้ทำหนังสือตอบลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๔๘๖ แสดงความเห็นด้วยที่เสรีไทยทุกกลุ่มจะต้องร่วมมือกันในการกอบกู้บ้านเมืองและได้รับทราบเรื่องของคณะกรรมการเสรีไทยในกรุงวอชิงตัน โดยจะปรึกษาหารือด้วยเมื่อเดินทางไปถึงวอชิงตัน เช่นกัน สำเนาหนังสือตอบของนายสงวนฯ มาปฏิบัติงานเสรีไทยอยู่ที่แคนดี จึงได้ขอให้ทางการสัมพันธมิตรจัดส่งครอบครัวมาที่ลังกาดด้วย สำหรับนายแดง คุณะดิลก ต่อมาก็ได้มาปฏิบัติงานอยู่ที่อินเดียจนสงครามสงบ ในขณะที่นายสงวนฯ ประจำอยู่กับโอ.เอส.เอส. นายแดงฯทำงานร่วมกับกองกำลัง ๑๓๖ (Force 136) ของทางอังกฤษ ซึ่งดำริจะส่งไปกระโดดร่มลงที่หัวหินภายใต้ปฏิบัติการบิลลิคส์<sup>82</sup>

<sup>81</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>82</sup> "อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ นายสงวน ตูลารักษ์ ณ เมรุวัดธาตุทอง วันเสาร์ที่ 9 กันยายน 2538", 2538. หน้า 84.

กล่าวโดยสรุปแล้ว Rhetorical Situation ที่ม.จ. ศุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ และนายสงวน ตุลารักษ์ เผชิญอยู่ทำให้เห็นการทำงานของขบวนการเสรีไทยว่าเริ่มมีการประสานงานเป็นรูปเป็นร่างขึ้น มีการประสานงานทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ส่วนหนึ่งของความสำเร็จมาจาก นายจำเริญ พลงกูร ที่ได้ปูทางไว้ อีกส่วนมาจากความน่าเชื่อถือในตัวผู้นำคือนายปรีดี พนมยงค์ ในการส่งตัวแทนมายืนยันว่าเสรีไทยมีตัวตนจริงและในส่วนของม.จ. ศุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ก็ได้ทำให้อังกฤษให้การยอมรับไทยจากการกระทำอย่างจริงจังในการตั้งกองกำลัง 136 จึงอาจกล่าวได้ว่า การก่อกำเนิดขบวนการเสรีไทยในช่วงแรกเป็นไปด้วยความยากลำบาก ทั้งการก่อตั้งที่ต้องเป็นความลับสุดยอด การติดต่อ การประสานงาน การเคลื่อนไหว ล้วนต้องหลบหลีกญี่ปุ่น การกระทำเช่นนี้ สามารถทำให้ปฏิบัติการต่างๆ เป็นไปโดยสะดวก สามารถผ่านเข้าออกประเทศต่างๆ ได้โดยไม่ต้องสงสัยหรือเป็นทางการโดยต้องมีเอกสารทางราชการรับรอง

2 ช่วงที่สงครามโลกครั้งที่สองดำเนินอยู่ระหว่างประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นคือประเทศไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตร ญี่ปุ่นใช้ไทยเป็นพันธมิตรร่วมวงศ์ไพบูลย์และใช้ไทยเป็นทางผ่านในขณะที่ผู้นำไทยอีกฝ่ายหนึ่งดำเนินขบวนการเสรีไทย (การประกาศสัตยาบันพันธมิตรร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่นวันที่ 21 ธันวาคม 2484 - 13 สิงหาคม 2488)

Rhetorical Situation จะแบ่งเป็น 2 ฝ่ายคือ

ฝ่ายที่ 1. เป็นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลา คือ

1.1 ฝ่ายจอม ป. พิบูลสงครามในช่วงที่เห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามแน่นอน สำหรับข้อนี้ถึงเป็นกรณีเร่งด่วนที่ทำให้ฝ่ายไทยต้องตัดสินใจโดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยินยอมว่าจะให้ประเทศไทยเป็นพันธมิตรร่วมวงศ์ไพบูลย์กับญี่ปุ่นให้ใช้ไทยเป็นทางผ่านได้ในที่สุด รวมทั้งประกาศสัตยาบันมิตรร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484 และเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดคือการตัดสินใจประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรเข้าร่วมเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว ในวันที่ 25 มกราคม 2585

1.2 ฝ่ายจอม ป. พิบูลสงครามที่รู้แล้วว่า ญี่ปุ่นจะต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามแน่นอน

ฝ่ายที่ 2 เป็นของนายปรีดี พนมยงค์

1. สถานการณ์ทางด้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม

บริบท

การเดินทางมาถึงจุดกึ่งของ นายสงวน ตุลารักษ์และคณะเป็นการยืนยันความจริงที่ว่า ได้มีองค์การใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นหรือเสรีไทยในประเทศไทย โดยมีนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เป็นหัวหน้าและขบวนการนี้มีจุดประสงค์จะติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร อีกทั้งร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรทำการขับไล่ทหารญี่ปุ่นให้พ้นประเทศไทย คณะเสรีไทยที่จุดกึ่งได้ทดสอบดูแล้วเห็นว่า นายสงวน ตุลารักษ์กับคณะมีความจริงใจ ดังนั้นจึงร่วมกันแสดงเจตนาที่จะสละเงินมอบให้ทาง โอ.เอส.เอส. เป็นค่าใช้จ่ายของนายสงวน ตุลารักษ์และนายแดง คุณะดิลก โดยทางเครื่องบินจากจุดกึ่งไปกรุงวอชิงตัน<sup>83</sup>

การเดินทางไปกรุงวอชิงตันของทั้งสองท่าน เป็นประโยชน์ต่อแผนปฏิบัติการเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์เป็นอย่างยิ่ง ประโยชน์เบื้องต้นของนายสงวน ตุลารักษ์ ก็คือการแจ้งให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ทราบถึงขบวนการการเสรีไทยภายในประเทศและความมุ่งหมายต่างๆ ของนายปรีดี พนมยงค์ในการปฏิบัติงานเสรีไทย ถือเป็น การเริ่มต้นของการประสานความคิดระหว่างอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตันกับนายปรีดี พนมยงค์ โดยมีนายสงวน ตุลารักษ์ ซึ่ง ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มีความเกรงใจเป็นผู้ประสานงาน<sup>84</sup>

ประโยชน์ต่อมาก็คือ การได้เข้าชี้แจงเรื่องขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยและความประสงค์ของนายปรีดี พนมยงค์ ในอันที่จะร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร รวมถึงการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศไทยในขณะนั้น ซึ่งทางสหรัฐอเมริกามีความต้องการเป็นอย่างยิ่ง ข้อมูลของ

<sup>83</sup> วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. นามานุกรมเสรีไทย ปฏิบัติการรับใช้ชาติของวีรชนไทยระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิษณุโลก, 2538), หน้า 47.

<sup>84</sup> เรื่องเดียวกัน

นายสงวน ตุลารักษ์ ได้ทำให้สหรัฐอเมริกามีนโยบายริบส่งคนเข้าไปติดต่อกับ นายปรีดี พนมยงค์ เพื่อประสานปฏิบัติการระหว่างสหรัฐอเมริกาและเสรีไทยภายในประเทศ ซึ่งมีความมุ่งหมายลึกซึ้งและกว้างขวางเกินไปจากความร่วมมือทางทหาร หากขยายไปครอบคลุมด้านการเมืองและเศรษฐกิจในภายหลังสงคราม นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกาก็ยังได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับ พล.ต.อ.อดุล อดุลเดชจรัส อธิบดีกรมตำรวจและรองนายกรัฐมนตรี ผู้ซึ่งมีขอบข่ายและอิทธิพลกว้างขวางทั้งโดยส่วนตัวและในฐานะผู้บังคับบัญชากองทัพตำรวจทั่วประเทศ อีกทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญของไทยผู้หนึ่งที่มีจิตใจฝักใฝ่ทางฝ่ายสัมพันธมิตรและชิงชังญี่ปุ่นในฐานะผู้ทราน<sup>85</sup>

เสรีไทยสายอเมริกาที่เป็นทหารได้ประกาศจุดยืนที่ชัดเจนว่าจะไม่รบเพื่ออเมริกาหรือเพื่อสถานทูตไทยแต่จะอุทิศชีวิตเพื่อชาติไทย สิ่งที่บรรดาเสรีไทยสายอเมริกาต้องการคือหัวหน้าของพวกเขาหัวหน้าขบวนการเสรีไทยทั้งหมด บุคคลดังกล่าวต้องอยู่ในประเทศไทยและเป็นบุคคลที่มีทั้งอุดมการณ์และขีดความสามารถในการปฏิบัติงานในระดับสูงเพื่อชาติ บุคคลสำคัญในประเทศไทยในขณะนั้น ซึ่งเคยพิสูจน์ผลงานเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 คือ นายปรีดี พนมยงค์ โดยสรุปแล้ว เสรีไทยสายอเมริกา ก็เช่นเดียวกับเสรีไทยสายอังกฤษ ใช้เวลา เดินทางหรือรอคอยประมาณครึ่งปี ก่อนจะได้ร่วมทำงานกับนายปรีดี พนมยงค์ บุคคลที่ทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับอย่างเป็นทางการว่า คือ ตัวแทนของประเทศไทย<sup>86</sup>

ข้อตกลงระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่ได้กระทำกันที่วังสวนกุหลาบเมื่อตอนสายของวันที่ 8 ธันวาคม 2484 โดยรัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศ และในการนั้นรัฐบาลจะอำนวยความสะดวกให้ตามความจำเป็น ทั้งนี้ญี่ปุ่นจะเคารพเอกราช อธิปไตยและเกียรติยศของประเทศไทย ได้มีฐานะเป็นกติกากำกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเพียง 3 วัน ในการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งพิเศษ เมื่อวันพุธ ที่ 11 ธันวาคม 2484 จอมพล ป.พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรี ได้แจ้งต่อที่ประชุมว่าญี่ปุ่นได้เสนอให้ไทยทำสัญญาร่วมมือเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในการทำสงคราม "มหาเอเซียบูรพา" ทั้งนี้เพื่อความสบายใจของญี่ปุ่นและญี่ปุ่นจะมั่นใจว่าไม่ต้องกังวลข้างหลัง ในขณะที่กองทัพญี่ปุ่นกำลังรบอยู่ในแนวหน้า สำหรับ

<sup>85</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

<sup>86</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 49.

เรื่องนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความเห็นว่า “เราจะเข้ากับเขา(ญี่ปุ่น)แล้ว ก็เข้าเสียให้เต็ม 100 เปอร์เซนต์ เขาก็คงเห็นอกเห็นใจเรา ส่วนการข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ทายไม่ถูก”<sup>87</sup>

นายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังขณะนั้น ได้แย้งว่า ไทยควรรักษาข้อตกลงที่ทำไว้เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม กล่าวคือ ไทยได้รบกับญี่ปุ่นมาแล้ว การที่จะเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นแล้วไปรบกับอีกฝ่ายย่อมเป็นการเสียเกียรติภูมิของชาติ การที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามยับยั้งมิให้รัฐบาลไทยต้องถล่มถลายไปร่วมมือกับญี่ปุ่นเพราะมีความมั่นใจว่าญี่ปุ่นจะต้องเป็นฝ่ายแพ้สงครามที่ตนได้ก่อในที่สุด ทั้งนี้เพราะนายปรีดี พนมยงค์ เคยไปเยือนทั้งญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกา เมื่อปี 2478 อีกทั้งเป็นผู้ที่ได้ติดตามศึกษาสถานการณ์โลกอย่างใกล้ชิด มองเห็นชัดว่า ศักยภาพในการทำสงครามของญี่ปุ่นซึ่งต้องสนับสนุนด้วยเทคโนโลยีทรัพยากรและพลังทางเศรษฐกิจห่างไกลจากศักยภาพของสหรัฐอเมริกามาก<sup>88</sup>

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ มีความคิดตรงกันว่า ไทยจะต้องอยู่ข้างประเทศที่ชนะสงคราม เพื่อความอยู่รอดของชาติ ความแตกต่างมีเพียงว่า ขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ มองเห็นชัดเจนว่าญี่ปุ่นจะแพ้สงครามอย่างแน่นอนแต่จอมพล ป. พิบูลสงครามยังไม่มั่นใจในสถานการณ์และเห็นว่าประเทศไทยควรที่จะถนอมกำลังเพื่อการใช้ประโยชน์ในอนาคต<sup>89</sup>

ในที่สุด ไทยก็ไม่มีทางเลือก จึงจำเป็นต้องทำสัญญาเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่นตามที่ญี่ปุ่นเสนอมาในวันที่ 21 ธันวาคม 2484 จึงได้มีการลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นต่อหน้าพระพุทธรูปปฏิมากรพระแก้วมรกต ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ไทยกับญี่ปุ่นมีฐานะเป็นพันธมิตรร่วมกันในทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร อีกทั้งยังมีพิธีสารลับต่อท้ายว่า ญี่ปุ่นจะช่วยให้ไทยได้รับดินแดนคืนและให้ไทยช่วยญี่ปุ่นทำสงครามเพื่อ “การสถาปนาระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออก” พิธีสารลับนี้ญี่ปุ่นเสนอเอาใจไทยแต่กลับเป็นผลร้ายแก่ไทย เพราะทำให้โลกเข้าใจว่าไทยเต็มใจ

<sup>87</sup> (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. การเจรจายกเลิกสถานะสงครามกับอังกฤษและเครือจักรภพ. กรุงเทพมหานคร (อัสสัมชัญ) น. 42)

<sup>88</sup> (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. นามานุกรมเสรีไทย ปฏิบัติการรับใช้ชาติของวีรชนไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิชเชนซอฟท์เซท, 2538), หน้า 37.

<sup>89</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 38.

ร่วมมือกับญี่ปุ่นโดยหวังผลตอบแทนคือได้รับดินแดนที่สูญเสียไปกลับคืนมา ขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นได้เสนอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการให้นายปรีดี พนมยงค์ พ้นจากตำแหน่งทางการเมืองและการบริหารขึ้นไปดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการ แทนพระองค์ ซึ่งขณะนั้นว่างอยู่ ตำแหน่งหนึ่ง ทั้งนี้เพราะญี่ปุ่นทราบว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็น รัฐมนตรีอาวุโสที่ไม่ยอมคล้อยตามญี่ปุ่น การที่ญี่ปุ่นไม่ทำอะไรนายปรีดี พนมยงค์ เพราะตระหนักว่านายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐบุรุษที่มีผู้คนเคารพศรัทธาอยู่มาก จึงไม่ประสงค์จะกระทำสิ่งใดอันจะเป็นเหตุให้คนไทยรังเกียจมากขึ้น<sup>90</sup>

สำหรับในประเทศญี่ปุ่นนั้น ในช่วงที่สงครามโลกครั้งที่ 2 ดำเนินอยู่มีลักษณะดังต่อไปนี้<sup>91</sup>

1. เป็นสงครามในช่วงหลังปี 1942 คือ กลางปี 1942 - กลางปี 1943 ซึ่งเป็นระยะความพยายามของญี่ปุ่นที่จะรวมจักรวรรดิของตนให้เป็นปึกแผ่นและแสวงผลประโยชน์จากดินแดนที่ยึดครอง
2. ขณะเดียวกัน ฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีบริเวณรอบนอกของจักรวรรดิ แต่การตอบโต้ของสัมพันธมิตรต่อญี่ปุ่นนั้นดูเรื่องข้ามากเพราะต้องคอยจัดการปราบปรามเยอรมันเสียก่อน สหรัฐอเมริกาเองก็ยังคงต้องปรับปรุงเศรษฐกิจ อุตสาหกรรมของตนเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำสงครามให้เต็มที่อีกด้วย

สงครามมหาเอเชียบูรพา ในปี 1943 (2586) เป็นปีที่สัมพันธมิตรจะต้องตีได้ญี่ปุ่นไปให้พันเอเชียวตะวันออกเฉียงใต้อย่างหนักหน่วง ภายใต้การนำของผู้บังคับบัญชาการสูงสุดคือ นายพล เมาทท์แบตเตนโดยมีนายพลสตีลเวลเป็นผู้ช่วย ได้เข้าขับไล่ญี่ปุ่นทางเหนือของพม่าไปบรรจบกับกำลังทหารจีนที่จุงกิงแล้วร่วมทำการกวาดล้างญี่ปุ่นไปจากดินแดนเอเซียทั้งหมด ผลสำเร็จของการทำสงครามทางฝ่ายสัมพันธมิตรนี้เกิดขึ้นได้ เพราะสามารถตัดญี่ปุ่นออกจากจักรวรรดิของตนโดยทำลายกองเรือพาณิชย์ กองทัพเรือ และกำลังทางอากาศของญี่ปุ่นเมื่อญี่ปุ่นหมดสมรรถภาพที่จะขนส่งคน อุปกรณ์ เสบียงอาหาร วัตถุดิบไปให้กองทัพของตน

<sup>90</sup> (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. การเจรจายกเลิกสถานะสงครามกับอังกฤษและเครือจักรภพ. กรุงเทพมหานคร (อัสสัมชัญ) น. 49)

<sup>91</sup> เทียนศรี กาญจนมัย, ญี่ปุ่นสมัยใหม่ (กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์, 2538), หน้า 123.

ญี่ปุ่นก็อ่อนแอลง สัมพันธมิตรใช้ฐานทัพที่โอกินาวาที่ยึดได้นั้น เป็นเครื่องมือโจมตีญี่ปุ่นทางอากาศอย่างไม่ขาดสายและหนักหน่วง ทำลายอุตสาหกรรมและที่พักอาศัยตามเมืองใหญ่ๆ ด้วยระเบิดแบบปูพรม ในช่วงหลังของปี 1944 (2487) เป็นต้นมา ในการทิ้งระเบิดแบบปูพรมลงในโตเกียวในวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ.1945 (2488) ด้วยเครื่องบิน บี 29 จำนวน 130 ลำนั้น ได้ทำให้มีผู้เสียชีวิต 100,000 คน บ้าน 230,000 หลังถูกทำลาย<sup>92</sup>

ปลายสงครามญี่ปุ่นจึงอยู่ในสภาพสิ้นหวัง การรถไฟหยุดชะงัก เชื้อเพลิงแทบไม่มีเหลือ ไม่มีการผลิตอุตสาหกรรมที่ใช้ทางทหารเลย นับว่าญี่ปุ่นแพ้แล้วตั้งแต่เดือนเมษายน แต่ก็ยังไม่ยอมจำนน เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนขึ้น จะเห็นว่า ช่วงของสงครามโลกครั้งที่สองอยู่ในระหว่างปี 1939-1945 (2472-2488) ดังนั้น ในปี1943 (2486) เป็นปีที่สัมพันธมิตรจะต้องตีได้ญี่ปุ่นไปให้พ้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างหนัก ภายใต้การนำของผู้บังคับบัญชาการสูงสุดคือ นายพลเม้าท์แบตเตน ได้เข้าขับไล่ญี่ปุ่นทางเหนือของพม่าไปบรรจบกับกำลังทหารจีนที่จุงกิง แล้วร่วมทำการกวาดล้างญี่ปุ่นไปจากดินแดนเอเชียทั้งหมดและในวันที่ 15 สิงหาคม 1945 (2488) เวลา 12.00 น. พระมหากษัตริย์แห่งญี่ปุ่นได้ประกาศยอมแพ้อย่างเป็นทางการ<sup>93</sup>

1.1 ฝ่ายจอม ป. พิบูลสงครามในช่วงที่เห็นว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามแน่นอน สำหรับข้อนี้ นั้นถือเป็นกรณีเร่งด่วนที่ทำให้ฝ่ายไทยต้องตัดสินใจโดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามยินยอมว่าจะให้ประเทศไทยเป็นพันธมิตรร่วมวงศัโพบูลย์กับญี่ปุ่นให้ใช้ไทยเป็นทางผ่านได้ในที่สุด รวมทั้งประกาศสัญญาสัมพันธไมตรีร่วมกันระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484 และเหตุการณ์ที่สำคัญที่สุด คือ การตัดสินใจประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร เข้าร่วมเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัว ในวันที่ 25 มกราคม 2485

Rhetorical Situation ในช่วงเวลานี้เป็นดังต่อไปนี้

1.Exigence จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ใช้เวลาช่วงความเครียดผ่อนคลายลงหลังจากการทำติกาสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484 ในการนี้ได้กำหนดแผนการระยะสั้นและระยะยาวในอันที่จะรักษาและฟื้นฟูเอกราชและอธิปไตยของชาติสำหรับ ในระยะสั้น นายกรัฐมนตรีมุ่งกระทำการต่างๆ ให้ญี่ปุ่นวางใจ เชื่อใจ ตลอดจนเคารพ

<sup>92</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

<sup>93</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 126.

นับถือไทย อันจะเป็นเสมือนเกราะป้องกันมิให้ญี่ปุ่นทำการรุนแรงต่อประเทศและประชาชนชาวไทย ขณะที่แผนระยะยาวกองทัพไทยจะต้องมีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติเมื่อถึงคราวจำเป็น เหตุการณ์สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร อันได้แก่ อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา<sup>94</sup>

โดยการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกานั้น รัฐบาลไทยมิได้กระทำไปเพราะประสงค์จะเอาใจญี่ปุ่น หากแต่ได้พิจารณาเห็นว่าการประกาศสงครามน่าจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทย กล่าวคือ การประกาศนั้นจะช่วยเสริมฐานะของไทยในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นให้มีศักดิ์ศรีและมั่นคงขึ้นในฐานะชาติพันธมิตรที่ร่วมกันทำสงคราม การมีสิทธิเข้าไปดูแลทรัพย์สินของชนชาติศัตรู มิให้ตกอยู่ในครอบครองของญี่ปุ่นและการรับบุคคลพลเรือนที่เป็นชนชาติศัตรูเอามาอารักขาและดูแลมิให้ได้รับความเดือดร้อนจากญี่ปุ่น พร้อมกับมีสิทธิแลกเปลี่ยนเชลยซึ่งสามารถนำคนไทยที่พำนักในอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ซึ่งประสงค์จะกลับประเทศไทยกลับมาได้ ซึ่งในส่วนที่มีฐานะเป็นชาติพันธมิตรที่ร่วมกันสงครามและมีสิทธิในการดูแลทรัพย์สินของชนชาติศัตรูมิให้ศัตรูอารักขาและดูแลมิให้ได้รับความเดือดร้อนจากญี่ปุ่นจะเป็นสร้างภาพลักษณ์ ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ประการหนึ่งว่า ประเทศไทยนั้น ถึงแม้ว่าจะประกาศ ตั้งตนเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นแล้วก็ตามที หากแต่ก็มีใจว่าจะดำรงตนในฐานะชนชาติศัตรูกับฝ่ายสัมพันธมิตรเสียทีเดียว อย่างตรงข้าม ไทยเรากลับปกป้องคุ้มครองดูแลทรัพย์สินและเชลยศึกบางส่วนที่เป็นไปได้ให้อีกด้วย แสดงว่าประเทศไทยนั้นก็ออกจะมีความเป็นกลางอยู่บ้างไม่ได้เข้าข้างประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นเลยเสียทีเดียว<sup>95</sup>

กรณีนี้ สำหรับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็เช่นกัน ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรเช่นนั้นก็เพื่อเป็นการเอาใจฝ่ายญี่ปุ่นเพราะอย่างไรญี่ปุ่นในขณะนั้นก็มีทั้งกองทหารและพลเรือนเข้ามาอยู่ภายในประเทศไทยอย่างมากมาย โดยเหตุนี้การเข้าข้างฝ่ายญี่ปุ่นน่าจะเป็นผลดีกับฝ่ายไทยในวิสัยทัศน์ของผู้นำรัฐบาลไทยในขณะนั้น สำหรับเรื่องนี้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความเห็นว่า

<sup>94</sup> ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 69.

<sup>95</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.



“เราจะเข้ากับเขา(ญี่ปุ่น)แล้ว ก็เข้าเสียให้เต็ม 100 เปอร์เซนต์ เขาก็คงเห็นอกเห็นเรา ส่วนการข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ทายไม่ถูก”<sup>96</sup>

จากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชูมีความเห็นว่า การที่ไทยยอมให้ญี่ปุ่นผ่านทัพสวนหนึ่งเพราะจอมพล ป. แน่ใจว่าญี่ปุ่นจะชนะสงคราม แท้จริงแล้วไม่มีหลักฐานที่จะมายืนยันแต่การตัดสินใจน่าจะเกี่ยวข้องกับความต้องการให้ประเทศได้รับความเสียหายน้อยที่สุด ในส่วนการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา ก็ไม่ใช่ว่าเป็นเพราะมั่นใจว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามแต่ที่ทำการดังกล่าวเพราะเชื่อว่าหากไม่ทำเช่นนั้นญี่ปุ่นจะระวางไทย จะปลดอาวุธกองทัพไทยและยึดครองไทยในที่สุด ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดเวลานั้น มีทางออกเดียว คือ ยอมทำตามความประสงค์ของญี่ปุ่น<sup>97</sup>

ในการประกาศสงครามเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 นั้น ทางบริเตนใหญ่และเครือจักรภพ ได้ประกาศสงครามต่อไทยเมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์ 2485 และถือว่าไทยเป็นประเทศคู่สงครามอย่างเต็มตัว อย่างไรก็ตามก็ตีทางวอชิงตันไม่นำพาต่อการประกาศของไทยโดยถือว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่ศัตรูของสหรัฐอเมริกายึดครอง ซึ่งจะต้องทำการปลดปล่อยสำหรับเรื่องนี้ ตามความเห็นของผู้วิจัย ในการที่อังกฤษประกาศสงครามต่อไทยก็เพราะอังกฤษเห็นว่ารัฐบาลไทยขณะนั้นเป็นรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายซึ่งทำกติกาสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นทั้งทางทหาร ทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ (เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม 2484) ส่วนที่สหรัฐอเมริกาไม่ประกาศสงครามต่อก็เพราะสหรัฐอเมริกา เชื่อว่า ภายหลังจากที่ญี่ปุ่นบุกไทยในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 แล้ว รัฐบาลไทยก็กลายเป็นรัฐบาล “หุ่น” ของญี่ปุ่น ซึ่งทำตามที่ญี่ปุ่นจะสั่งให้ทำ รวมทั้งการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐด้วยจึงเห็นว่ามีประโยชน์ที่จะประกาศต่อไทยและถือว่าประเทศไทยเป็น “ดินแดนที่ถูกญี่ปุ่นยึดครอง”<sup>98</sup>

<sup>96</sup> วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. นามานุกรมเสรีไทย ปฏิบัติการรับใช้ชาติของวีรชนไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บิชเนสออฟเซ็ท, 2538), หน้า 47.

<sup>97</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

<sup>98</sup> วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. นามานุกรมเสรีไทย ปฏิบัติการรับใช้ชาติของวีรชนไทยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บิชเนสออฟเซ็ท, 2538), หน้า 56.

## 2. Audience ในที่นี้ประกอบด้วยหลายกลุ่ม ดังต่อไปนี้

ประชาชนชาวไทยและเสรีไทย

ญี่ปุ่น

ประเทศสหรัฐอเมริกาและเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา

อังกฤษและเสรีไทยสายอังกฤษ

ประชาชนชาวไทยและเสรีไทย ย่อมได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมากทั้งต่อกติกาสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นที่ผูกมัดชนชาวไทยให้ร่วมรบกับญี่ปุ่น ผูกพันกับญี่ปุ่นในฐานะประเทศประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัวทั้งทางด้านการทหาร การเมืองและทางเศรษฐกิจ ยิ่งสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนชาวไทยมากยิ่งขึ้นไปอีก ในส่วนเสรีไทยเมื่อมีการผูกมัดกติกาสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นยิ่งสร้างความลำบากในการที่จะทำให้ฝ่ายสัมพันธมิตรไว้วางใจในขบวนการเสรีไทย อันเป็นขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น ทำให้การดำเนินงานในช่วงนั้นมีความยากลำบาก อีกทั้งเมื่อมีการประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่ อังกฤษและสหรัฐอเมริกา โดยอังกฤษได้ประกาศตอบและถือว่าไทยเป็นประเทศศัตรู ในขณะที่ สหรัฐอเมริกายังคงสถานภาพเดิม กล่าวคือมองว่าไทยเป็นดินแดนที่ถูกศัตรูรุกรานจึงก่อให้เกิดภารกิจด้านที่สาม คือปฏิบัติเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยจะไม่ตกเป็น ผู้แพ้สงครามและผ่อนหนักเป็นเบา (เป็นประเด็นที่สำคัญที่สุดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ว่าโดยวิธีการใดที่ทำให้ไทยได้ประกาศสันติภาพ) ส่วนภารกิจสองประการแรกคือ (๑) ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกราน โดยพลังของคนไทยผู้รักชาติและร่วมกับสัมพันธมิตรสมัยนั้น และ(๒) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าเจตนารมณ์แท้จริงของราษฎรไทยไม่เป็นศัตรูต่อสัมพันธมิตร<sup>99</sup>

ญี่ปุ่น ทางกรุงโตเกียวปรากฏว่าในวงการต่างๆ มีความคิดเห็นแตกต่างกันและมีความพอใจที่รัฐบาลไทยแสดงตนเป็นศัตรูต่ออังกฤษและอเมริกาอย่างชัดเจน การร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่นย่อมจะสนิทสนมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันดียิ่งขึ้นแสดงให้เห็นว่า การดำเนินงานของญี่ปุ่นมีชาวเอเชียด้วยกันสนับสนุนและพร้อมจะเสี่ยงโชคชะตาด้วย ไทยเลือกแล้วเมื่อมาถึงทางสองแพร่ง ไม่เปิดโอกาสให้มีการเสี่ยงทายกันอีกต่อไป อีกพวกหนึ่งมองไปว่า ไม่มีความจำเป็นอย่างไรเลยที่ไทยจะประกาศสงครามกับสองประเทศนั้น ถึงอย่างไรไทยจะต้องให้ความ

<sup>99</sup> อุบล จิระสวัสดิ์, สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 35.

ร่วมมือกับญี่ปุ่นอยู่แล้วทุกวิถีทางต้องการ ญี่ปุ่นอาจจะได้รับประโยชน์มากกว่าหากไทยไม่ได้ประกาศสงคราม เพราะฝ่ายสหประชาชาติอาจจะเกรงใจไม่กล้าทำความรุนแรงต่อประเทศไทย ซึ่งเคยเป็นมิตรของอังกฤษและอเมริกามาเป็นเวลานาน หากฝ่ายสหประชาชาติอดกลั้นอย่างใดกับไทย ญี่ปุ่นย่อมได้รับประโยชน์ด้วยดังนั้นญี่ปุ่นเสียดายเหมือนกันที่รัฐบาลไทยตัดสินใจไปเช่นนั้น<sup>100</sup>

ประเทศสหรัฐอเมริกาและเสรีไทยในสหรัฐอเมริกา สภาพคนไทยในสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นมีคนไทยอยู่รวมประมาณ 100 คน นอกจากข้าราชการสถานทูตและครอบครัวแล้ว ส่วนใหญ่ก็เป็นนักเรียนเล่าเรียนหลวงหรือทุนรัฐบาลและข้าราชการที่มาศึกษาต่อหรือมาดูงาน เป็นนักเรียนทุนส่วนตัวเพียงไม่กี่คน ทุกคนอยู่ในความดูแลของ ก.พ. ทั้งสิ้น สำหรับผู้ที่ เป็นนักศึกษานั้นไม่ว่าจะเป็นนักศึกษาระดับใดก็ได้ค่าใช้จ่ายคนละ 90 เหรียญต่อเดือน สถานทูตไทยในกรุงวอชิงตันประกาศไม่ยอมรับการตัดสินใจของรัฐบาลไทยและประกาศการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นเมื่อ 10 ธันวาคม 2484 และรัฐบาลไทยได้ประกาศสงครามกับประเทศบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา<sup>101</sup>

อย่างไรก็ดี จากการสัมภาษณ์ ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร มีความเห็นว่าแท้จริงแล้ว ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตันไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับการยื่นสารประกาศสงครามแก่สหรัฐอเมริกาเลย ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร กล่าวว่าเอกสารไม่ได้อยู่ที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จึงทำให้ไทยไม่ได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา<sup>102</sup>

รัฐบาลไทยจึงมีคำสั่งเรียกคนไทยในทั้งสองประเทศกลับประเทศ สำหรับในสหรัฐอเมริกานั้นมีผู้สมัครใจกลับโดยเรือ “กริบโซล์ม” อันเป็นเรือของประเทศสแกนดิเนเวีย อันเป็นประเทศเป็นกลางเพียง 18 คน ที่เหลืออีก 80 คนอันรวมทั้งข้าราชการสถานทูตและกับครอบครัวทุกคนและข้าราชการนักศึกษาไม่ต่ำกว่า 60 คน จิตใจของพวกเขาดูต้องประสบกับความคับแค้นอย่างมากเพราะการปฏิเสธคำสั่งของรัฐบาลในครั้งนั้นหมายถึงการสูญเสียสัญชาติไทย ถูกตัดความช่วยเหลือจากทางรัฐบาลทุกอย่างและถูกริบทรัพย์สินทรัพย์สินสมบัติส่วนตัวที่มี

<sup>100</sup> กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527, 2527), หน้า 68.

<sup>101</sup> ดุสิต บุญธรรม.โอ เอส เอส กับประเทศไทย. มติชนสุดสัปดาห์ 7 (2 กันยายน 2527) : 16.

<sup>102</sup> สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2543.

ทุกอย่างภายในประเทศ ความกระทบกระเทือนนี้ก่อให้เกิดการตั้งองค์กรอย่างลับๆ เพื่อต่อต้านญี่ปุ่นในสหรัฐอเมริกา 2 องค์กร คือ<sup>103</sup>

1. Office of Strategic Services (O.S.S) สำนักงานด้านแผนด้านยุทธศาสตร์ซึ่งก็คืองานราชการลับสงครามนั่นเอง
2. Office of War Information (O.W.I.) สำนักงานข่าวสารการสงครามซึ่งมีหน้าที่ สืบทราบการเคลื่อนไหว จากภายในประเทศที่ถูกยึดครองและกระจายข่าวหรือประชาสัมพันธ์งานของฝ่ายพันธมิตรกลับไป รวมทั้งการกระจายเสียงทางจิตวิทยาด้วย

คนไทยเกือบทุกคนยกเว้นเด็กๆ จะมีส่วนได้ช่วยงานทั้ง 2 ประเภทนี้ ประการใดประการหนึ่งไม่มากนักน้อย สององค์กรย่อยนี้มีชื่อเรียกว่า "ขบวนการเสรีไทย" หรือในภาษาอังกฤษว่า "Free Thai Movement" ได้ถือกำเนิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา<sup>104</sup>

อังกฤษและเสรีไทยสายอังกฤษ บริเตนใหญ่มีความโกรธแค้นและไม่พอใจรัฐบาลไทยเป็นอย่างมากที่ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่ ด้วยเหตุนี้ บริเตนใหญ่จึงประกาศตอบในเวลาต่อมาและถือว่าประเทศไทยเป็นประเทศศัตรูอย่างเต็มตัว ทำให้คนไทยในประเทศอังกฤษเกิดความระส่ำระสายและเช่นเดียวกับคนไทยในสหรัฐอเมริกา คนไทยในอังกฤษก็โดนเรียกตัวกลับหากผู้ใดขัดขืนคำสั่งรัฐบาลให้ถือว่าผู้นั้นเป็นกบฏ ดังนั้นก็มีคนไทยบางกลุ่มที่ตัดสินใจกลับไปยังประเทศไทยและคนไทยที่ตัดสินใจอยู่เป็นกบฏภูษาคือก่อตั้งขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษโดยมีแกนนำ คือ ม.จ.ศุภสวัสดิ์วงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ซึ่งเข้าร่วมกับกองทัพอังกฤษก่อนเป็นบุคคลแรกที่แสดงความจำนงที่จะต่อต้านการรุกรานญี่ปุ่นในดินแดนไทย ภายหลังมีนักเรียนไทย 3 คน ได้แก่ เสนาะ นิลกำแหง เสนาะ ดันบุญยืน และปวย อึ้งภากรณ์ เข้ามาปรึกษาว่า จะสมควรรวบรวมพรรคพวกจัดตั้งขบวนการเสรีไทยสายอังกฤษเหมือนดังเช่นที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกา<sup>105</sup>

<sup>103</sup> ทศ พันธุมเสนและจินตนา ยศสุนทร.จากมหาสงครามสู่สันติภาพ. (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาลนายปรีดี พนมยงค์ รัฐบาลสหรัฐอเมริกา, 2542), หน้า 28.

<sup>104</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 30.

<sup>105</sup> แสงประทีป.ขบวนการเสรีไทยของปรีดี พนมยงค์. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช. ปวย อึ้งภากรณ์. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บันดาสารัน, 2516), หน้า 55.

3.Constraints สิ่งที่มีอำนาจในการตัดสินใจของรัฐบาลไทยในช่วงนี้ ผู้วิจัยมีความคิดเห็นที่น่าจะมาจากความเชื่อมั่นส่วนตัวจากวิสัยทัศน์ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีต่อญี่ปุ่นทั้งในเรื่องการร่วมวงศไพบูลย์แห่งมหาเอเซียบูรพาและลัทธิฟาสซิสต์ที่มีอิทธิพลต่อตัวผู้นำรัฐบาลไทย นอกจากนี้ สิ่งที่เป็นเงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการประกาศสงคราม รวมถึงการกระทำต่างๆ อย่างของรัฐบาลเพื่อเข้าข้างญี่ปุ่น ก็เพราะว่าต้องการให้ญี่ปุ่นปฏิบัติในทิศทางที่ดีต่อทั้งประชาชนชาวไทยและประเทศไทยทุกประการเท่าที่จะเป็นไปได้

รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า อันที่จริงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของจอมพล ป.ฯ ในช่วงนั้นก็ไม่ใช่เพราะมีความมั่นใจว่าญี่ปุ่นจะชนะสงคราม ไม่มีหลักฐานยืนยันในข้อนี้แต่การดำเนินนโยบายดังกล่าวน่าจะมาจากความต้องการให้เกิดความบอบช้ำแก่ประเทศน้อยที่สุด<sup>106</sup>

4.Speaker ในที่นี้จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะที่เป็นตัวแทนประเทศไทยได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ และมีความคิดเห็นว่าการแสดงตนทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านทัพเข้าสู่ประเทศไทย เพื่อผ่านไปยัง พม่า มลายู และสิงคโปร์ตามข้อตกลงที่กระทำขึ้นในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 กติกาสัมพันธไมตรีระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในวันที่ 21 ธันวาคม 2484 และการประกาศสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตร ในวันที่ 25 มกราคม 2485 จากทั้งหมดนี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นตามการวิเคราะห์ของผู้วิจัยว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามมีความเชื่อมั่นในเรื่องการร่วมวงศไพบูลย์แห่งมหาเอเซียบูรพาและลัทธิฟาสซิสต์เป็นอย่างมากกับทั้งมีความมั่นใจในชนชาติญี่ปุ่นว่า จะต้องประสบกับชัยชนะในมหาสงครามบูรพาเอเซียแน่นอน<sup>107</sup>

รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า อันที่จริงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของจอมพล ป. ในช่วงนั้นก็ไม่ใช่เพราะมีความมั่นใจว่าญี่ปุ่นจะ

<sup>106</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

<sup>107</sup> สุดมัย ศรีสุข, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง

(กรุงเทพมหานคร: ก้าวหน้าการพิมพ์, 2516), หน้า 65.

ชนะสงคราม แต่เป็นเพราะจอมพล ป. มีความโน้มเอียงที่ต้องการจะอยู่ในอำนาจ ดังนั้นถ้า  
สิ่งใดที่ทำให้อยู่ในอำนาจก็อยากจะทำ<sup>108</sup>

5.Speech สถานการณ์ของรัฐบาลจอมพล ป. ในขณะนั้น ต้องยอมอนุโลม  
ตามความต้องการของญี่ปุ่น โดยฝ่ายไทยใช้นโยบายยอมเสียน้อยที่สุด เพื่อให้อธิปไตยของชาติ  
ดำรงอยู่ได้ รอคอยวาระสุดท้ายที่จะตกลงใจในการรักษาเอกราชของประเทศไทยไว้ในที่สุด  
ในด้านการทหารจอมพล ป. ได้เตรียมการป้องกันกองทัพญี่ปุ่นจะหักหลัง โจมตีค่ายทหารไทย  
คอยส่งคณะทหารผู้ใหญ่ออกตรวจภูมิประเทศด้านจังหวัดเพชรบูรณ์เพราะ ที่แห่งนี้มีภูเขา  
ล้อมรอบมีทางเข้าทางเดียว เพื่อใช้เป็นเมืองหลวงในอนาคตสำหรับต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นเมื่อถึง  
คราวจำเป็นแต่เนิ่นๆ จากข้อมูลส่วนนี้เห็นว่าแท้จริงแล้วจอมพล ป. พินุลสงครามก็เริ่มไม่แน่  
ใจในสถานการณ์และศักยภาพของกองทัพญี่ปุ่น จึงเริ่มตีตัวออกห่างและหาช่องทางหลบหนีจาก  
การควบคุมของกองทัพญี่ปุ่น<sup>109</sup>

อีกด้านหนึ่งกองทัพพายัพของไทยที่ช่วยญี่ปุ่นรบในแคว้นฉานของพม่าได้รุกถึง  
เชียงตุง เส้นพรมแดนระหว่างประเทศพม่ากับแคว้นยูนนานของประเทศจีน กองทัพพายัพกับ  
กองทัพจีนตั้งกันอยู่เพียงแค่นั้น โดยทางกองทัพไทยติดต่อทางลับกับประเทศจีนว่า

"ไม่มีความมุ่งหมายจะรุกล้ำแดนจีนเข้าไป เพราะ  
ทั้งสองประเทศไม่มีเหตุโกรธเคืองกัน แต่สถานการณ์บังคับจึง  
ต้องช่วยญี่ปุ่นรบ"<sup>110</sup>

ด้วยเหตุนี้กองทัพไทยกับกองทัพจีนจึงมี การตกลงกันลับๆ ที่ช่วยเหลือกัน  
ทางกลุ่มเสรีไทยบางส่วนก็ลอบเข้าด้านชายแดนด้วย สำหรับเหตุการณ์ทางด้านการเมืองใน  
ประเทศเริ่มระส่ำระสายขึ้น รัฐบาลจอมพล ป. ไม่สู้จะได้รับความนิยมจากประชาชนเพราะมีการ  
บังคับจิตใจประชาชนต่างๆ นานา อันเนื่องจากลัทธิคลั่งชาติของรัฐบาล เช่น บังคับให้ผู้หญิง

<sup>108</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

<sup>109</sup> สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, รายงานฉบับย่อ เรื่อง ขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: คณะอักษร  
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 69.

<sup>110</sup> เพลิง ภูผา, สงครามการเมือง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉัตรพี, 2541), หน้า 63.

ใส่หมวก ให้ตัดต้นหมากต้นพลู ห้ามกินหมาก หากใครไม่ใส่หมวกก็จะ ติดต่อกับทางราชการ ไม่ได้จึงไม่ได้รับความสะดวกจากหน่วยงานราชการ<sup>111</sup>

จากสารข้างต้นได้แสดงให้เห็นแรงกดดันที่รัฐบาลจอมพล ป. ๙ ได้รับจากญี่ปุ่น เมื่อนำมาวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีการสื่อสารเพื่อประโยชน์กับการสื่อสารเพื่ออุดมคติ การประกาศสงครามของประเทศไทยต่อฝ่ายสัมพันธมิตรตามที่ญี่ปุ่นเสนอให้เข้าร่วมวงศไพบูลย์ได้ประโยชน์แก่ไทย คือได้ดินแดนที่ยึดไปกลับคืนมา อย่างไรก็ตาม ถ้าประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นแพ้สงคราม ไทยก็สามารถบอกได้ว่าไทยแพ้สงครามโดยรัฐบาลไทยและประชาชนไทยไม่เห็นด้วยกับ รัฐบาลไทยตั้งแต่ต้น ซึ่งทำให้เห็นว่า ไทยมุ่งการสื่อสารเพื่อประโยชน์ (Pragmatism) โดยหยิบยกแต่ส่วนดีที่เสรีไทยและคนไทยส่วนใหญ่เข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรและละเลยที่จะกล่าววว่ารัฐบาลไทยเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่น

## 1.2 ฝ่ายจอม ป. พิบูลสงครามที่รู้แล้วว่าญี่ปุ่นจะต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงครามแน่นอน

Rhetorical Situation ได้แก่

1. Exigence สถานการณ์เร่งด่วนในที่นี้ได้แก่ ความผิดพลาดในด้านวิสัยทัศน์ของผู้นำของรัฐบาลไทย คือจอมพล ป. พิบูลสงครามที่เชื่อมั่นมากเกินไปว่าญี่ปุ่นจะชนะอย่างแน่นอน ทำให้ในขณะนั้น เกิดความระส่ำระสายขึ้นในสภาวะการณ์ทั้ง ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมภายในประเทศไทย ประชาชนเสียขวัญและกำลังใจเป็นจำนวนมาก ในคณะรัฐมนตรีเองก็เกิดความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ของประเทศภายหลังจากที่ญี่ปุ่นแพ้สงครามแล้วว่าประเทศไทยจะเป็นอย่างไรต่อไป (ทั้งนี้ผู้วิจัยหมายความว่ารัฐบาลไทยโดยแท้ไม่รวมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือให้ความช่วยเหลือสนับสนุนแก่ขบวนการใต้ดินเสรีไทย ทั้งนี้การที่ขบวนการใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นหรือเสรีไทยต้องกระทำการทุกอย่างเป็นความลับนั้น นอกจากจะต้องมิให้ญี่ปุ่นทราบแล้วในทางกฎหมายถือว่าไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและอังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นศัตรูซึ่งการจะไปติดต่อกับ ร่วมมือ หรือช่วยเหลือชาติศัตรูหรือกระทำการใดๆ ที่เป็นปรปักษ์ต่อชาติที่เป็นพันธมิตรนั้นเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายอย่างรุนแรงมีโทษ

<sup>111</sup> เรื่องเดียวกัน

ชั้นสูงสุดคล้ายๆ กับการขายชาติหรือทรยศต่อชาติ สถานการณ์ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ฝ่ายสัมพันธมิตรโจมตีญี่ปุ่นอย่างหนักตั้งแต่ปี 2486 จนกระทั่งญี่ปุ่นแพ้สงครามในปี 2488

## 2. Audience ได้แก่

จีน

ประชาชนชาวไทยและเสรีไทย

จีน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เริ่มความพยายามที่จะติดต่อทำความเข้าใจกับจงกิงตั้งแต่ต้นปี 2486 ภายหลังจากที่กองทัพพายัพได้ยึดครองพื้นที่ของสหรัฐฯ ไทยใหญ่ซึ่งอยู่ติดต่อกับพรมแดนจีนที่ยูนนาน กองกำลังของไทยและจีนตั้งมั่นเผชิญหน้ากันคนละฝั่งแม่น้ำเมื่อสถานการณ์ในครึ่งปี 2485 แสดงให้เห็นแนวโน้มค่อนข้างชัดเจนว่าญี่ปุ่นหมดโอกาสจะเอาชนะสงครามที่ตนก่อขึ้น นอกจากจะพยายามทำให้จีนเข้าใจว่าไทยกับจีนมิใช่ศัตรูกันและจะไม่รบกันแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ยังพยายามบอกกล่าวให้ทางจงกิงได้ทราบว่าการรบกับไทยพร้อมที่จะร่วมมือกับฝ่ายพันธมิตร (ซึ่งจีนเป็นสมาชิกอยู่ด้วย) ทำการรบกับญี่ปุ่นเพื่อขับไล่ทหารญี่ปุ่นออกไปจากประเทศไทย ซึ่งปฏิบัติการครั้งนั้นก็จะสามารถช่วยบรรเทาเรื่องการประกาศสงครามไปในตัว<sup>112</sup>

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายสัมพันธมิตร อันได้แก่ อังกฤษ สหรัฐอเมริกาและจีน ได้ปักใจเชื่อว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามและรัฐบาลไทยในขณะนั้นมีความฝักใฝ่กับฝ่ายญี่ปุ่น ซึ่งปรากฏมาตั้งแต่ก่อนสงครามทั้งนี้เพราะเป็นรัฐบาลทหารที่มีลักษณะเผด็จการ รายงานของสถานทูตอังกฤษและสหรัฐอเมริกาที่ส่งออกไปยังลอนดอนและวอชิงตันได้ให้น้ำหนักไปทางนั้นมาโดยตลอด สำหรับทางจงกิงนั้นนอกจากจะมีความขัดเคืองต่อมาตรการและนโยบายบีบบังคับชาวจีนในประเทศไทยของรัฐบาลชาตินิยมของไทยอยู่แล้ว ก็ยังโกรธเคืองที่ไทยให้การรับรองรัฐบาล汪จิงไวที่ญี่ปุ่นได้สถาปนาขึ้นที่นานกิงอีกด้วย ด้วยเหตุนี้การติดต่อของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทางด้านกองทัพพายัพจึงมีผลเฉพาะทางการทหาร กล่าวคือ เป็นการยุติการสู้รบ

<sup>112</sup> ดิเรก ชัยนาม.ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า



ระหว่างไทยกับทหารจีนที่พรมแดนยูนนาน หากไม่สามารถสร้างความไว้วางใจทางการเมืองให้กับรัฐบาลจีนที่จุงกิงได้<sup>113</sup>

**ประชาชนชาวไทยและเสรีไทย** สำหรับประชาชนชาวไทยมีความหวาดผวาและตื่นกลัวว่าจะต้องพ่ายแพ้สงครามและจะต้องตกเป็นเชลยศึกให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร ในขณะที่คนไทยอีกจำนวนหนึ่งที่ทราบว่ามีขบวนการใต้ดินต่อต้านญี่ปุ่นชื่อว่า "ขบวนการเสรีไทย" นำโดยนายปรีดี พนมยงค์ จึงได้เข้าร่วมขบวนการนี้เพิ่มมากขึ้น ทำให้ในระยะนี้เองที่ขบวนการเสรีไทยยิ่งทวีความเข้มแข็งและสมาชิกภายในขบวนการยิ่งเกิดความรู้สึกอีกเข็มในการต่อสู้เพื่อให้ได้เอกราชและอธิปไตยกลับคืนมา ซึ่งไม่น่าเชื่อเลยว่า รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงครามจะไม่รู้ถึงความเคลื่อนไหวนี้

3. Constraints สิ่งที่มีอำนาจต่อการตัดสินใจของรัฐบาลไทย ซึ่งนำโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ให้อยู่ในสภาพที่จำกัดในขณะนั้นก็คือ การกดดันจากญี่ปุ่นทั้งเรื่องการลงนามในกติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นต่อหน้าพระพุทธปฏิมากรพระแก้วมรกตในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ที่มีสาระสำคัญว่า ไทยกับญี่ปุ่นมีฐานะเป็นพันธมิตรกันในทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร โดยทำอะไรก็ต้องขึ้นกับญี่ปุ่น การสร้างความกดดันนี้ก็มาจากการผูกมัดตัวเองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งในที่สุดแล้วก็ต้องยื่นใบลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรีในที่สุด

4. Speaker จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในเวลานี้รู้แล้วว่า ญี่ปุ่นจะต้องเป็นฝ่ายพ่ายแพ้สงคราม แม้ว่าญี่ปุ่นจะประสพชัยชนะในสมรภูมิในแถบภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ได้ทั้งหมดและกำลังจะรุกต่อไปยังเอเชียใต้ภายในเวลาไม่เกิน 3 เดือน นับตั้งแต่ได้เปิดฉากสงครามขึ้นมา อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นการรุกของญี่ปุ่นต้องชะงัก การพ่ายแพ้ในยุทธนาวีที่มิดเวย์เดือนพฤษภาคม 2485 ส่งผลให้ญี่ปุ่นหมดโอกาสที่จะเป็นเจ้าทะเลและเจ้าอากาศในมหาสมุทรแปซิฟิกเพราะออกมาปฏิบัติการห่างไกลจากประเทศหลายพันกิโลเมตร เมื่อกองทัพที่ทำการรุกรานต้องหยุดชะงักโดยไม่อาจบุกคืบหน้าต่อไปได้ คำอธิบายต่อสถานการณ์จึงค่อนข้างชัดเจนว่าโอกาสที่กองทัพญี่ปุ่นจะประสพชัยชนะผ่านพ้นไปแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุดของไทยเองก็มองเห็นภาพความพ่ายแพ้ของญี่ปุ่นจากนั้นจึงได้พยายามปลุกตัวออกห่างจากญี่ปุ่นและดำเนินการต่างๆ ในลักษณะที่ไม่สนองต่อความประสงค์ของญี่ปุ่นตามแต่โอกาสที่จะกระทำได้ ทั้งนี้ตั้งแต่ต้นปี 2486 เป็นต้นไป

<sup>113</sup> เรื่องเดียวกัน

จากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู ในช่วงนี้จะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างชัดเจนของจอมพล ป.๙ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลีกตัวออกห่างจากญี่ปุ่นโดยพยายามย้ายเมืองหลวงไปที่เพชรบูรณ์และการไม่ยอมเข้าร่วมประชุมผู้นำเพื่อแผนการขยายวงศไพบูลย์แต่ส่งตัวแทนไปโดยอ้างว่ามีปัญหาสุขภาพเป็นหลักฐานที่ชี้ชัดว่ามุมมองทางการเมืองของไทยต่อญี่ปุ่นของนายกรัฐมนตรีมีการเปลี่ยนแปลงแล้ว<sup>114</sup>

5. Speech ช่วงที่ตระหนักแล้วว่าญี่ปุ่นกำลังจะแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้นำรัฐบาลไทยแน่ใจเสียแล้วว่า ญี่ปุ่นหมดโอกาสที่จะเป็นฝ่ายชนะสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้สั่งการลับผ่าน พล.ท.จิระ วิจิตสงคราม แม่ทัพพายัพไปยัง พล.ต.พิชัย หาญสงคราม ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ซึ่งมีกำลังตั้งมั่นประชิดติดต่อกับจีนที่ยูนานให้ติดต่อทำความเข้าใจกับทหารจีนและได้เริ่มมีการติดต่อกันไปบ้างแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่เพียงแต่จะกังวลด้วยว่าญี่ปุ่นอาจจะเริ่มไหวทันในความคิดของฝ่ายไทยและอาจกำลังหาทาง "จัดการ" อย่างใดอย่างหนึ่งกับไทยก็ได้ นอกจากนั้น ความปลอดภัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เองก็เป็นเรื่องที่มีความน่าเป็นห่วง<sup>115</sup>

นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ให้ นายทวี บุณยเกตุ ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการอยู่เพียง 14 วัน เพื่อเปิดโอกาสให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เสรีไทย สายอเมริกาและเอกอัครราชทูตประจำกรุงวอชิงตันที่กำลังเดินทางกลับมาเพื่อดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป และทันทีที่หม่อมเสนีย์ ปราโมช เข้ารับดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เขาก็เตรียมออกพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามกวาดล้างรัฐบาลเก่าที่ยอมให้ญี่ปุ่นผ่านแดนและประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรนั้นก็หมายถึงกฎหมายที่จะเอาผิด จอมพล ป. พิบูลสงคราม และบุคคลที่เกี่ยวข้อง จอมพล ป. จึงทำหนังสือชี้แจงถึงความจำเป็นที่ต้องให้ญี่ปุ่นผ่านไปและรัฐบาลของตนได้ทำอะไรในการต่อสู้ขัดขวางญี่ปุ่น ซึ่งมีเอกสารประกอบมากมายส่งมายังหนังสือ

<sup>114</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

<sup>115</sup> (วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, การเจรจายกเลิกสถานะสงครามกับอังกฤษและเครือจักรภพ. กรุงเทพมหานคร (อัสสัมนา) น. 48)

พิมพ์แบบต่างๆ ที่สำคัญจอมพล ป. ยังได้ส่งจดหมายมายังนายปรีดีเพื่อขอความเห็นใจดังมีความ บางตอนดังนี้<sup>116</sup>

“ขออาจารย์ (หมายถึงท่านปรีดี) กรุณาเข้าใจว่า ผมไม่ได้เป็นคนแก่งอะไรเพื่อขอความเห็นใจ ดังมีความบางตอน ดังนี้

ตอนญี่ปุ่นเข้ามา มันเล่นงานอาจารย์ถาม หลวงอดุลย์ดู (พล ต.อ.อดุลย์ อดุลเดชจรัส) ผมไม่เคยได้ติดต่อหรือ ขออำนาจญี่ปุ่นมาเล่นงานอาจารย์เลย ผมจึงเสนอให้อาจารย์เป็นผู้สำเร็จฯ

ตามที่เรียนมานี้ ขอพระและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นพยาน ว่าเป็นความจริงทุกประการ ถ้าอาจารย์ไม่เชื่อวันข้างหน้าจะเป็นพยานเอง

ผมเรียนมานี้หวังจะได้รับความกรุณาจากอาจารย์ บ้างตามสมควร ในทางการเมืองผมนั้นเวลานี้หรือต่อไป “ผมเข็ด” และรู้สึกตัวว่าตัวเองโง่เง่าไม่มีความสามารถเพียงพอ ซึ่จะทำอีก มีภัยมาสู่ตัวรำไป ผมเลยขอเป็นชาวไร่ชาวนาดีกว่า ขออาจารย์อย่าเป็นห่วงผมในทางการเมือง ผมเข็ดแล้วเป็นตามีตามาดีกว่าสำหรับตัวผม

ผมพูดมามากแล้ว ถ้ามีผิดและรบกวนอาจารย์ก็ขออภัยด้วย ผมได้เขียนเล่าปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่นและส่งให้ประธานสภาและเพื่อนฝูงอ่าน มีความประสงค์อย่างเดียวจะช่วยให้เพื่อนฝูงไม่เป็นอาชญากรรมสงครามรวมทั้งผม ด้วยตามสัญชาตญาณของคนต้องป้องกันตน อาจารย์ขอได้กรุณาแก่ผมในเรื่องนี้ด้วย เพราะถ้านิ่งไว้คนไม่รู้เหตุผลการปฏิบัติของเราก็จะหาว่าเป็นคนขายชาติอยู่ตลอดไป ชื่อเสียงก็จะเสีย ผมดีใจว่าที่เราทำมาแล้วนั้น อย่างน้อยพระแก้วมรกตยังอยู่ญี่ปุ่นไม่ขนเอาไปอย่างแห่งอื่น”<sup>117</sup>

<sup>116</sup> ประจิด วรรณกรรม, วรรณกรรม “เสรีไทย” (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2540), หน้า 45.

<sup>117</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

แต่แล้ว เขามีในวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๘ หน่วยจุใจมผสม อันมีสารวัตรทหารที่เคยเป็นหน่วยเสรีไทยมาก่อน ได้เข้าล้อมบ้านพักชอยชิดลม จอมพล ป. ยินยอมให้จับกุมโดยดี<sup>118</sup>

ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามทฤษฎีการเจรจาต่อรอง<sup>119</sup> พบว่าตรงกับเทคนิคการจัดความขัดแย้งที่อาจสูญผลเสีย อันประกอบไปด้วย การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือการไม่ยินยอมเจรจา (Avoidance) โดยการทำให้เป็นเรื่องเล็ก (Minimization) หมายถึงการทำประหนึ่งว่า เรื่องที่เกิดขึ้นไม่สำคัญเลย เมื่อนำมาเทียบเคียงกับสารของจอมพล ป.๕ ที่ให้แก้ตัวว่า กลัวว่าพรรคพวกและตนจะตกเป็นอาชญากรสงคราม โดยเฉพาะประโยคที่ว่า “ผมได้เขียนเล่าปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่นและส่งให้ประธานสภาและเพื่อนฝูงอ่าน มีความประสงค์อย่างเดียวจะช่วยให้เพื่อนฝูงไม่เป็นอาชญากรสงคราม รวมทั้ง ผมด้วยตามสัญญาตัญญาณของคนต้องป้องกันตน อาจารย์ขอได้กรุณาแก้ผมในเรื่องนี้ด้วย เพราะถ้านิ่งไว้คนไม่รู้เหตุผลการปฏิบัติของเราก็จะหาว่าเป็นคนขายชาติอยู่ตลอดไป ชื่อเสียก็จะเสีย ผมดีใจที่เราทำมาแล้วนั้น อย่างน้อยพระแก้วมรกตยังอยู่ ญี่ปุ่นไม่ขนเอาไปอย่างแห่งอื่น” เมื่อเทียบเคียงกับเทคนิคดังกล่าวแล้ว และอ้างว่า ถึงอย่างไรตนก็ยังมีความดีความชอบอยู่บ้างตรงที่พระแก้วมรกตของคู่บ้านคู่เมืองยังอยู่ (เปรียบเทียบกับตอนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง) จะเห็นว่า จอมพล ป. พยายามทำเรื่องใหญ่ให้เป็นเรื่องเล็ก อีกทฤษฎีที่นำมาวิเคราะห์ คือ ทฤษฎีความนุ่มนวล (Tact theory)<sup>120</sup> กล่าวคือ ลักษณะการรวมของความนุ่มนวลและแนบเนียนที่จอมพล ป.๕ พยายามรับผิดและถ่อมตัวว่าเป็นชาวไร่ ชาวนายังดีกว่าและไม่อยากจะเกี่ยวข้องกับทางการเมืองอีก อันเป็นลักษณะแห่งความเป็นสุภาพชนและอริยชน ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการทางการเมืองและเป็นกำลังภายในที่แฝงอยู่ในท่าทีของนักการทูต ความนุ่มนวล อย่างไรก็ดี การที่รัฐบาลไทยถอดถอนจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและเตรียมตำแหน่งดังกล่าวให้แก่ ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมชนั้นเป็นการที่ไทยเตรียมพร้อมจะเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตร โดยการกระทำดังกล่าวถือเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Action) ให้ฝ่ายสัมพันธมิตรได้เห็นและรับทราบ กล่าวคือ ความหมาย (Meaning) จึงขึ้นอยู่กับภาพในใจ (Image) หรือความคิด (Thought) ของฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ

<sup>118</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>119</sup> กฤตริ กิจปฏิพัทธ์ แปล, ไม่...ปฏิเสธ = Getting past no (กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ, 2536), หน้า 36-38.

<sup>120</sup> จิตรจันงค์ สุภาพ. การทูตระบบการทูต (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2535.), หน้า 133-

กับสัญญาณ(Sign)และวัตถุที่กำลังหมายถึงด้วย (object being signified) อันได้แก่การเตรียมตำแหน่งดังกล่าวให้แก่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชนั้นเป็นการที่ไทยแสดงออกถึงการเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตร นอกจากนี้ แลงเกอร์มองว่า สัญลักษณ์ (Symbols) เป็นสิ่งที่สลับซับซ้อนโดยไม่ใช่ตัวแทน (Proxy) ของวัตถุที่หมายถึง แต่สัญลักษณ์เป็นช่องทาง (Channel) ของการถ่ายทอดมโนภาพ (Conception) หรือภาพที่เกิดขึ้นในใจเกี่ยวกับวัตถุที่หมายถึง (Object) สัญลักษณ์สามารถทำให้คนนึกถึงบางสิ่งบางอย่างได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการปรากฏอยู่ของสิ่งนั้นตรงหน้าก็ได้ โดยในที่นี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึง การให้ความสนับสนุนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรมาโดยตลอดในส่วนของเสรีไทยสายอเมริกา ดังนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จึงเป็นช่องทาง (Channel) ของการถ่ายทอดมโนภาพ (Conception) หรือภาพที่เกิดขึ้นในใจเกี่ยวกับวัตถุที่หมายถึง (Object) ที่สามารถทำให้สัมพันธมิตรนึกถึงเจตนาอันแท้จริงของประเทศไทยที่ไม่ได้ปรารถนาจะเข้าข้างญี่ปุ่น โดยที่ไม่จำเป็นต้องมีการปรากฏหรือที่แจ่มเจตจำนงของไทยเลย<sup>121</sup>

## 2. สถานการณ์ทางด้านนายปรีดี พนมยงค์

ประกอบด้วยการวิเคราะห์ Rhetorical Situation ดังต่อไปนี้

ขบวนการเสรีไทย ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา

ขบวนการเสรีไทยและประเทศอังกฤษ

ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย

ประเทศอังกฤษ

ประมวลเหตุการณ์และการเจรจาระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษในกรณียกเลิกสถานภาพทางสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และเครือจักรภพ

<sup>121</sup> Nick Lacey, *Image and Representation : Key Concept in Media Studies*(London:

ประกอบด้วยส่วนย่อย คือ

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศอังกฤษ

เหตุการณ์ภายในประเทศไทย

ประเทศอังกฤษ ประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา(พ.อ. จอห์น คีฟลิน)

สถานการณ์ทางด้านนายปรีดี พนมยงค์

Rhetorical Situation ประกอบด้วย

1 Exigence อุปสรรคสำคัญของปฏิบัติการเสรีไทยที่จะต้องรีบเร่งเพราะเวลามีเหลืออยู่ไม่มาก สำหรับการรักษาเอกราชและอธิปไตยของชาติภายหลังสงครามก็คือ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นรัฐบาลที่นำประเทศไทยเข้าเป็นพันธมิตรทางทหารและทางอื่นๆ กับญี่ปุ่นกับทั้งได้ประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา ซึ่งบริเตนใหญ่และหลายประเทศในเครือจักรภพบริเตนใหญ่ ก็ได้ประกาศสงครามตอบ

2 Audience ในที่นี้ประกอบไปด้วย

ประชาชนชาวไทยและขบวนการเสรีไทย

ญี่ปุ่น

ฝ่ายสัมพันธมิตร

ประชาชนชาวไทย และขบวนการเสรีไทย เมื่อเกิดการประกาศตน ผูกมัดเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในวันที่ 21 ธันวาคม 2484 และตามมาด้วยการประกาศสงคราม ต่อฝ่ายสัมพันธมิตรในปี 2485 ทำให้ประชาชนชาวไทย และฝ่ายขบวนการเสรีไทยต่าง ตื่นตระหนก ประชาชนชาวไทยส่วนที่ไม่ทราบเรื่องขบวนการเสรีไทยก็ยิ่งหวาดผวากันอพยพ หนีภัยไปที่ๆ คิดว่าปลอดภัยที่สุด ส่วนประชาชนที่ทราบเรื่องขบวนการเสรีไทยก็รีบเข้าร่วม ขบวนการอย่างแข็งขันปักใจต่อต้านญี่ปุ่นอย่างเต็มที่<sup>122</sup>

ญี่ปุ่น ฝ่ายญี่ปุ่นรู้สึกไว้วางใจไทยมากขึ้นอีกมากเพราะรู้สึกว่ายไทยเข้าข้าง ประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นเต็มที่ 100% จึงไม่ต้องคอยระวังหลังอย่างเช่นแต่ก่อน ความระแวงที่มี ต่อรัฐบาลไทยจึงคลายลง อีกทั้งจอมพล ป. พิบูลสงครามยังส่งนายดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไปเป็นเอกอัครราชทูตไทย ประจำประเทศญี่ปุ่น ณ กรุงโตเกียว และถอดถอนนายปรีดี พนมยงค์ ออกจากการเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้ไปเป็น ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แทนอีกด้วย<sup>123</sup>

ฝ่ายสัมพันธมิตร บริเตนใหญ่แสดงความไม่พอใจและประกาศสงคราม ตอบในเวลาต่อมาและถือว่าไทยเป็นประเทศศัตรู นับแต่วันที่ 21 ธันวาคม 2484 ส่วน สหรัฐอเมริกานั้นไม่ถือว่าไทยเป็นศัตรูแต่ประการใด กลับมองว่าไทยเป็นประเทศที่ถูกศัตรู ยึดครองและรัฐบาลเป็นเพียงรัฐบาล "หุ่น" ที่ถูกญี่ปุ่นเชิดตั้งแต่ วันที่ 8 ธันวาคม 2484 ที่ญี่ปุ่น ทำการบุกกรุกดินแดนไทยเข้ามา<sup>124</sup>

### 3 Constraints

ประการแรก การลงนามกติกาสัญญาพันธมิตรระหว่างไทยกับญี่ปุ่นและ การประกาศสงครามของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตร คือ บริเตนใหญ่ และสหรัฐอเมริกา

<sup>122</sup> พุ่ง ศรีวิจารณ์. คำพิพากษาคดีเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พัฒนา, 2522), หน้า 56.

<sup>123</sup> ส. พลายน้อย. ขบวนการเสรีไทย. สารคดี 11(สิงหาคม 2538) : 89.

<sup>124</sup> (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, การเจรจายกเลิกสถานะสงครามกับอังกฤษและเครือจักรภพ. กรุงเทพมหานคร (อัสสัมชัญ) น. 34)

ประการที่สอง การรับฟังวิหุคคี่นสี่นของฝ่ายสงครามจิตวิทยาของฝ่าย สัมพันธมิตรก็เห็นได้ชัดเจนว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเป้าการโจมตีอย่างรุนแรงของ ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งหากสงครามสงบลงโดยที่จอมพล ป. พิบูลสงครามยังเป็นรัฐบาลอยู่แล้ว ประเทศไทยจะต้องถูกลงโทษอย่างหนักจากฝ่ายชนะสงคราม<sup>125</sup>

ประการที่สาม เหตุผลที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้เลือกนายควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีแทนรัฐบาลชุดเก่าที่นำโดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพราะเห็นว่ารัฐบาล ชุดใหม่จะต้องร่วมมือกับญี่ปุ่นโดยใกล้ชิดตามสัญญาพันธมิตรที่มีต่อกันไว้ด้วยดี ในขณะที่เดียวกัน ก็เป็นรัฐบาลที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ฝ่ายเสรีไทย ซึ่งเห็นว่า พ.ต. ควง อภัยวงศ์ มีความสามารถที่จะ "ตีหน้า" กับญี่ปุ่นได้<sup>126</sup>

4. Speaker นายปรีดี พนมยงค์ ได้รอโอกาสที่เสรีไทยจะลุกขึ้นต่อต้านญี่ปุ่น มาตั้งแต่ต้นปี 2488 หากทางฝ่ายสัมพันธมิตรยังไม่พร้อมที่จะลงมือปฏิบัติการเพราะไม่ปรารถนา จะเห็นความสูญเสียเกินกว่าที่จำเป็น<sup>127</sup>

ความจริงความมุ่งหมายของนายปรีดี พนมยงค์ มิได้อยู่ที่ชัยชนะหรือ ความได้เปรียบของกองกำลังเสรีไทยในการต่อสู้กับญี่ปุ่น ทั้งนี้เนื่องจากกองกำลังของเสรีไทย หรือแม้แต่ของกองทัพไทยมีไม่เพียงพอสำหรับภารกิจนั้น จุดประสงค์ที่แท้จริง ก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ มีความมุ่งหมายในด้านการสร้างภาพทางเมือง กล่าวคือ มีความประสงค์ที่จะใช้ปฏิบัติการทางทหารของขบวนการเสรีไทยเพื่อ "สร้างความประทับใจ" ให้กับสัมพันธมิตรว่าประเทศไทย และคนไทยมีความรักและหวงแหนเอกราชและอธิปไตยและยอมเสียสละเพื่อสิ่งดังกล่าวโดย เต็มใจ โดยการแสดงความต้องการจะรบกับญี่ปุ่นก่อนวันดีเดย์ที่สัมพันธมิตรกำหนดถึงสองครั้ง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ ประสงค์ที่จะลบล้างความเข้าใจของสัมพันธมิตรที่ว่า ไทยต้องการเข้าข้างญี่ปุ่นอันนำความเสียหายไปสู่บริเตนใหญ่อย่างมากหลังจากที่ไทยได้ประกาศ

<sup>125</sup> ปรีดี พนมยงค์, นายปรีดี พนมยงค์เล่าเรื่อง ขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิจิรา นุสรณ์, 2527), หน้า 69.

<sup>126</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

<sup>127</sup> วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, นามานุกรมเสรีไทย ปฏิบัติการรับใช้ชาติของวีรชนไทยระหว่าง สงคราม โลกครั้งที่ 2 เล่มที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิษเนสออฟเซ็ท, 2538) หน้า-77.



สงครามกับบริเตนใหญ่ จนกระทั่งนำมาสู่ปัญหาเกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศไทยภายหลังสงคราม ซึ่งสงครามโลกครั้งที่สองที่ได้สิ้นสุดลงในปี 2488 ฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายชนะ ญี่ปุ่นและพันธมิตรของญี่ปุ่นเป็นฝ่ายแพ้ นายปรีดี พนมยงค์ต้องการจะพิสูจน์กับชาวโลกว่า ไทยต่อสู้ภายใต้อุดมการณ์เดียวกับสหประชาชาติ ซึ่งช่วงที่ญี่ปุ่นบุกในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ไทยไม่มีโอกาสที่จะแสดงความต้องการต่อสู้เพื่อเอกราชมากเท่าที่ควรเนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้สั่งระงับการต่อสู้โดยให้หยุดยิงทันทีเมื่อการประชุมคณะรัฐมนตรีเริ่มขึ้น แต่ไทยก็สูญเสียไปมิใช่น้อยจากการต่อสู้ในวันที่ญี่ปุ่นยกพลบุกไทย ด้วยเหตุนี้ ไทยต้องพิสูจน์อีกครั้งโดยมิให้มีข้อสงสัยใดๆ อีกต่อไป<sup>128</sup>

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไทยยึดหลักการพูดเพื่อประโยชน์ (Pragmatism) ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดยแสดงความปรารถนาที่จะรบกับญี่ปุ่นโดยที่จะสู้ก่อนที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะรวมรบด้วย

5. Speech นายปรีดี พนมยงค์ เชื่อว่า การพิสูจน์ของไทยจะฟื้นฟูภาพลักษณ์ของประเทศชาติและจะเป็นหลักประกันที่มั่นคงที่สุดสำหรับเอกราชและอธิปไตยของไทย ภายหลังจากสงครามด้วยความมุ่งหมายจะบรรลุผลทางการเมืองดังกล่าวนี้ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ทุ่มเทความสนับสนุนของขบวนการเสรีไทยต่อปฏิบัติราชการทางทหารของฝ่ายสัมพันธมิตร ทั้งสายอังกฤษและอเมริกา ในขณะเดียวกันก็เตรียมพร้อมในอันที่จะลงมือปฏิบัติการทางทหาร โดยขบวนการเสรีไทยเอง นายปรีดี พนมยงค์ วิเคราะห์สถานการณ์ และปัญหาได้ถูกต้องแม่นยำทุกประการ เหตุการณ์ได้ปรากฏชัดเจนที่สุดว่า ปฏิบัติการทางทหารของขบวนการเสรีไทย ในทุกแง่และทุกระดับ ได้รักษาเอกราชและอธิปไตยของไทยภายหลังจากสงคราม โดยประเทศไทยไม่ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม รัฐบาลไทยไม่ต้องยอมจำนน กองทัพไทยไม่ต้องวางอาวุธ และไทยไม่ต้องถูกยึดครอง<sup>129</sup> ในที่นี้มีตัวอย่างวาทะ คือสุนทรพจน์ของ “รัฐ”<sup>130</sup>

ภายหลังจากที่กองกำลังของขบวนการเสรีไทยได้เดินสวนสนามลำแดงพลังต่อหน้ามหาชนและสัมพันธมิตรเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2488 แล้ว ในตอนเย็นของวันนั้นท่านปรีดีหรือ

<sup>128</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

<sup>129</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>130</sup> อดีตเสรีไทย ทายาท และผู้ศรัทธา, เอกราชได้มา...ด้วยการต่อสู้ (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวันสันติภาพ 16 สิงหาคม 2488 ครบ 40 ปี 16 สิงหาคม 2528, 2528), หน้า 15-20.

"รัฐ" ในฐานะหัวหน้าใหญ่ของขบวนการเสรีไทยได้เชิญผู้แทนของกองกำลังเสรีไทยทุกหน่วย ไปร่วมสโมสรม ณ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง และในงานสโมสรมในวันนั้น ท่านปรีดีได้กล่าวคำปราศรัยต่อหน้าผู้แทนหน่วยต่างๆ ของเสรีไทยทั่วประเทศมีความโดยละเอียด ดังนี้<sup>131</sup>

"สหายทั้งหลาย ข้าพเจ้าเชิญท่านมาร่วมสโมสรมในวันนี้ ไม่ใช่ในฐานะตำแหน่งราชการของข้าพเจ้าหรือของท่าน ข้าพเจ้าเชิญท่านมาในฐานะสหายที่ได้ร่วมกันรับใช้ประเทศ ข้าพเจ้าจักต้องขอภัยสหายอื่นมากมายที่ข้าพเจ้าไม่สามารถเชิญท่านมาในคราวเดียวพร้อมกันได้หมด เนื่องด้วยสถานที่คับแคบ เกินกว่าจำนวน ฉะนั้นจึงขอร้องท่านทั้งหลายช่วยติดต่อไปยังสหายตามหมวดหมู่ต่างๆ ให้ทราบถึงคำปรารภของข้าพเจ้าในวันนี้โดยทั่วกันด้วย

ในโอกาสนี้ ข้าพเจ้าปรารถนาที่จะแสดงเปิดเผยในนามของสหายทั้งหลายถึงเจตนาอันบริสุทธิ์ ซึ่งเราทั้งหลายได้ถือเป็นหลักเป็นคติในการรับใช้ชาติครั้งนี้ว่าเรามุ่งจะทำหน้าที่ในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคนไทย ซึ่งจะต้องสนองคุณชาติ เราทั้งหลายไม่ได้มุ่งหวังทองเอาตำแหน่งในราชการมาเป็นรางวัลตอบแทน การกระทำทั้งหลายไม่ใช่ทำเพื่อประโยชน์ของบุคคล หรือหมู่คณะใดแต่ได้ทำไปเพื่อประโยชน์ของคนไทยทั้งหมด

การกระทำคราวนี้มีได้ก่อตั้งเป็นคณะหรือพรรคการเมือง แต่เป็นการร่วมงานกันประกอบกิจเพื่อให้ประเทศชาติได้กลับคืนสู่สถานะก่อนวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 แม้ว่าการดำเนินงานจะได้จัดให้มีองค์การบริหาร คือ กองบัญชาการสำนักงานหรือสาขาใดๆ ขึ้น ก็เพื่อความจำเป็นที่จะให้งานนี้ได้มีระเบียบอันมาซึ่งวินัยและสมรรถภาพ สมาคมซึ่งมีสมาชิก

<sup>131</sup> เรื่องเดียวกัน

น้อยกว่าผู้ร่วมงานคราวนี้ต้องมีกรรมกรฉันใด ผู้ร่วมงานคราวนี้ซึ่งมีจำนวนมากก็ยิ่งจำต้องมีองค์การบัญชาการฉันนั้น เมื่อองค์การในการรับใช้ชาติจำเป็นต้องมีขึ้นดังกล่าว ก็จำเป็นจะต้องมีนามสำหรับในการนี้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ทำหน้าที่เป็นผู้แทนของประชาชนชาวไทยอยู่ในต่างประเทศได้รับความรับรองตลอดมา ก็มีความจำเป็นที่จะต้องเรียกองค์การและผู้ร่วมงานในต่างประเทศว่า "เสรีไทย" เพราะเวลานั้นต่างประเทศเข้าใจว่าประเทศไทยอยู่ภายใต้ครอบครองของญี่ปุ่น เสรีไทย ไม่ใช่ผู้ที่อยู่ครอบครองของญี่ปุ่น ความหมายก็คือ ไทยที่เป็นเสรีไทยทั้งหลายที่ต้องการให้ประเทศของตนเป็นอิสระ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ต่างประเทศรับรองการกระทำของผู้ที่อยู่ในต่างประเทศหาใช่เป็นคณะหรือพรรคการเมืองไม่ ส่วนองค์การต่อต้านภายในประเทศนั้น ในชั้นเดิมไม่มีชื่อเรียกองค์การว่าอย่างไร การชักชวนให้ร่วมงานตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม 2484 เป็นต้นมา ก็ชักชวนเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นให้พ้นประเทศและเมื่อองค์การภายในและภายนอกนี้ว่า "Free Siamese Movement" หรือ "ขบวนการเสรีไทย" เป็นนามสมญาที่ควรยอมรับ ข้าพเจ้าก็ได้ถือเอานามนี้ได้ตอบกับต่างประเทศโดยใช้นามองค์การว่าองค์การขบวนการเสรีไทย ซึ่งเราทั้งหลายก็จะเห็นได้ชัดอีกว่าไม่ใช่เรื่องคณะพรรคการเมือง

วัตถุประสงค์ของเราที่ทำงานคราวนี้มีจำกัด ดังกล่าวแล้วและมีเงื่อนไขสุดสิ้น กล่าวคือเมื่อสภาพการเรียบร้อยลงแล้วองค์การเหล่านี้ก็จะเลิกและสิ่งซึ่งจะเหลืออยู่ด้วยความทรงจำของเราทั้งหลาย ก็คือมิตรภาพอันดีในทางส่วนตัวที่เราได้ร่วมรับใช้ชาติด้วยกันมา โดยปราศจากความคิดที่จะเปลี่ยนภาพองค์การเหล่านี้ให้เป็นคณะหรือพรรคการเมืองและเพราะเหตุที่การกระทำคราวนี้เป็นการสนองคุณชาติ ผู้ใดจะรับราชการในตำแหน่งใดหรือไม่นั้น จึงต้องเป็นไปตามความสามารถตามกฎหมายและระเบียบแบบแผนเหมือนดังคนไทยอื่นทั้งหลาย เราพึงพอใจด้วยความระลึกและด้วยความภูมิใจว่า เราได้ปฏิบัติหน้าที่ที่เกิดมาเป็นคนไทย จริงอยู่ในระหว่างที่ละวางให้สภาพของประเทศกลับเข้าสู่

ฐานะเดิม ได้มีผู้ร่วมงานคราวนี้บางคนรับตำแหน่งในราชการ แต่ทั้งนี้ขอให้เข้าใจว่า บุคคลเหล่านั้นเข้ารับหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายโดยพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติ หรือนัยหนึ่งเป็นการปฏิบัติ ตามคำสั่ง เพื่อจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้องอยู่กับนานาประเทศให้เสร็จ ลื่นไปเท่านั้น หากใช่เป็นการเอาตำแหน่งราชการ มาเป็น รางวัลไม่

ผู้ที่ได้ร่วมงานกับข้าพเจ้าคราวนี้ ถือว่าทำหน้าที่ เป็นผู้รับใช้ชาติ มิได้ถือว่าเป็นผู้กู้ชาติ การกู้ชาติเป็น การกระทำ ของคนไทยทั้งปวง ซึ่งแม้ผู้ไม่ได้ร่วมในองค์การนี้โดยตรง ก็ยังมีอีก ประมาณ 17 ล้านคนที่ได้กระทำโดยอิสระของคนในการต่อต้าน ด้วยวิถีทางที่เขาเหล่านั้นสามารถจะทำได้หรือเอากำลึงใจช่วย ขับไล่ให้ญี่ปุ่นพ้นไปจากประเทศไทยโดยเร็วก็มีหรือแม้แต่คนไทย ที่นั่งอยู่โดยไม่ทำการขัดขวางผู้ต่อต้านญี่ปุ่นหรือผู้รับใช้ชาติ ซึ่งเท่ากับเปิดโอกาสให้ผู้รับใช้ชาติทำการได้สะดวกยิ่งขึ้น เป็นต้น คนไทยทั้งปวงเหล่านี้ทุกคนร่วมกันทำการกู้ชาติของตนด้วยกัน ทั้งสิ้น ส่วนผู้ที่คอยขัดขวางการต่อต้านของผู้รับใช้ชาติจะเป็น โดยทางกาย ทางวาจา หรือทางใจนั้นก็มิบังเล็กน้อยเป็นธรรมดา แต่เขาเหล่านั้นในทางพฤตินัยไม่ใช่คนไทยเพราะการกระทำของเขา เหล่านั้น ไม่ใช่การกระทำของคนที่เป็นไทยเขามีสัญชาติไทยแต่ เพียงโดยนิตินัย คือ เป็นคนไทยเพราะกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น

ข้าพเจ้าจึงกล่าวได้ในนามของสหราชอาณาจักรทั้งหลายว่า ราษฎรทั้งปวงประมาณ 17 ล้านคน ที่เป็นไทยทั้งโดยทางนิตินัย และพฤตินัยนั่นเอง เป็นผู้กู้ชาติไทย ฉะนั้นผู้ซึ่งข้าพเจ้าจะต้อง ขอขอบคุณอย่างสูงยิ่งก่อนอื่นก็คือคนไทยทั้งปวงนี้

ในส่วนผู้ร่วมงานกับข้าพเจ้าในการรับใช้ชาติ ข้าพเจ้าขอขอบใจหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมชและขอบใจคนไทย ในสหรัฐอเมริกา คนไทยในอังกฤษ คนไทยในเครือจักรภพของ

อังกฤษและคนไทยในประเทศจีน ผู้ที่ได้ช่วยเหลือกิจการอยู่ในต่างประเทศ

ส่วนภายในประเทศข้าพเจ้าขอขอบใจหัวหน้าผู้ใหญ่ ในกองบัญชาการคือ นายเทวี บุญเกิด นายพลตำรวจเอก อุดล อุดลเดชจรัส พลเรือตรี สังวร สุวรรณชีพ นายดิเรก ชัยนาม พลโท สีนาด โยธารักษ์ นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย ซึ่งได้เป็น หัวหน้าบัญชาการในการต่อต้านให้ดำเนินไปด้วยดี ข้าพเจ้า ขอขอบใจหัวหน้ารองและผู้ประจำในกองบัญชาการ ขอบใจ หัวหน้าพลพรรคและพลพรรคอื่นทั้งหลาย ซึ่งถ้าจะระบุนามในที่นี้ ก็จะเป็นการยืดยาว การกระทำของท่านเหล่านี้จะปรากฏอยู่ใน สมุดที่ระลึกซึ่งข้าพเจ้าจะส่งให้รวบรวมขึ้น ข้าพเจ้าขอขอบใจ ทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศและตำรวจ ที่ได้ร่วมมือร่วมใจกับ ข้าพเจ้าในงานรับใช้ชาติคราวนี้โดยทั่วกัน

ในงานปฏิบัติหน้าที่คราวนี้ ได้มีสหายของเราเสีย ชีวิตไปหลายคน อาทิ พระองค์เจ้าจรัสศักดิ์ นายจำกั๊ด พลางกูร นายสมพงษ์ ศัลยพงศ์ นายการะเวก ศรีวิจารณ์ และพลพรรคอื่นอีก หลายคนซึ่งหัวหน้าพลพรรคกำลังสำรวจรายนาม ขอให้สหาย ทุกคนซึ่งอยู่ ณ ที่นี้ตั้งใจอธิษฐานให้วิญญาณของผู้ซึ่งได้เสียชีวิตไปแล้วในงานนี้จะอยู่โดยผาสุกในสัมปรายภพ

ในที่สุดนี้ ขอให้สหายทั้งหลายจงพร้อมใจกัน เปล่งเสียงไชโย เพื่อสดุดีคนไทยทั้งปวง โดยขอให้คนไทยทั้งปวง เสวยความสุขเกษมสำราญในสันติภาพอันถาวรและอวยพรให้ ชาติไทยตั้งมั่นเป็นเอกราชอยู่ชั่วกัลปาวสาน"

จากสุนทรพจน์ของ "รัฐ" ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีความนุ่มนวล (Tact theory)<sup>132</sup> การรวมของความนุ่มนวล และแนบเนียน อันเป็นลักษณะแห่งความประทับใจ ความน่าเชื่อถือ ศรัทธา ความเป็นผู้ดี ความเป็นสุภาพชนและอริยชน ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างหนึ่งของกระบวนการทาง การพูด โดยจะเห็นได้ว่า "รัฐ" ไม่ได้ยกย่องการกระทำของตนเองและขบวนการเสรีไทยว่าเป็นการกู้ชาติแต่กล่าวว่าการกู้ชาติเป็นของราษฎรทั้งปวงประมาณ 17 ล้านคน ซึ่งเป็นการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความร่วมแรงร่วมใจกันในชาติ อีกทั้งยังกล่าวว่า ตำแหน่งทางการเมืองที่ได้รับของสมาชิกเสรีไทย บางคนนั้น มาจากหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมาย โดยพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติหรือนัยหนึ่งเป็นการปฏิบัติตามคำสั่งเพื่อจัดการเรื่องที่เกี่ยวข้อง อยู่กับนานาประเทศให้เสร็จสิ้นไปเท่านั้น ไม่ใช่ความปรารถนาส่วนตัว อีกจุดที่สร้างความน่าเกรง ใจและเกรงขาม ก็คือ การเน้นว่าองค์การมีสภาพ สิ้นสุดและจะไม่มี การแปรสภาพเป็นพรรคการเมืองแต่อย่างใด แสดงให้เห็นถึงเจตจำนงอันบริสุทธิ์ของขบวนการเสรีไทยในการกอบกู้เอกราช แก่ชาติบ้านเมือง

ในด้านสถานการณ์ของนายปรีดี พนมยงค์ กว่าที่จะสามารถประกาศ เป็นสุนทรพจน์นี้ได้ หากพิจารณาในบริบททางการเมืองจะเห็นว่า มีตัวแปรที่เข้ามาเกี่ยวข้อง คือ ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งต้องพิจารณาในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศและในแง่ความกดดันต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่ามีปัจจัยอะไรบ้างในแต่ละสถานการณ์ ซึ่งจะต้อง แยกออกเป็นส่วนๆ เพื่อความละเอียดในการพิจารณาอีกครั้ง ดังต่อไปนี้

## ขบวนการเสรีไทย ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา

### ขบวนการเสรีไทยและประเทศอังกฤษ

1. Exigence ที่แคนดี ลอร์ดเมาน์ทแบทเตน ผู้บัญชาการทหารสูงสุด สัมพันธมิตรก็ได้ให้คำปรึกษากระทรวงต่างประเทศอังกฤษ ถึงมาตรการอันเหมาะสมที่พึงแนะนำ ให้นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ปฏิบัติ ซึ่งในวันที่ 13 สิงหาคม 2488 ทาง ลอนดอนก็ได้อนุมัติให้ลอร์ดเมาน์ทแบทเตนแนะนำเป็นการส่วนตัว โดยผ่านพล.จ.วิคเตอร์ เจคส์

<sup>132</sup> จิตรจำนงค์ สุภาพ, การพูดระบบการพูด (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2535), หน้า 133-192.

ผู้แทนซีแอคในกรุงเทพฯ ให้นายปรีดี พนมยงค์ รีบประกาศ "สันติภาพ" บอกรัฐบาลประกาศสงครามของไทยต่อบริเตนใหญ่ และสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 ตลอดจนการผูกพันทางพันธมิตรและข้อตกลงอื่นๆ กับญี่ปุ่นที่มีอยู่ทั้งหมดและมอบกำลังคนไทยให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรใช้ประโยชน์และส่งผู้แทนไปติดต่อกับกองบัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรที่แคนดีโดยเร็ว<sup>133</sup>

ทางรัฐบาลอังกฤษได้อนุญาตให้ประกาศ "สันติภาพ" ของไทย อ้างถึงการที่นายปรีดี พนมยงค์ เคยแจ้งแก่ฝ่ายสัมพันธมิตรว่าจะเริ่มสู้รบกับญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยแต่ได้รับการยับยั้งจากฝ่ายสัมพันธมิตรไว้ให้รอเวลาอันสมควรและหากนายปรีดี พนมยงค์ปฏิบัติตามข้อเสนอดังกล่าว ทางอังกฤษจะไม่เรียกร้องให้ประเทศไทยต้องยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไข เช่นในกรณีปกติที่พึงกระทำต่อประเทศคู่สงคราม ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความร่วมมือทางทหารที่ขบวนการเสรีไทยได้ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตรระหว่างสงคราม<sup>134</sup>

ทางด้านขบวนการเสรีไทย (นายปรีดี พนมยงค์) สถานการณ์เร่งด่วนคือคำแนะนำจากลอร์ดเมานท์แบตเตน ผู้บัญชาการสูงสุดสัมพันธมิตร เกี่ยวกับ "ประกาศสันติภาพ" ซึ่งมีสาระตรงกันกับที่นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ กำลังเตรียมการที่จะประกาศ "สันติภาพ" ด้วยเหตุนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล จึงได้ประกาศ "สันติภาพ" เป็นพระบรมราชโองการ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2488 มีสาระสำคัญตอนหนึ่ง ดังนี้

"การประกาศสงครามต่อสหรัฐฯ และบริเตนใหญ่ เป็นโมฆะ ไม่ผูกพันประชาชนชาวไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้อง สหประชาชาติ ประเทศไทยได้ตัดสินใจที่จะให้กลับคืนมาซึ่งสัมพันธไมตรีอันดีอันเคยมีมากับสหประชาชาติ เมื่อก่อนวันที่ 8

<sup>133</sup> อุบล จิระสวัสดิ์. สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 69.

<sup>134</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

ธันวาคม พุทธศักราช 2484 และพร้อมที่จะร่วมมือเต็มที่ทุกทางกับ  
สหประชาชาติในการสถาปนาเสถียรภาพในโลกนี้”<sup>135</sup>

2. Audience ผู้วิจัยคิดว่าเป็นประชาคมโลกที่ต่างก็จ้องมองว่าบริเตนใหญ่จะปฏิบัติอย่างไรกับประเทศไทยที่ได้ประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่ ทั้งนี้ขบวนการใต้ดินเกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลก เช่น ประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น แต่เหตุโดยขบวนการเสรีไทยจึงได้รับความสำคัญและได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากจากสหรัฐอเมริกา

3. Constraints ข้อจำกัดที่ชัดเจนที่สุดก็คือการที่อังกฤษมีปฏิกริยาเพิกเฉย อีกทั้งพยายามทำเป็นไม่ให้ความสำคัญกับขบวนการเสรีไทยกับความพยายามแสดงเจตจำนงที่แท้จริงของเสรีไทยในการเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตร

จากการสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู ได้ให้ความเห็นว่าการที่อังกฤษเพิกเฉยต่อไทยและขบวนการเสรีไทยมาจากการที่อังกฤษโดนญี่ปุ่นโจมตีอย่างหนัก จึงไม่พอใจอย่างมาก โดยเฉพาะการโจมตีที่มลายู ประเทศพม่า ดังนั้นเมื่อไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับอังกฤษ อังกฤษจึงไม่พอใจด้วย<sup>136</sup>

4. Speaker ในเหตุการณ์นี้มีหลายรูปแบบ ผู้พูดมีทั้งหมด 3 ฝ่าย อังกฤษ อเมริกาและไทย โดยส่วนใหญ่เป็นการเจรจาออกรอบหรือลอบบีเป็นหลัก โดยมีอเมริกันเป็นแกนนำหนุนหลังไทยเพื่อให้อังกฤษยอมเจรจายกเลิกสถานะสงครามต่อบริเตนใหญ่

5. Speech ในวันเดียวกันกับวันประกาศสันติภาพหรือวันที่ 16 สิงหาคมนั้น ลอร์ดเมานท์แบตเตน ได้มีสารถึงผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่นในประเทศไทย พล.ท.อาเคโตะ นากามูระ ซึ่งได้อ่านวิทยุกระจายเสียงและทิ้งใบปลิวเป็นภาษาญี่ปุ่นและภาษาไทยลงในประเทศไทย มีสาระสำคัญว่า

<sup>135</sup> ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 129.

<sup>136</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.



“สงครามได้สิ้นสุดลงแล้ว โดยทหารญี่ปุ่นจะต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรในการยอมจำนนและห้ามมิให้ทหารญี่ปุ่นแทรกแซงกิจการของประเทศไทย ห้ามบีบบังคับรัฐบาลไทยหรือกดขี่ข่มเหงชาวไทย อีกทั้งจะต้องปฏิบัติต่อเชลยศึกสัมพันธมิตร ด้วยความระมัดระวังเอาใจใส่อย่างดีที่สุด โดยการปฏิบัติต่างๆ ของฝ่ายบริเตนใหญ่ต่อประเทศไทย ดังกล่าวข้างต้นนี้ รัฐบาลบริเตนใหญ่ได้แจ้งให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาทราบโดยตลอด โดยทางสหรัฐอเมริกา ได้กำชับในเรื่องการประสานงานและการขอความเห็นชอบระหว่างประเทศสัมพันธมิตรทั้งสอง”<sup>137</sup>

จาก “สาร” นี้ แสดงให้เห็นถึงการเข้าแทรกแซงทางการเมืองด้วยวิธีล้อบาย จนกระทั่งทำให้อังกฤษถูกกดดันจนต้องยอมให้การปฏิบัติต่างๆ เป็นไปตามความควบคุมดูแลจากสหรัฐอเมริกา ในส่วนการสั่งห้ามบีบบังคับรัฐบาลไทยหรือกดขี่ข่มเหงชาวไทย ฝ่ายบริเตนใหญ่จะต้องปฏิบัติต่อเชลยศึกสัมพันธมิตร (หมายถึง คนไทย) ต้องปฏิบัติอย่างระมัดระวังและเอาใจใส่อย่างดีที่สุด

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่า เมื่อสงครามสิ้นสุดลงความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษกับประเทศไทยถูกสหรัฐฯ เข้าแทรกแซงโดยตลอด โดยสหรัฐอเมริกาได้แสดงถึงจุดยืนที่ชัดเจนว่าสหรัฐฯ จะให้การสนับสนุนแก่ประเทศไทยภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติลง

## ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย

Rhetorical situation ประกอบด้วย

1. Exigence สถานการณ์เร่งด่วนคือการที่สหรัฐอเมริกาได้ใช้ความพยายามให้ไทยได้ประกาศสันติภาพโดยเร็วที่สุด โดยจะต้องใช้ความพยายามและการกดดันในฐานะมหาอำนาจเช่นเดียวกับอังกฤษ เพื่อกดดันให้อังกฤษยอมยกเลิกสถานะทางสงครามระหว่างไทยและบริเตนใหญ่

<sup>137</sup> เพ็ญศรี กาญจนมัย. ญี่ปุ่นสมัยใหม่ (กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์, 2538), หน้า 88.

2. Audience ผู้ฟังในที่นี้ คือประชาคมโลกหรือสหประชาชาติ เพราะการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐฯต่อไทยนั้นมีมากและเป็นที่น่าสงสัยว่า ทำไมสหรัฐอเมริกาจะต้องให้ความช่วยเหลือประเทศเล็กๆ อย่างไทยเป็นอันมาก

3. Constraints ข้อจำกัด คือการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้านนิติศาสตร์ที่อังกฤษใช้อ้างว่าการประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่เป็นไปโดยความถูกต้องเพราะมีรัฐบาลและอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม เหตุผลสำคัญในการที่สหรัฐฯ มีแรงจูงใจที่จะช่วยประเทศไทยให้พ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงครามดังเช่นญี่ปุ่นนั้นมาจากการที่สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ที่ก่อตัวขึ้นเรื่อยๆ โดยจะใช้ไทยเป็นฐานที่มั่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

4. Speaker ในด้านประเทศไทยเมื่อได้มีประกาศ "สันติภาพ" ออกไปแล้ว กระทรวงการต่างประเทศก็ได้ส่งโทรเลขเป็นทางการครั้งแรก ให้ ม.ร.ว.เสนีย์ อัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน แจ้งต่อกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ว่าไทยปฏิเสธการประกาศสงครามและบรรดาข้อตกลงต่างๆกับญี่ปุ่นรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ทำไว้ทั้งหมด โดยได้มอบสำเนาประกาศสันติภาพ ให้รัฐบาลอเมริกันทราบอย่างเป็นทางการด้วย ในวันที่ 19 สิงหาคม 2488 นายเจมส์ เอฟ. เบิร์น รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้ออกคำแถลงต่อสื่อมวลชนว่า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช อัครราชทูตไทยได้นำประกาศสันติภาพของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ของไทย เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2488 มามอบให้รัฐบาลอเมริกันแล้ว ซึ่งทางสหรัฐอเมริกาไม่เคยถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรูมาโดยตลอด และทางฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้มีการร่วมมือและติดต่ออย่างใกล้ชิดกับขบวนการเสรีไทย ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงมั่นใจว่า ประเทศไทยจะกลับสู่สถานะเดิมเมื่อก่อนสงครามเป็นสมาชิกในวงสังคมของชาติเสรี โดยมีเอกราชและอธิปไตยเช่นเดิม<sup>138</sup>

5. Speech ตัวอย่างการพยายามติดต่อเจรจากับอังกฤษเพื่อปลดปล่อยประเทศไทยจากสภาวะคู่สงคราม

<sup>138</sup> กนตธีร์ ศุภมงคล. การวิเทศนโยบายของไทย(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527, 2527), หน้า 33-34.

ความสนใจของสหรัฐอเมริกาการรับรองขบวนการเสรีไทย

จาก Foreign Relations of the United States 1943

ประเทศไทย

892.01/32.

รัฐมนตรีต่างประเทศถึง Deputy Director  
of the Office of Strategic Services (กู๊ดเฟลโลว์) วอชิงตัน,  
26 สิงหาคม 1943

เรียน พ.อ.กู๊ดเฟลโลว์

เพื่อตอบคำถามซึ่งท่านถามด้วยวาจาในวันที่ 4  
สิงหาคม เรื่องปฏิบัติการทางทหารของทหารอเมริกัน ที่อาจ  
กระทำประสานกับขบวนการไทยอิสระนั้นขอเรียนว่า ความเห็นของ  
กระทรวงต่างประเทศเป็นดังต่อไปนี้<sup>139</sup>

สหรัฐฯ ยอมรับว่า ประเทศไทยซึ่งขณะนี้อยู่  
ภายใต้การยึดครองทางทหารของญี่ปุ่นเป็นรัฐอิสระ รัฐบาลนี้ไม่  
ยอมรับรองรัฐบาลไทยที่ตั้งอยู่ขณะนี้ แต่รัฐบาลนี้ก็ไม่ประกาศ  
สงครามกับประเทศไทยและยังคงยอมรับอำครราชทูตไทยในกรุง  
วอชิงตัน ผู้ประณามการร่วมมือของรัฐบาลของเขากับญี่ปุ่นและผู้

<sup>139</sup> ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า

ให้ความเห็นใจขบวนการเสรีไทยซึ่งเขาเป็นบุคคลสำคัญอยู่ด้วยผู้  
หนึ่งว่า เป็น "อัครราชทูตของประเทศไทย"

รัฐบาลสหรัฐกำลังรอคอยการกลับไปสู่เอกราช  
ของประเทศไทยอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ รายงานที่ได้รับ  
แสดงว่าในรัฐบาลไทยชุดปัจจุบันยังคงมีข้าราชการจำนวนหนึ่งซึ่ง  
ไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลยอมจำนนต่อแรงกดดันของญี่ปุ่น เป็นที่  
เข้าใจกันว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม (ซึ่งรู้จักกันในนามของนาย  
ปรีดี พนมยงค์) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ท่านหนึ่ง เป็นผู้หนึ่ง  
ในข้าราชการเหล่านี้และเป็นที่เข้าใจกันว่าเขามีส่วนอย่างสำคัญยิ่ง  
ในขบวนการลับ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะกอบกู้รัฐบาลกลับคืนสู่  
สภาพเดิมก่อนการยึดครองของญี่ปุ่น

โดยนัยแห่งความเข้าใจนี้รัฐบาลถือว่า  
หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นตัวแทนของรัฐบาลไทย สืบเนื่องต่อมา  
จากรัฐบาลชุดก่อน ก่อนที่นายกรัฐมนตรีของประเทศไทย จะหันไป  
เข้าข้างรัฐบาลญี่ปุ่นตอนญี่ปุ่นบุกและรัฐบาลสหรัฐถือว่า  
หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้นำที่สำคัญในขบวนการเพื่อเอกราช  
ของชาวไทย ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลสหรัฐฯ จึงเห็นว่าเป็นการสมควรที่  
จะถือว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นผู้หนึ่งในตัวแทนผู้นำของ  
ชนชาติไทย ทั้งนี้ โดยมีผูกพันสหรัฐกับเหตุการณ์ในอนาคตและ  
จนกว่าจะมีการแสดงออกของประชาชนชาวไทยขัดแย้งในเรื่องนี้

ท่าทีของรัฐบาลนี้ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นการ  
ชั่วคราวเพื่อคอยการออกเสียงอย่างเสรี แสดงความปรารถนาของ  
ประชาชนไทย ภายหลังการปลดปล่อยประเทศไทยโดยกองทัพ  
สหประชาชาติ ความพยายามของรัฐบาลสหรัฐฯ จะต้องและ  
ควรจำกัดอยู่เพียงการช่วยประชาชนชาวไทยจัดตั้งรัฐบาลท้องถิ่น  
ซึ่งจะสามารถปลดเปลื้องภาระทั้งหมดที่ต้องรับผิดชอบและเป็น  
อิสระจากการครอบครองของต่างชาติ การเลือกหัวหน้าของรัฐใน

ขั้นสุดท้ายนี้ เป็นเรื่องของชาวไทยเท่านั้นที่จะตัดสินเอง เชื่อว่าที่ได้  
กล่าวมานี้ เป็นรายละเอียดที่คุณปรารถนา

ขอแสดงความนับถือ

คอร์เดล ฮัล

จากสารของสหรัฐอเมริกาถึงประเทศไทยดังกล่าวเป็นใช้วิธีให้คำนิยามใหม่ (redefine) โดยการยอมรับว่ารัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์เป็นรัฐอิสระและไม่ยอมรับรัฐบาลไทยที่ตั้งอยู่ในขณะนั้น คือรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม การกระทำดังกล่าวของสหรัฐฯ ชี้ให้เห็นชัดว่า สหรัฐฯ ดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยใช้หลักการทูตอาศัยปัญญา วาทศิลป์ ในการรับรองรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นเหตุผลสนับสนุนในโอกาสต่างให้ไทยพ้นสภาพผู้แพ้สงคราม ซึ่งรัฐบาลอิสระทางการเมืองตามความหมายของ ฮอบส์ หมายถึง คนที่ได้รับการปกครองใช้เหตุผลไตร่ตรองดูแล้ว เห็นควรให้มีรัฐบาลโดยรัฐอธิปไตย มีสิทธิที่จะใช้อำนาจออกกฎหมายมาปกครองบ้านเมือง โดยที่สิทธินั้นแท้ที่จริงเป็นของราษฎรคือ ผู้ที่ถูกปกครองหากยินยอมพร้อมใจให้ผู้ปกครอง<sup>140</sup> โดยการให้คำนิยามเช่นนี้ทำให้สหรัฐอเมริกาได้ประโยชน์และใช้เป็นข้ออ้างในการปฏิเสธการประกาศสงครามของไทยได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังใช้เป็นข้อสนับสนุนในการรองรับรัฐบาลไทยเป็นประเทศที่ไม่ตกอยู่ในสภาพแพ้สงคราม โดยใช้เจตจำนงและการคงอยู่ของเสรีไทยมายืนยันอีกชั้นหนึ่ง

ในที่นี้มีเอกสารที่เป็นหลักฐานอีกชุดที่ยืนยันจุดยืนของสหรัฐอเมริกา คือ บันทึกที่ประธานาธิบดีรูสเวลท์แห่งสหรัฐอเมริกาได้กล่าวถึง สถานภาพในกายภาคหน้าของไทยต่อ มร. เซอร์ซิลและจอมพลสตาลิน

ก่อนที่ประธานาธิบดีรูสเวลท์จะเดินทางไปประชุมร่วมกับ มร. เซอร์ซิลล์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษและจอมพลสตาลิน ที่นครยัลตา (Yalta ตั้งอยู่ที่แหลมไครเมียของสหภาพโซเวียต) ในต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1945 (พ.ศ. 2488) นั้น ท่านมีบัญชาให้กรมกิจการปาซิฟิกตะวันตกเฉียงใต้แห่งกระทรวงการต่างประเทศจัดทำบันทึก เพื่อท่านอาจใช้ในการสนทนากับ

<sup>140</sup> ส. ศิวรักษ์. อธิบายแนวคิดปรัชญาการเมืองฝรั่ง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2520).

มร. เซอร์ซิลล์และจอมพลสตาลินเกี่ยวกับสถานภาพภายนอกของประเทศไทย ปรากฏความตามหนังสือของรัฐบาลอเมริกันชื่อ Foreign Relations of The United States ค.ศ.1945 เล่ม 6 หน้า 1242-1244 ดังต่อไปนี้<sup>141</sup>

แปลเป็นภาษาไทย

เลขที่ 892.01/1-1345

บันทึกจัดทำโดยกรมกิจการปาซิฟิกตะวันตกเฉียงใต้

วอชิงตัน, 13 มกราคม 1945

บันทึกเพื่อประธานาธิบดี

(เพื่ออาจใช้ในการสนทนากับมร.เซอร์ซิลล์และ จอมพลสตาลิน)

เรื่อง: สถานภาพภายนอกของประเทศไทย

นโยบายบริติชเกี่ยวกับประเทศไทย  
นั้นต่างกับของเรา บริติชถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรูนั้นเป็น  
ธรรมชาติของเขา คือ

1. ความเป็นเอกราชของไทยภายหลังสงครามจะ  
ต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่ (ประเทศไทย) จะยอมรับให้มี "ข้อตกลง  
พิเศษเพื่อความปลอดภัยมั่นคงหรือการร่วมมือทางเศรษฐกิจภายใน  
ในระบบระหว่างประเทศ"

2. แหลมไทยเหนือมาลาตาตั้งแต่เส้นขนานที่ 12  
จะต้องถือว่าเป็นบริเวณยุทธศาสตร์ที่จำเป็นและการป้องกันภายใต้  
ข้อตกลงความปลอดภัยมั่นคงระหว่างประเทศจะต้องดำเนินโดย  
มหาอำนาจอารักขาหรือโดยองค์การร่วมระหว่างประเทศ เรื่องนี้  
มีรายงานว่าเป็นความเห็นของเซอร์ซิล การปฏิบัติดังนี้ขัดขวางต่อ  
สิทธิของระบบปกครองไทยในบริเวณนั้น

<sup>141</sup> ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า

3. รัฐบาลทหารปัจจุบันนี้ไม่มีความจำเป็นยกเว้น บางทีในเขตการรบ อย่างไรก็ตาม เขาเชื่อว่าคณะกรรมการ ควบคุมของสัมพันธมิตรจะตั้งขึ้นในประเทศไทย ซึ่งจะดำเนิน ต่อไประยะเวลาหนึ่ง

4. พวกเขาจะไม่ติดต่อนี้กับรัฐบาลไทยใดๆ ในทางตรงกันข้าม เรามีได้ถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู แต่เป็น ประเทศถูกยึดครองโดยศัตรู เรารับรองอำครราชทูตประเทศไทยใน กรุงวอชิงตันเป็น"อำครราชทูตแห่งประเทศไทย" ฐานะเหมือนกับ อำครราชทูตเดนมาร์ก เราใครให้มีประเทศไทยที่เป็นเอกราชและมี เสรีภาพ พร้อมด้วยอธิปไตยที่ไม่ถูกบั่นทอนและปกครองโดย รัฐบาลที่เลือกโดยตนเอง ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในเอเชีย อาคเนย์ซึ่งเป็นประเทศเอกราชอยู่ก่อนสงคราม เราเชื่อว่า ผลประโยชน์ของอเมริกันจะเสียหายทั่วเอเชียถ้าผลแห่งสงคราม จะอุบัติ ซึ่งเราจะมีภาระส่วนใหญ่ ในการทำให้การรุกรานของ ญี่ปุ่นพ่ายแพ้ (ถ้า) ประเทศไทยไม่มีดินแดน ส่วนใดส่วนหนึ่งของ ตนที่มีไว้เมื่อก่อนสงครามหรือฐานะของประเทศไทยจะถูกบั่นทอน ประวัติศาสตร์แห่งการที่ชาวยุโรปบังคับประเทศไทย และชาวยุโรป ได้ยึดเอาดินแดนแห่งเอเชียอาคเนย์นั้นยังอยู่ในความทรงจำของ ชาวมาเลเซีย รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) ไม่อาจมีส่วนรับผิดชอบ ด้วยไม่ว่าในทางใดๆ ที่จะดำเนินต่อประเทศไทยโดยระบบจักรวรรดิ นิยมในรูปแบบใดๆ ทั้งสิ้น

ในส่วนสถานการณ์ของไทยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

ภายในประเทศไทย ระบบปกครอง (รัฐบาลพิบูลฯ) ซึ่งเดิมยอมจำนนญี่ปุ่นและ ต่อมาร่วมมือ (กับญี่ปุ่น) อันเป็นที่รู้กันกระฉ่อนทั่วไปนั้นได้ถูกเปลี่ยนโดยระบบปกครอง (รัฐบาล คองฯ) ซึ่งส่วนใหญ่คุมโดยประติษฐ์ฯ ผู้สำเร็จราชการปัจจุบันที่ได้รับการนับถือที่สุดของบรรดา ผู้นำไทยและเป็นผู้ต่อต้านญี่ปุ่นมาตั้งแต่ต้น อเมริกันได้ติดต่อกับประติษฐ์ฯ ซึ่งเป็นผู้ช่วย

สัมพันธมิตรอย่างจริงจังในงานข่าว และเป็นผู้ที่แสดงความปรารถนาให้ประเทศไทยเข้าสงครามต่อญี่ปุ่น และให้กองทัพไทยทำการรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับสัมพันธมิตร<sup>142</sup>

เป็นทรศนะของกระทรวงการต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา) ที่ต้องใช้ความอุตสาหะพยายามจงใจให้บริติชเปลี่ยนแผนการของพวกเขาเพื่อมิให้ขัดต่อเรา เป็นที่เชื่อว่าถ้าประเทศไทยเข้าร่วมสงครามต่อญี่ปุ่นประเทศไทยก็จะได้รับการปฏิบัติอย่างประเทศที่ได้รับการกู้อิสรภาพและรัฐบาลของเขาก็จะได้รับการรับรองอย่างน้อยก็เป็นการชั่วคราว แม้ว่าจะเป็นการเสียประโยชน์จากทรศนะการเมืองในการมีกองทัพอเมริกาใน นอกจากจำเป็นทางทหารในการร่วมยึดบริเวณอาณานิคมของชาว ยูโรปกลับคืนแต่จะเป็นประโยชน์จากทรศนะการเมืองในการที่มีกองทัพอเมริกาภายใต้การบัญชาการอิสระของอเมริกันรับผิดชอบในการกู้อิสรภาพของประเทศไทยยิ่งกว่าที่จะให้ประเทศไทยถูกยึดครองดินแดนโดยกำลังทหารบริติช อย่างไรก็ตามการใช้กำลังทหารอเมริกันหรือไม่ในประเทศไทยนั้นเป็นปัญหาที่อนุมานว่าจะชี้ขาดความกระจ่างแจ้งแห่งการพิจารณาทางยุทธศาสตร์ทั้งปวง<sup>143</sup>

ได้แนบบันทึกย่อเกี่ยวกับผู้สำเร็จราชการประติษฐ์มาด้วย ฝ่ายอเมริกันมีปัญหาเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติอีกหลายประการ ซึ่งจะต้องเจรจากับกองบัญชาการเสรีไทยเพื่อที่สถานะสงครามระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา จะได้สิ้นสุดลงโดยราบรื่น ฝ่ายอเมริกันปรารถนาได้บุคคลที่ทราบสถานการณ์ภายในประเทศไทยระหว่างสงครามเป็นตัวแทนขบวนการเสรีไทย เดินทางไปชี้แจงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปมาจากสภาพก่อนสงครามนั้นให้ถูกต้องซึ่งจะช่วยให้การเจรจาวิธีปฏิบัติที่ค้างอยู่กับสหรัฐอเมริกาและที่สหรัฐอเมริกา จะช่วยเจรจากับบริเตนใหญ่นั้นดำเนินไปสะดวกขึ้น ผม[กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา-ผู้วิจัย]จึงได้ส่งเสรีไทยหลายคนจากประเทศไทยไปปฏิบัติกรรร่วมกับสถานทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน ครั้นต่อมาในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2487 ผม [กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา-ผู้วิจัย] เห็นว่าคุณพระกับคุณหลวงสุขุมฯ ซึ่งขณะนั้นเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ ทราบสถานการณ์ในประเทศหลายด้านอย่างกว้างขวาง ทั้งเป็นผู้ที่คุ้นเคยสนิทสนมกับอัครราชทูตและเลขานุการสถานทูตอเมริกันในกรุงเทพฯ รวมทั้งชาวอเมริกันหลายคนที่เคยอยู่กรุงเทพฯ มาก่อนสงคราม คณะทูตและชาวอเมริกันเหล่านั้นได้กลับไปสหรัฐอเมริกา โดยการแลกเปลี่ยนเชลยระหว่างไทยกับ

<sup>142</sup> พุ่ง ศรีวิจารณ์, คำพิพากษาคดีเสรีไทยจากสหรัฐอเมริกา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์มณเฑศ, 2522), หน้า 144.

<sup>143</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 145.



อเมริกาคุณพระกับคุณหลวงสุขุมฯ จึงมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเพิ่มกำลังฝ่ายไทยในการเจรจากับสหรัฐอเมริกา คือ ประการที่ 1 ในการแก้ไขสถานะสงครามและการผ่อนหนักเป็นเบา และประการที่ 2 ติดต่อหาช่องทางที่จะบรรเทาทุกข์และบูรณะประเทศที่จะต้องประสบภัยสงครามคุณพระและคุณหลวงสุขุมฯ ซึ่งมี จิตใจรักชาติเต็มเปี่ยมก็ได้รับอาสาเดินทางไปปฏิบัติการตามที่กองบัญชาการฯ ได้มอบหมายภารกิจ 2 ประการนั้น<sup>144</sup>

พลพรรคเสรีไทยที่ได้รับความช่วยเหลือทางอาวุธยุทธโปกรณ์จากฝ่ายสัมพันธมิตรก็ได้ขยายกว้างขวางมากขึ้นถึงขั้นที่ญี่ปุ่นอาจลงมือทำการโจมตีก่อน ผมกับสมาชิกส่วนมากในกองบัญชาการเสรีไทยเห็นว่าถ้ากองกำลังเสรีไทยต้องพรางตัวอยู่ด้านเดียวตามคำขอร้องของฝ่ายสัมพันธมิตรแล้วก็จะเสียเปรียบฝ่ายญี่ปุ่น เราจึงเห็นว่ากำลังของฝ่ายเสรีไทยควรเป็นฝ่ายริเริ่มโจมตีญี่ปุ่นก่อนแต่ถ้าทำดังกล่าวก็นับเป็นการขัดต่อคำขอร้องของสัมพันธมิตรที่เราขอคอยการยกพลขึ้นบกของกองทหารสัมพันธมิตร<sup>145</sup>

ดังนั้นในวันที่ 21 พฤษภาคม 2488 อันเป็นวันเดียวกันกับที่คุณพระกับคุณหลวงฯ และเสรีไทยออกเดินทางจากกรุงเทพฯ ผมจึงได้ส่งโทรเลขลับด่วนมากถึง ร.ม.ต. กระทรวงการต่างประเทศอเมริกัน และถึงลอร์ดเมานท์แบตเดนมีข้อความตรงกันและได้รับคำตอบจาก ร.ม.ต. อเมริกัันดังต่อไปนี้<sup>146</sup>

แปลเป็นภาษาไทย

เลขที่ 740.0011 พี.ดับลิว./5-2948

บันทึกจัดทำโดยกระทรวงการต่างประเทศ (สหรัฐอเมริกา)

(วอชิงตัน) 28 พฤษภาคม ค.ศ.1945 (พ.ศ.2488)

ต่อไปนี้เป็นสาส์นสำหรับ ร.ม.ต. การต่างประเทศจาก  
 ฐธ (ปรีดี พนมยงค์) กระทรวงการต่างประเทศได้รับเมื่อวันที่ 21  
 พฤษภาคม ค.ศ.1945

<sup>144</sup> ประจิต วราภรณ์, วรรณกรรม "เสรีไทย" (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, 2540), หน้า 65.

<sup>145</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>146</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

"ขบวนการต่อต้านของไทยในการดำเนินกิจกรรมทั้งหลายนั้น ได้ปฏิบัติตามเสมอมาซึ่งคำแนะนำของผู้แทนอเมริกันที่มีให้ปฏิบัติการใดๆ ในการต่อสู้ศัตรูลี้หน้าก่อนถึงเวลาอันควรแต่ในขณะนี้ข้าพเจ้าเชื่อว่ากำลังใจรบของญี่ปุ่นจะลดน้อยลงไป ถ้าขบวนการต่อต้านไม่คงอยู่ในฉากกำบังอีกต่อไป ญี่ปุ่นจะถูกบีบให้ยอมจำนนโดยไม่มีเงื่อนไขต่อสัมพันธมิตรเร็วขึ้น เพราะความสลายของสิ่งที่เรียกว่า วงไพบูลย์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม เราได้ถือตามคำแนะนำว่าขบวนการต่อต้านจะต้องพยายามขัดขวางความช่วยเหลือที่ญี่ปุ่นจะได้จากประเทศไทย เราได้ดำเนินแนวทางนี้อย่างใกล้ชิดที่สุดเท่าที่เป็นได้ แต่ท่านย่อมเห็นได้ว่าญี่ปุ่นได้มีความสงสัย (ขบวนการต่อต้าน) มากยิ่งขึ้นตลอดมา เมื่อไม่นานมานี้รัฐบาลไทย (รัฐบาลควงฯ) ไม่ยอมตามคำขอของญี่ปุ่นที่ขอเครดิตเพิ่มเติมอีก 100,000,000 บาท ข้าพเจ้าได้รับแจ้งจากรัฐบาลปัจจุบันว่าจะไม่อยู่ในตำแหน่งต่อไป ถ้าญี่ปุ่นยืนยันเช่นนั้น รัฐบาลใหม่ก็จะตั้งขึ้นและจะปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่น โดยประการแรก ประกาศโมฆะกรรมซึ่งหนี้สินและข้อตกลงที่ระบบพินุลกับญี่ปุ่นได้ทำกันไว้ รวมทั้งสนธิสัญญาที่ผนวก 4 รัฐมาลายาและรัฐไทยใหญ่ไว้กับประเทศไทย อีกทั้งการประกาศสงครามต่อ บริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา พื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ชาตินี้กับประเทศไทยจะสถาปนาขึ้นดังที่เป็นอยู่ก่อนเพิร์ลฮาร์เบอร์ (ก่อนญี่ปุ่นรุกราน) ก่อนที่จะดำเนินแผนการนี้ข้าพเจ้าปรารถนาแจ้งให้ท่านทราบถึงสถานการณ์ที่ดำเนินอยู่ แม้ว่าข้าพเจ้าตระหนักว่าสหรัฐอเมริกา มีเจตนาดีเกี่ยวกับเอกราชของประเทศไทยและมีความนับถือประชาชนไทยอย่างสุดซึ้ง ข้าพเจ้าเชื่อว่าในวันที่เราลงมือปฏิบัติการนั้น สหรัฐอเมริกาจะประกาศเคารพความเป็นเอกราชของประเทศไทยและถือว่าประเทศไทยเป็นสมาชิกหนึ่งของสหประชาชาติและไม่ถือว่าประเทศไทยเป็นศัตรู ทั้งนี้จะเป็นการส่งเสริมกำลังใจอย่างใหญ่หลวงต่อมวลราษฎรไทย ซึ่งเตรียมพร้อม

แล้วในการเสียสละใดๆ ข้าพเจ้าได้แจ้งเรื่องทั้งหมดนี้ไปยังผู้บัญชาการทหารสูงสุดแห่งสัมพันธมิตรภาคเอเชียอาคเนย์ (ลอร์ด หลุยส์ เมาท์แบทเตน) ด้วยแล้ว"<sup>147</sup> (ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 7)

คำตอบของ สหรัฐอเมริกา ส่งเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ.1945  
มีความดังนี้<sup>148</sup>

"ขอบคุณอย่างสุดซึ้งต่อสารของท่านถึง ร.ม.ต. การต่างประเทศเราเข้าใจความปรารถนาของท่านที่จะให้ประเทศไทยต่อสู้ศัตรูทางปฏิบัติการโดยเร็วที่สุดที่จะเป็นได้ เราเชื่อแน่ว่าอย่างไรก็ตามท่านย่อมตระหนักว่า การต่อสู้ศัตรูร่วมกันของเรานั้นต้องสมานกับยุทธศาสตร์ทั้งปวงในการต่อสู้ญี่ปุ่นและไม่เป็นผลดีถ้าไทยทำล่วงหน้าก่อนเวลาอันสมควร และก่อนที่จะมีเหตุผลประกันว่าจะได้ชัยชนะ ถ้าลงมือปฏิบัติการอย่างเปิดเผยที่มีได้ อยู่ในแผนยุทธศาสตร์และผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคเอเชียอาคเนย์ ฉะนั้นเราหวังว่าท่านจะใช้ความพยายามต่อไปที่จะป้องกันมิให้เกิดขึ้นโดยการกระทำล่วงหน้าก่อนถึงเวลาอันควร โดยขบวนต่อต้านหรือการปฏิบัติอันเร่งให้ญี่ปุ่นรีบยึดรัฐบาลไทย (รัฐบาลควงฯ) เราเชื่อมั่นว่าท่านจะแจ้งให้เราและบริติชทราบบริบูรณ์ ถ้าการขยายตัว(ของสถานการณ์)จะเกิดขึ้นได้โดยไม่ช้า โดยฝืนต่อความพยายามของท่าน

ความปรารถนาจริงใจของท่านและมวลราษฎรไทยในการบอกปิดการประกาศสงครามกับข้อตกลง(กับญี่ปุ่น)ของพิบูลฯ นั้น เป็นสิ่งที่เข้าใจแจ่มแจ้งและมีคุณค่า แต่ยังไม่แจ้งชัดว่าเหตุใด รัฐบาลปัจจุบัน (รัฐบาลควงฯ) จะลาออกขณะนี้ หรือมี

<sup>147</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 67.

<sup>148</sup> ปรีดี พนมยงค์, จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ถึงพระพิศาลสุขุมวิทเรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 65.

การบังคับอย่างใดที่รัฐบาลต่อไปจะถือเอาการบอบปิด (ประกาศสงครามและข้อตกลงกับญี่ปุ่น)"

จากข้อความข้างต้นวิเคราะห์ได้ตามทฤษฎีความนุ่มเนียน (Tact theory)<sup>149</sup> จากเนื้อหาในการตอบจดหมายของรัฐบาลสหรัฐฯ ถึงผู้นำขบวนการเสรีไทยและรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ แสดงให้เห็นว่าสหรัฐฯไม่ต้องการให้กองกำลังทหารของเสรีไทยรบกับญี่ปุ่นก่อนการโจมตีของฝ่ายสัมพันธมิตร แต่การแสดงออกของสหรัฐฯ มีความนุ่มนวลในการสื่อสารและเป็นการดำเนินการด้านยุทธวิธีที่แยบยล (strategic move) ดัง ตัวอย่าง

"ขอขอบคุณอย่างสุดซึ่งต่อสารของท่านถึง ร.ม.ต. การต่างประเทศเราเข้าใจความปรารถนาของท่านที่จะให้ประเทศไทยต่อสู้ศัตรูทางปฏิบัติการโดยเร็วที่สุดที่จะเป็นได้ เราเชื่อแน่ว่าอย่างไรก็ตามท่านย่อมตระหนักว่า การต่อสู้ศัตรูร่วมกันของเรานั้น ต้องสมานกับยุทธศาสตร์ทั้งปวงในการต่อสู้ญี่ปุ่นและไม่เป็นผลดี ถ้าไทยทำล่วงหน้าก่อนเวลาอันสมควรและก่อนที่จะมีเหตุผลประกันว่าจะได้ชัยชนะ ถ้าลงมือปฏิบัติการอย่างเปิดเผยที่มีได้อยู่ในแผนยุทธศาสตร์และผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรภาคเอเชียอาคเนย์ ฉะนั้นเราหวังว่าท่านจะใช้ความพยายามต่อไปที่จะป้องกันมิให้เกิดขึ้นโดยการกระทำล่วงหน้าก่อนถึงเวลาอันควร"<sup>150</sup>

## ประเทศอังกฤษ

1.Exigence สถานการณ์เร่งด่วนของบริเตนใหญ่ คือว่าจะทำอย่างไรจึงจะยืดเวลาการเจรจายกเลิกสถานะสงครามระหว่างไทยกับบริเตนใหญ่ให้ได้ช้าที่สุดและทำอย่างไร บริเตนใหญ่จะสามารถได้รับผลประโยชน์จากการยกเลิกสถานะสงครามกับไทยมากที่สุด

2.Audience ประชาคมโลกและสหประชาชาติ ต่างมองว่าบริเตนใหญ่จะ ทำอย่างไร ภายใต้แรงกดดันของสหรัฐอเมริกาและการทำงานอย่างยากลำบากของเสรีไทย

<sup>149</sup> จิตรจำนงค์ สุภาพ, การพูดระบบการพูด (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2535), หน้า 133.

<sup>150</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

3. Constraints ข้อจำกัดของอังกฤษ คือแรงกดดันจากสหรัฐอเมริกาให้เร่งยกเลิกสถานะสงครามระหว่างไทยกับบริเตนใหญ่ ส่วนขบวนการเสรีไทยนั้น อังกฤษไม่รู้ลึกถึงความกดดันใดๆ เลย

4. Speaker ในวันที่ 20 สิงหาคม 2488 นายเอิร์นเนส เบวิน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศคนใหม่แห่งพรรคแรงงานของบริเตนใหญ่ ก็ได้แถลงเรื่องประเทศไทย สภาผู้แทนราษฎรมีข้อความอันสำคัญว่า รัฐบาลบริเตนใหญ่จะพิจารณาและติดตามดูว่าประเด็นต่างๆ ที่ระบุอยู่ในประกาศ "สันติภาพ" ของไทยจักได้รับการปฏิบัติที่สนองต่อความประสงค์ของบริเตนใหญ่มากน้อยเพียงใด ตลอดจนความร่วมมือของประเทศไทยในสถาปนาสันติภาพ ความเป็นระเบียบและการฟื้นฟูภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ทั้งนี้เพื่อเป็นมูลฐานสำหรับยกเลิกสถานะสงครามระหว่างบริเตนใหญ่กับไทย ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์อันดีระหว่างสองประเทศ ดังเคยเป็นมาเมื่อก่อนสงคราม ถ้อยแถลงของรัฐมนตรีต่างประเทศอังกฤษนี้ แสดงให้เห็นว่าทางบริเตนใหญ่ ได้พิจารณา "เงื่อนไข" สำหรับการยกเลิกสถานะสงครามกับประเทศไทย เอาไว้แล้ว<sup>151</sup>

5. Speech ข้อกำหนดหรือ "เงื่อนไข" ที่ทางรัฐบาลบริเตนใหญ่ ได้ทำเตรียมไว้แล้วนั้น ประกอบไปด้วย "ข้อกำหนดทางด้านทหาร" ส่วนหนึ่ง ซึ่งจะให้ผู้บัญชาการทหารสูงสุด สัมพันธมิตรในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ทำกับรัฐบาลไทยในนามของฝ่ายพันธมิตร (ซึ่งมีสหรัฐอเมริกา รวมอยู่ด้วยทั้งๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง) และ "ข้อกำหนดเบ็ดเสร็จทางทหาร ทางการเมืองและเศรษฐกิจ" ซึ่งจะให้นายเมอเบอริลี เอสเลอร์ เดนิง (ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์ เป็นเซอร์) หัวหน้าที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของลอร์ดเมาน์แบตเตนเป็นผู้ยกขึ้นเจรจากับผู้แทนไทย ข้อกำหนดทั้งสองส่วนนี้ มีข้อความที่ปะปนกันอยู่บ้างในบางประเด็น ซึ่งศาสตราจารย์กนต์ธีร์ ศุภมงคล ได้เขียนไว้ในหนังสือชื่อ "การวิเทโศบายของไทย" ได้อธิบายแง่แนวความคิดของรัฐบาลบริเตนใหญ่ไว้ดังนี้<sup>152</sup>

<sup>151</sup> เศรษฐสุยาม, สหรัฐอเมริกา: ยุทธศาสตร์ครองความเป็นเจ้า (กรุงเทพมหานคร: โครงการวิถิตรรณ, 2541), หน้า 48.

<sup>152</sup> กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทโศบายของไทย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527, 2527), หน้า 31.

“ความประสงค์ของบริเตนใหญ่อยู่ที่จะไม่ทำในรูปสนธิสัญญาสันติภาพระหว่างรัฐผู้ชนะกับรัฐผู้แพ้ (เพราะบริเตนใหญ่ได้แจ้งต่อผู้สำเร็จราชการของไทยแล้วว่า ประเทศไทยไม่ต้องยอมจำนนโดยปราศจากเงื่อนไขเจรจา เช่น ประเทศผู้แพ้สงคราม ประเทศไทยไม่ต้องถูกยึดครองและกองทัพไทยไม่ต้องปลดอาวุธ ทั้งนี้ โดยประกาศ “สันติภาพ” ปฏิเสธการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และสหรัฐฯ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485) แต่ประสงค์จะให้ความตกลงในหลักการซึ่งจะนำไปสู่การเลิกสถานะสงครามกับประเทศไทยโดยเร็วที่สุด เพื่อการนี้พึงหลีกเลี่ยงปัญหาเรื่องการให้สัตยาบัน ถ้าทำเป็นสนธิสัญญาที่จะต้องมีการให้สัตยาบัน ตามระเบียบแบบแผนระหว่างประเทศแล้ว บริเตนใหญ่เกรงว่าไทยอาจเปลี่ยนใจหรือหาทางให้สหรัฐอเมริกาช่วยหาทางปรับปรุงข้อสัญญาบางข้อ ซึ่งจะก่อให้เกิดความล่าช้าได้ ฉะนั้น จึงเห็นสมควรให้ทำในรูปความตกลงระหว่างรัฐบาลมิใช่ระหว่างประมุขของประเทศและจัดในชั้นแรก ให้เป็นหัวข้อตกลงประกอบด้วยภาคผนวกแนบท้าย พิธีสารที่หัวหน้าคณะผู้แทนรัฐบาลทั้งสองจะลงนาม ถือว่าใช้บังคับได้ทันที และมีผลเลิกสถานะสงครามระหว่างบริเตนใหญ่กับไทย โดยจะต้องทำเป็นความตกลงสมบูรณ์แบบอีกชั้นหนึ่ง ตามแนวทางของหัวข้อความตกลงดังกล่าว เมื่อร่างเสร็จแล้วบริเตนใหญ่ได้ส่งไปหาหรือทุกประเทศในเครือจักรภพที่เกี่ยวข้อง”

“หัวข้อความตกลง” ดังกล่าวนี ทางกระทรวงต่างประเทศบริเตนใหญ่ ได้ส่งไปยังกองบัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรที่แคนดี ในวันที่ 18 สิงหาคม 2488 และส่งไปให้สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ ณ กรุงวอชิงตัน เพื่อให้ส่งสำเนาให้กระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2488 ในกรณีนี้ กระทรวงต่างประเทศบริเตนใหญ่ได้กำชับทางสถานเอกอัครราชทูตฯ ไปด้วย 2 ประการ คือ<sup>153</sup>

<sup>153</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

- (1) ไม่พึงเปิดโอกาสให้ฝ่ายอเมริกัน แสดงความคิดเห็นเพราะเป็นเรื่องของบริเตนใหญ่โดยเฉพาะ
- (2) ขอให้รัฐบาลสหรัฐฯ เก็บหัวข้อความตกลงเป็นความลับอย่างยิ่งยวดไว้ก่อน มิให้แจ้งแก่ฝ่ายไทยทราบจนกว่า บริเตนใหญ่ยื่นให้แก่ฝ่ายไทยเอง

"หัวข้อความตกลง" ที่ทางรัฐบาลบริเตนใหญ่ได้จัดทำขึ้นเพื่อจะให้นายเมอเบอร์ลี อี.เดนิง ซึ่งมีตำแหน่งเป็น "หัวหน้าที่ปรึกษาฝ่ายการเมือง" ของจอมพลเรือเมาน์ทแบทเตน ผู้บัญชาการทหารสูงสุดในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ (อีกนัยหนึ่ง คือ หัวหน้าเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศอังกฤษที่ส่งไปประจำลอร์ดเมาน์ทแบทเตนสำหรับดูแลรับผิดชอบในด้านการเมือง) ทำการยื่นต่อผู้แทนรัฐบาลไทยซึ่งก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ มีตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ที่จะเดินทางจากกรุงเทพฯ มาร่วมประชุมกับฝ่ายบริเตนใหญ่ที่เมือง แคนดี มีสาระสำคัญดังนี้

- (1) ปฏิเสธการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่ เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 และสนธิสัญญาต่างๆ ที่ประเทศไทยได้ทำไว้กับญี่ปุ่นระหว่างสงครามตลอดจนมาตรการทั้งหมดจากการนั้นอันมีผลเสียหายกับบริเตนใหญ่
- (2) คินดินแดนที่ไทยยึดครองจากบริเตนใหญ่ระหว่างสงคราม และเรียกเจ้าหน้าที่ของไทยที่อยู่ในดินแดนดังกล่าวกลับคืน พร้อมการชำระเงินค่าเสียหายต่างๆตลอดจนรับแลกเงินบาทของไทยคืนเป็นเงินปอนด์สเตอร์ลิง
- (3) ปลดปล่อยเชลยศึกบริเตนใหญ่ โดยรัฐบาลไทยรับผิดชอบในการดูแลเอาใจใส่และค่าใช้จ่ายในการส่งกลับบริเตนใหญ่
- (4) รับผิดชอบค่าเสียหายทุกประการอันเกิดแก่ทรัพย์สินและผลประโยชน์ของบริเตนใหญ่ ในระหว่างสงคราม ตลอดจนส่งคืนกิจการธนาคารและธุรกิจต่างๆ ที่ไทยยึดไว้
- (5) ยอมรับที่จะดำเนินมาตรการรักษาความสงบและความปลอดภัยระหว่างประเทศ จนกระทั่งประเทศไทยได้รับอนุมัติให้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ
- (6) ยอมรับที่จะไม่ตัดคลองเชื่อมระหว่างมหาสมุทรอินเดียและอ่าวไทย โดยมิได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลบริเตนใหญ่

- (7) ยอมรับที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจและการค้า การเดินเรือและการบินพาณิชย์ระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่
- (8) ยุบเลิกองค์กรกึ่งทหาร และองค์กรทางการเมืองต่าง ๆ ที่โฆษณาเป็นปรปักษ์ต่อองค์การสหประชาชาติ
- (9) ส่งมอบเรือสัญชาติประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรทั้งหมด ที่ตกค้างอยู่ตามท่าเรือของไทย
- (10) ดำเนินการปลดอาวุธ และลดกำลังทหารตามที่ฝ่ายสัมพันธมิตรจะกำหนด
- (11) ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ทหารสัมพันธมิตรในการปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทยและในการกักขังคนญี่ปุ่นเพื่อส่งมอบแก่ฝ่ายสัมพันธมิตร
- (12) ยึดอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพญี่ปุ่นในประเทศไทย เพื่อส่งมอบให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร
- (13) เพื่อให้ความร่วมมือในการจับกุมและลงโทษบุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมสงครามและบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือแก่ญี่ปุ่นอย่างจริงจัง
- (14) อนุญาตให้เจ้าหน้าที่ทหารสัมพันธมิตรใช้กองทัพไทย ตลอดจนสถานและอุปกรณ์ต่างๆ ของกองทัพไทยตามแต่ฝ่ายสัมพันธมิตร จะต้องการใช้เป็นครั้งคราว ตลอดจนให้บรรดาเรือไทยทั้งหมดขึ้นอยู่ภายใต้การควบคุมของฝ่ายสัมพันธมิตร
- (15) ยินยอมให้จัดตั้งคณะที่ปรึกษาการทหาร ที่ฝ่ายทหารของสัมพันธมิตร จะตั้งขึ้นตามความเหมาะสม เพื่อให้คำแนะนำแก่กองทัพไทย
- (16) ยินยอมปฏิบัติตามคำแนะนำของฝ่ายสัมพันธมิตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายและนามาตราการทางการเงินของไทย รวมทั้งอัตราแลกเปลี่ยน
- (17) การส่งออกสินค้าหลักของไทย คือ ข้าว ดีบุก ยางและไม้สัก ให้เป็นไปตามคำสั่งของคณะกรรมการร่วมของฝ่ายสัมพันธมิตร
- (18) ส่งมอบข้าวสารจำนวน 1.5 ล้านเมตริกตัน โดยไม่คิดมูลค่าแก่ฝ่ายสัมพันธมิตรหรือในราคาที่ตกลงกันในกรณีที่เป็น เพื่อสนับสนุนการผลิตข้าวของประเทศไทยในขณะที่โลกขาดแคลนข้าว (ข้าวที่ต้องการจากไทย บริเตนใหญ่จะนำไปบรรเทาการขาดแคลนอาหารของประชากรในอาณานิคมของบริเตนใหญ่ในเอเชีย)



ต่อมาวันที่ 25 สิงหาคม 2488 กระทรวงการต่างประเทศ บริเตนใหญ่ ได้มอบนโยบายแก่นายเดอริงว่าให้นายเดอริง "ถือเป็นหลักปฏิบัติว่าหัวข้อความตกลงที่บริเตนใหญ่เสนอต่อฝ่ายไทยเป็นข้อเสนอต่ำที่สุด ที่บริเตนใหญ่คือ เป็นเงื่อนไขในการเลิกสถานะสงครามและกลับคืนสู่ความสัมพันธ์ฉันมิตรระหว่างทั้งสองประเทศ โดยฝ่ายไทยจะต้องไม่เรียกร้องสิ่งใดเป็นการตอบแทนเลย

ความตกลงสมบูรณ์แบบ  
เพื่อเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทย  
กับบริเตนใหญ่และอินเดีย ลงนามกับ ณ  
สิงคโปร์  
วันที่ 1 มกราคม 2489

โดยที่ตามประกาศซึ่งได้กระทำ ณ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ.1945 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แห่งประเทศไทยได้ประกาศในพระปรมาภิไธยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งประเทศไทยว่า การประกาศสงครามซึ่งประเทศไทยได้กระทำเมื่อวันที่ 25 มกราคม ค.ศ.1942 ต่อสหราชอาณาจักรเป็นโมฆะด้วยเหตุที่ได้กระทำไปโดยขัดกับเจตจำนงของประชาชนชาวไทยและเป็นการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ และกฎหมายของประเทศไทยและ

โดยที่ในวันเดียวกัน ประกาศลงวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ.1945 ดังกล่าวแล้วได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากสภาผู้แทนราษฎรของประเทศไทย และ

โดยที่รัฐบาลไทยได้บอกปฏิเสธพันธไมตรีซึ่งประเทศไทยได้กระทำกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม ค.ศ.1941 กับทั้งบรรดาสนธิสัญญา กติกาสัญญาหรือความตกลงอื่นๆ ซึ่งได้กระทำไว้ระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น และ

โดยที่รัฐบาลไทยมีความใฝ่ใจที่จะเข้ามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในการบรรเทาผลแห่งสงครามโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใน

การดำเนินบรรดากระบวนการอันมีความมุ่งหมาย ที่จะ ช่วย  
เหลือในการกลับสถาปนาความมั่นคงระหว่างประเทศและ สวัสดิ  
ภาพทางเศรษฐกิจทั่วไปและ

โดยที่รัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรและรัฐบาล  
อินเดียอาศัยข้อคำนึงเนื่องด้วยการกระทำในการบอกปฏิเสธซึ่ง  
รัฐบาลไทยได้ปฏิบัติไปแล้วและระลึกอยู่ด้วยเหมือนกันถึงความ  
อุปการะที่กระบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านในประเทศไทยได้อำนวย  
ให้ระหว่างสงครามกับญี่ปุ่น จึงมีความปรารถนาที่จะให้  
สถานะสงครามสิ้นสุดลงโดยทันที

ฉะนั้น รัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรและรัฐบาล  
อินเดีย ฝ่ายหนึ่ง รัฐบาลไทยอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งมีความปรารถนาที่จะ  
กลับเจริญความสัมพันธ์ทางไมตรีอันสนิทสนม ซึ่งมีอยู่ก่อน  
สงครามจึงตกลงกระทำความตกลงเพื่อความมุ่งประสงค์ ดังกล่าว  
และเพื่อการนี้ ได้แต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มคือฝ่ายรัฐบาลสหราชอาณาจักร  
แห่งบริเตนใหญ่ และไอร์แลนด์เหนือ

นาย ม.อี. เคนนิง, ซี.เอ็ม.จี. ไอ.บี.อี.

ฝ่ายรัฐบาลอินเดีย

นาย ม.ส. อาเนย์

ฝ่ายรัฐบาลไทย

หม่อมเจ้าวิวัฒนไชย ไชยันต์

พลโท พระยาอภัยสงคราม

นายเสริม วินิจฉัยกุล<sup>154</sup>

(ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 5)

<sup>154</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 124.

จะเห็นได้ว่า แม้ว่าอังกฤษจะให้ความพยายามที่จะยึดเอื้อการเจรจายกเลิกสถานะสงครามอย่างไร แต่ในท้ายที่สุดก็ต้องยอมยกเลิกสถานภาพทางสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่ เพราะการกดดันจากประเทศมหาอำนาจคือ สหรัฐฯ จากตัวอย่างสารของ คอร์ดेल ฮัล ดังต่อไปนี้<sup>155</sup>

“สหรัฐฯ ยอมรับว่า ประเทศไทยซึ่งขณะนี้อยู่ภายใต้การยึดครองทางทหารของญี่ปุ่นเป็นรัฐอิสระ รัฐบาลนี้ไม่ยอมรับรองรัฐบาลไทยที่ตั้งอยู่ขณะนี้แต่รัฐบาลนี้ก็มิประกาศสงครามกับประเทศไทยและยังคงยอมรับอำครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตัน ผู้ประณามการร่วมมือของรัฐบาลของเขากับญี่ปุ่นและผู้ให้ความเห็นใจขบวนการเสรีไทยซึ่งเขาเป็นบุคคลสำคัญอยู่ด้วยผู้หนึ่งว่า เป็น “อำครราชทูตของประเทศไทย”

รัฐบาลสหรัฐฯ กำลังรอคอยการกลับไปสู่เอกราชของประเทศไทยอย่างรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ รายงานที่ได้รับแสดงว่า ในรัฐบาลไทยชุดปัจจุบันยังคงมีข้าราชการจำนวนหนึ่งซึ่งไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลยอมจำนนต่อแรงกดดันของญี่ปุ่นเป็นที่เข้าใจกันว่า หลวงประดิษฐมนูธรรม (ซึ่งรู้จักกันในนามของ นายปรีดี พนมยงค์) ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ท่านหนึ่งเป็นผู้หนึ่งในข้าราชการเหล่านี้และเป็นที่เข้าใจกันว่า เขามีส่วนอย่างสำคัญยิ่งในขบวนการลับ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะกอบกู้รัฐบาลกลับคืนสู่สภาพเดิมก่อนการยึดครองของญี่ปุ่น”<sup>156</sup>

<sup>155</sup> อดีตเสรีไทย ทายาท และผู้ศรัทธา, เอกราชได้มา...ด้วยการต่อสู้ (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวันสันติภาพ 16 สิงหาคม 2488 ครบ 40 ปี 16 สิงหาคม 2528, 2528), หน้า 31.

<sup>156</sup> เรื่องเดียวกัน

ดังนั้น แม้ว่าอังกฤษจะได้รับความเสียหายหลังจากการประกาศสงครามของ ไทยต่อบริเตนใหญ่ ทั้งการต่อสู้ใน ดินแดนที่สำคัญต่างๆ เช่น มลายู ประเทศพม่า เป็นต้น ซึ่ง ความเสียหายต่างๆ ที่ทำให้อังกฤษ เสียผลประโยชน์อย่างมากและไม่พอใจไทยอย่างมากก็ ต้องยอมในที่สุดตามความประสงค์ของสหรัฐฯ<sup>157</sup>

ประมวลเหตุการณ์และการเจรจาระหว่างในกรณียกเลิกสถาน ภาพทางสงครามระหว่างประเทศไทย บริเตนใหญ่และ เครือจักรภพประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ

### ประเทศสหรัฐอเมริกา

ด้านกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกานั้นเมื่อได้ศึกษา "หัวข้อความตกลง" ที่สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษ ณ กรุงวอชิงตัน ได้ส่งไปตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2488 แล้ว ได้แจ้งให้บริเตนใหญ่ทราบในวันที่ 1 กันยายน ศกเดียวกัน ทางฝ่ายอเมริกันมีความรู้สึก ว่า "เงื่อนไข" ต่างๆ ที่ทางบริเตนใหญ่ได้กำหนดขึ้นในการยกเลิกสถานะสงครามกับประเทศไทยนั้น มีลักษณะที่กระทบกระเทือนต่อเอกราชและอธิปไตยของไทยจนกระทั่งอาจทำให้เข้าใจได้ว่า บริเตนใหญ่ประสงค์ที่จะครอบงำประเทศไทยทั้งในด้านการทหารและทางเศรษฐกิจต่อไป อย่างไม่มีกำหนด นอกจากนี้ กระทรวงการต่างประเทศอเมริกันก็ยังได้แสดงความไม่เห็นด้วย ที่บริเตนใหญ่เรียกร้องให้ไทยส่งมอบข้าวสาร 1.5 ล้านตัน<sup>158</sup>

### ประเทศอังกฤษ

ฝ่ายบริเตนใหญ่ได้ตอบชี้แจงสหรัฐอเมริกาว่า การยกเลิกสถานะสงคราม ย่อมจะ ต้องกระทบกระเทือนเอกราชและเอกราชและอธิปไตยบ้างโดยหลีกเลี่ยงไม่พ้น แต่เมื่อประเทศ ไทยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดครบถ้วนแล้ว ก็จะกลับคืนสู่สังคมประชาชาติมีเอกราชและ อธิปไตยอย่างเสมอภาค รัฐบาลบริเตนใหญ่เห็นว่าไทยจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อการที่ได้ไป ร่วมกับญี่ปุ่นก่อให้เกิดความเสียหายต่อฝ่ายสัมพันธมิตรอยู่บ้างไม่มากก็น้อย แต่กระนั้น

<sup>157</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 32.

<sup>158</sup> กนตธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527, 2527), หน้า 245.

บริเตนใหญ่ก็ยินดีที่จะแก้ไขข้อความบางตอนในหัวข้อความตกลง เพื่อมิให้สหรัฐอเมริกา  
เข้าใจผิด<sup>159</sup>

บริเตนใหญ่ได้ตอบข้อข้องใจของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 5 กันยายน  
2488 และในวันรุ่งขึ้น วันที่ 6 กันยายน สถานเอกอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงวอชิงตัน  
ได้รายงานกระทรวงการต่างประเทศอังกฤษว่า ฝ่ายทหารอเมริกันจะไม่อนุมัติหัวข้อความตกลง  
ทางทหารกับไทยโดยไม่มี การแก้ไขที่สำคัญ และในตอนดึกของคืนวันเดียวกันนายจอห์น จี. วาย  
นันท เอกอัครราชทูต สหรัฐอเมริกาประจำกรุงลอนดอน ได้เจรจากับนายกรัฐมนตรี แอดลีของ  
บริเตนใหญ่ โดยตรงยืนยันความคิดเห็นและท่าทีของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาต่อ "หัวข้อความตกลง"  
ที่บริเตนใหญ่จะบังคับให้ไทยยอมรับ โดยขอให้รัฐบาลบริเตนใหญ่คำนึงถึงข้อทักท้วงของ  
สหรัฐอเมริกาให้มากที่สุดและขอให้ปรับปรุงถ้อยคำในเอกสารดังกล่าวให้สอดคล้องกับข้อทักท้วง  
ของฝ่ายอเมริกัน<sup>160</sup>

### เหตุการณ์ภายในประเทศไทย

ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองขึ้นในประเทศ กล่าวคือ คณะรัฐบาลซึ่งมี  
พ.ต.ควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรีและอยู่ในตำแหน่งมาตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2487  
ได้ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2488 นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทน  
พระองค์ได้ปรึกษากับประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นสมควรที่จะเสนอแต่งตั้งให้ ม.ร.ว. เส็นีย์  
ปราโมช อัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน และหัวหน้าเสรีไทยภายนอกประเทศดำรงตำแหน่ง  
นายกรัฐมนตรีสืบต่อไป ด้วยเหตุผลที่ว่า ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช เป็นผู้ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรรู้จัก  
ในฐานะที่ได้ประกาศร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรในการทำสงครามกับญี่ปุ่นตั้งแต่วันที่ ญี่ปุ่น  
เปิดฉากสงครามแปซิฟิกและบุกประเทศไทยซึ่งในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อนี้ ย่อมมีความเหมาะสมที่  
หัวหน้ารัฐบาลไทย ซึ่งมีภาระในการปรับสัมพันธภาพกับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อได้ตัดสินใจเลือก  
ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้แจ้งให้ ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช  
เดินทางกลับมารับตำแหน่งและขณะเดียวกันก็ได้แจ้งให้รัฐบาลอังกฤษและอเมริกันทราบ<sup>161</sup>

<sup>159</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 246.

<sup>160</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>161</sup> แดมสุช นูมนนท, เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงกมล,  
2521), หน้า 95.

โดยที่ความจริงแล้ว บรรดาเจ้าหน้าที่อังกฤษและอเมริกัน ที่รู้จักนายปรีดี พนมยงค์ ต่างก็มีความเห็นร่วมกันว่า นายปรีดี พนมยงค์ ควรจะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย เพราะมีอาวุโส มีบารมี อีกทั้งมีความรู้ความเข้าใจในการเมืองของไทยเป็นอย่างดี ตลอดจนมีประสบการณ์ในฐานะที่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กระทรวงต่างประเทศและกระทรวงการคลัง ก่อนที่จะขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในเดือนธันวาคม 2484<sup>162</sup>

แม้ในบรรดาคนไทย รวมทั้งเสรีไทยทั้งภายใน และภายนอกประเทศ ต่างก็เห็นว่า นายปรีดี พนมยงค์ น่าจะดำรงตำแหน่งหัวหน้ารัฐบาลไทยและก็ไม่มีใครได้เห็นว่ามี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เหมาะสมกับตำแหน่งดังกล่าว แม้แต่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชเองก็ไม่สู้จะเต็มใจที่จะรับตำแหน่งนัก อย่างไรก็ตามนายปรีดี พนมยงค์ ได้ตัดสินใจแล้วว่านายกรัฐมนตรีของไทย ภายหลังจากสงครามจะต้องเป็น ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช<sup>163</sup>

### ประเทศอังกฤษ ประเทศไทย และสหรัฐอเมริกา

โดยที่ทางกองบัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรที่แคนดีต้องการที่จะให้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ส่งคณะผู้แทนทางทหารของไทย ไปทำความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทหาร ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงได้รับจัดส่งคณะผู้แทนทหารของไทยไปยังเมืองแคนดี ที่สำคัญ ได้แก่ พล.ท. ศักดิ์ เสนาณรงค์ (ต่อมา พลเอก หลวงเสนาณรงค์) ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกเป็นหัวหน้าคณะและนายทวี ตะเวทิกุล รัฐมนตรี เป็นผู้แทนกระทรวงการต่างประเทศ<sup>164</sup>

<sup>162</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>163</sup> (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ การกระจายเลิกสถานะสงคราม กับบริเตนใหญ่และเครือจักรภพ. กรุงเทพมหานคร. (จัดสำเนา) ) หน้า 25.

<sup>164</sup> ทวี จุลละทรัพย์, ชาติอยู่เหนือสิ่งอื่นใด บันทึกความจำ ของ พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์. (กรุงเทพมหานคร, 2541) , หน้า 98.

ในการประชุมกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริเตนใหญ่ครั้งแรกในวันที่ 3 กันยายน หัวข้อการเจรจาส่วนเป็นเรื่องทางการทหารทั้งสิ้น ส่วนในวันที่ 4 กันยายน นาย เอ็ม.อี. เดนิง ที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของลอร์ดหลุยส์เมาทันแบทเตน ได้ยกร่าง "หัวข้อความตกลง" ขึ้นเป็นสองฉบับ ดังนี้<sup>165</sup>

(ฉบับหนึ่ง) มีขอบเขตที่หัวหน้าคณะผู้แทนไทยเห็นว่าพอจะลงนามได้

(ฉบับสอง) ร่างเดิมที่มีขอบเขตกว้างขวาง ที่ทางบริเตนใหญ่

ได้ส่งไปให้กระทรวงต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2488

นายทวี ตะเวทิกุล พร้อมด้วยรองเสนาธิการทหารเรือและรองเสนาธิการทหารบก นำกลับกรุงเทพฯ เพื่อรายงาน นายปรีดี พนมยงค์ และรัฐบาลไทย โดยทางบริเตนใหญ่ให้กำหนดในการ ลงนามภายในเวลา 2 วัน เมื่อศึกษารายละเอียดที่จะให้ฝ่ายไทยลงนามแล้วนั้นเป็น "เงื่อนไข" ของทางฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งทางรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็คงจะให้ความเห็นชอบแล้ว ดังนั้น ไทยก็คงไม่มีทางเลือก นอกจากจะต้องให้ความร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรไปตามที่จำเป็น ต้องกระทำ ก็ยิ่งดีกว่าเสียเอกราชและอธิปไตย การต้องเป็นผู้แพ้สงคราม ประเทศต้องถูกยึดครองและกองทัพต้องถูกปลดอาวุธ<sup>166</sup>

โดยนายปรีดี พนมยงค์ ได้ให้นายทวี ตะเวทิกุล ซึ่งเป็นรัฐมนตรีให้ชี้แจง ต่อสภาผู้แทนราษฎรทราบถึงเหตุผลและความจำเป็นที่ไทยต้องยอมรับข้อตกลงของบริเตนใหญ่ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้รับทราบเหตุผลแล้วก็ได้อนุมัติให้คณะผู้แทนไทยที่แคนดีลงนามใน ข้อตกลงได้ โดยบันทึกไว้ว่า<sup>167</sup>

“จำต้องยอมบริเตนใหญ่ เพราะถูกบังคับไม่ใช่

ยินยอม โดยสมัครใจ”

<sup>165</sup> เรื่องเดียวกัน

<sup>166</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

<sup>167</sup> ปรีดี พนมยงค์, จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ถึงพระพิศาลสุขุมวิทเรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 39.

ขณะเดียวกัน นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้มีสารถึงลอร์ด เมาน์แบตเตน ขอร้องในหลายประเด็นเกี่ยวกับข้อตกลงที่ไทยถูกบังคับให้ลงนามให้ผ่อนหนักเป็นเบา ในปลายของวันที่ 7 กันยายน 2488 ภายหลังจากได้สั่งการทางวิทยุให้ พล.ท.ศักดิ์ เสนาณรงค์ หัวหน้าคณะผู้แทนไทยที่แคนดี ได้เชิญผู้แทน ไอ.เอส.เอส. ประจำกรุงเทพฯ (น่าจะเป็น พ.ต. ไชยวัฒน์ ปาล์มเมอร์ มาพบโดยเล่าเรื่องทั้งหมดให้ทราบและขอให้ผู้แทนของ ไอ.เอส.เอส. รายงานให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกาทราบโดยด่วน) โดยแท้จริงแล้ว ประธานาธิบดี แฮร์รี เอส. ทรูแมน แห่งสหรัฐอเมริกาได้รับรายงานเรื่องที่บริเตนใหญ่บีบคั้นไทยให้ลงนามข้อตกลงที่แคนดี โดยละเอียดแล้วและประธานาธิบดีทรูแมนได้มีคำสั่งให้ยับยั้งเรื่องดังกล่าวเป็นการด่วน<sup>168</sup>

### ประเทศสหรัฐอเมริกา (พ.อ.จอห์น คัฟลิน)

รายงานฉบับลงวันที่ 2 กันยายน 2488 มีข้อความโดยคัดย่อเฉพาะส่วนสำคัญดังนี้ “นายเดนิงได้รับมอญนโยบายจากกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ ซึ่งก็คงจะเป็นหลักการเดียวกันที่กระทรวงต่างประเทศสหรัฐฯ ได้รับทราบอยู่แล้ว สำหรับประเด็นทางการเมืองที่จะพูดจากับฝ่ายไทย สำหรับเรื่องที่ทางกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ สั่งนายเดนิงมาให้เจรจากับฝ่ายไทย ในเชิงการเมืองนั้น ทางฝ่ายอเมริกันที่ได้รับทราบเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นายเดนิงเองก็หลีกเลี่ยงการเปิดเผยประเด็นสำหรับการเจรจาที่ตนได้รับคำสั่งมา แต่ก็เป็นที่ตระหนักว่าก็ไม่ควรแตกต่างไปจากความเข้าใจของกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกา<sup>169</sup>

เดนิงแจ้งว่าหัวข้อการเจรจา(ในด้านการเมือง)กับฝ่ายไทยได้มีการหารือกันที่กรุงวอชิงตันแล้ว (คงหมายถึงบันทึกของสถานทูตอังกฤษที่ยื่นต่อกระทรวงต่างประเทศอเมริกันที่กรุงวอชิงตัน เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2488) สำหรับการเจรจากับฝ่ายไทย จะมีขึ้นที่ไหนและเมื่อใดนั้น ยังมิได้เปิดเผยหากเป็นที่เข้าใจว่า จะไม่มีขึ้นก่อนการเจรจาข้อตกลงทางด้านการทหารจะได้เรียบร้อยไปแล้วในเวลาพอควร นายเดนิงได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ที่พระมหากษัตริย์ไทยจะเสด็จนิวัตประเทศไทยจากยุโรป ด้วยจะทรงบรรลุนิติภาวะในเวลาอันไม่ช้านี้ (วันที่ 20 กันยายน 2488) นอกจากนั้น นายเดนิงก็ยังให้ทัศนะเป็นการส่วนตัวว่าผู้สำเร็จราชการแทน

<sup>168</sup> ทศ พันธุมเสน .กบฏกู้ชาติ. ยุทธโกษา 97 (มกราคม-มีนาคม 2532) : 38.

<sup>169</sup> ( วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร การเจรจายกเลิกสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และเครือจักรภพ.



พระองค์ ในปัจจุบัน(นายปรีดี พนมยงค์) จะได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้าของรัฐบาลไทยชุดใหม่ การนี้อาจจะเป็นเครื่องแสดงความไม่สนับสนุน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชในด้านอังกฤษ เนื่องจากเห็นว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชไปร อเมริกันมากเกินไปได้”<sup>170</sup>

การเจรจาเริ่มขึ้นในวันที่ 25 กันยายน 2488 โดยมีนายเมอเบออร์ลี เอสเลอร์ เติง์ ที่ปรึกษาทางการเมืองของลอร์ดเมาน์ทแบตเตน เป็นผู้แทนฝ่ายบริเตนใหญ่ นายเติง์ได้มอบเอกสารข้อตกลงและภาคผนวกให้ผู้แทนรัฐบาลไทยนำไปศึกษา ซึ่งหัวหน้าคณะผู้แทนไทยก็ได้ทรงปรึกษากับผู้แทนฝ่ายเรา แล้วก็ยื่นประเด็นที่ฝ่ายไทยขอแก้ไขไป จากนั้นก็ได้มีการเจรจาแล้ว บริเตนใหญ่ก็เจียบไป ต่อมาได้มีการย้ายกองบัญชาการจากแคนดีไปสิงคโปร์ คณะผู้แทนไทยจึงได้กลับกรุงเทพฯ ในราวกลางเดือนพฤศจิกายน ขณะเดียวกัน นายเอช. อาร์.เบอร์ดี อุปทูต รักษาสถานทูตบริเตนใหญ่ในกรุงเทพฯ ผู้ที่ได้ร่วมเจรจาที่แคนดีด้วยผู้นั้น ได้พยายามพูดจาติดต่อกับ นายปรีดี พนมยงค์ โดยมี พ.ท. หม่อมเจ้า ศุภสวัสดิวงศ์สนิท สวัสดิวัตน์ ทรงเป็นผู้ประสานขอให้ไทยลงนามใน ข้อตกลงเลิกสถานะภาพสงครามที่ยังคาราคาซังอยู่หลายเดือนแล้วนั้นเสีย ในหนังสือ “ลับเฉพาะ” ของอุปทูตเบอร์ดี ถึง นายปรีดี พนมยงค์ ลงวันที่ 28 ตุลาคม 2488 นายเอช.อาร์.เบอร์ดี ได้ กล่าวว่า เขาได้รับคำสั่งจากรัฐบาลบริเตนใหญ่ให้ยืนยันซ้ำมายัง นายปรีดี พนมยงค์ ว่าเงื่อนไขที่บริเตนใหญ่เสนอในข้อตกลงเลิกสถานะสงครามที่แคนดีนั้น ได้ทำขึ้นโดยคำนึงถึงความอุปการะช่วยเหลือของขบวนการเสรีไทย ที่ให้แก่บริเตนใหญ่เมื่อก่อนการยอมจำนนของญี่ปุ่นด้วยแล้ว ซึ่งรัฐบาลบริเตนใหญ่เห็นว่าเป็นเงื่อนไขที่ต่ำที่สุด สำหรับชำระอดีตให้หมดสิ้นและเปิดทางร่วมใหม่ด้วยว่าเขาได้รับอำนาจจากรัฐบาลบริเตนใหญ่ให้ชี้แจงว่า ถ้าแผ่นดินไทย ยอมรับเงื่อนไขในข้อตกลงแล้ว ก็จะพบว่ารัฐบาลบริเตนใหญ่จะผ่อนปรนในการปฏิบัติตาม ข้อตกลงเหล่านั้น ในที่สุดอุปทูตบริเตนใหญ่ก็ได้กล่าวว่า ถ้าหากเป็นรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว เงื่อนไขของบริเตนใหญ่จะแตกต่างไปมาก กล่าวคือ ไทยก็จะได้รับการปฏิบัติในฐานะผู้แพ้สงครามเช่นเดียวกับญี่ปุ่น และเยอรมัน<sup>171</sup>

ต่อมาในวันที่ 1 ธันวาคม 2488 ทางบริเตนใหญ่ได้ขอให้รัฐบาลไทยส่งคณะผู้แทนไปเจรจากันต่อจากที่ค้างไว้ที่แคนดี โดยให้ไปที่สิงคโปร์ รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จึงส่งคณะผู้แทนไทยชุดเดิมแต่เพิ่ม นายพิพชรนี้ ไกรฤกษ์ และนายบัว ศศิเสวี ทำหน้าที่เป็นเลขานุการขององค์หัวหน้าคณะฯ ไปด้วย การเจรจาที่สิงคโปร์มีบรรยากาศที่แจ่มใสมากกว่าที่

<sup>170</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 40.

<sup>171</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 42.

แคนดี ทางบริเตนใหญ่ได้ขอเพิ่มอินเดียและออสเตรเลียเข้ามาในสัญญาเลิกสถานะสงครามกับไทยด้วยแต่ข้อเรียกร้องได้เพลาลงกว่าเดิมมาก อย่างไรก็ตาม คณะผู้แทนไทยก็ยังเห็นว่าข้อเรียกร้องของบริเตนใหญ่นั้นหนักเกินไป หัวหน้าคณะผู้แทนไทยได้เสด็จกลับกรุงเทพฯ เพื่อหารือกับรัฐบาลในวันที่ 12 ธันวาคม ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้รับเชิญเข้าร่วมประชุม ครม. ในโอกาสนั้นด้วย<sup>172</sup>

หัวหน้าคณะผู้แทนไทยได้ทรงรายงานว่า นายเดวิด ได้เริ่มการเจรจาฉบับหลังนี้ โดยอธิบายว่า ที่ต้องมาเจรจาทำข้อตกลงกันนี้ก็เพราะประเทศไทยไปประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่ ส่วนข้อเรียกร้องของบริเตนใหญ่ถือว่าน้อยที่สุดแล้วจะผ่อนปรนลงไปกว่านี้อีกก็มิได้เลยและถ้าไทยยอมตกลงตามนี้ สถานะสงครามระหว่างประเทศทั้งสองก็จะสิ้นสุดลงทันที ในความเห็นของหัวหน้าคณะผู้แทนไทยนั้น ไม่มีทางใดๆ ที่จะลดข้อเรียกร้องของบริเตนใหญ่ได้ ซึ่งเช่นนั้น ไทยก็ควรจะลงนามในข้อตกลงเสีย นอกจากนั้น ยังได้ทรงชี้ให้เห็นว่าขณะนั้นมีทหารบริเตนใหญ่และอินเดียอยู่ในประเทศไทยนับหมื่น ซึ่งนอกจากรัฐบาลไทยจะต้องเสียเงินมหาศาลเลี้ยงดูแล้วยังก่อให้เกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย ถ้าหากไทยปฏิเสธที่จะลงนามบริเตนใหญ่ก็อาจจะแก่งัดส่งทหารเพิ่มเข้ามาอีกเพื่อกดดันรัฐบาลไทย รัฐมนตรีส่วนใหญ่รวมทั้งนายดิเรก ชัยนาม นายทวี บุญยเกษตรและนายสงวน ตุลารักษ์ มีความเห็นพ้องกันว่า การลงนามในข้อตกลงเลิกสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และประเทศในเครือจักรภพคงจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ นายปรีดี พนมยงค์ ก็เห็นคล้อยตามรัฐมนตรีส่วนใหญ่ และได้ช่วยคำนวณภาระทางการเงินที่ประเทศไทยจะต้องแบกต่อไปในกรณีที่เรื่องนี้ยืดเยื้อออกไปอีก ภายหลังจากที่คณะรัฐมนตรีพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วก็ได้มีมติให้ยอมลงนาม โดยขอให้หัวหน้าคณะ ผู้แทนไทยเสด็จกลับไปแจ้งแก่ฝ่ายบริเตนใหญ่ตามนั้น<sup>173</sup>

ในวันที่ 14 ธันวาคม 2488 ภายหลังจากที่หัวหน้าคณะผู้แทนไทยได้เสด็จกลับไปถึงชิคาโกแล้ว นายชาร์ลส์ โยสท์ ผู้แทนรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในกรุงเทพฯ ได้มาแจ้งต่อ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ว่าสหรัฐอเมริกาได้แทรกแซงการเจรจาที่ชิคาโกแล้ว จึงขอให้ รัฐบาลไทยเลื่อนการลงนามออกไปอีก ทั้งนี้ นายโยสท์ เองได้ส่งโทรเลขรายงานเรื่องความกดดันของบริเตนใหญ่ต่อไทยไปยังกรุงวอชิงตันและทางวอชิงตันก็ได้สั่งให้สถานเอกอัครราชทูต สหรัฐ

<sup>172</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

<sup>173</sup> ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า

อเมริกาในลอนดอนทำการประท้วงบริเตนใหญ่ โดยขอให้รัฐบาลยับยั้งมิให้นายเดนิง ผู้แทนของบริเตนใหญ่ในการเจรจากับไทยที่สิงคโปร์กระทำสิ่งใดมากไปกว่านั้น<sup>174</sup>

เมื่อนายเดนิงทราบว่าสหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซง ท่าทีของนายเดนิงก็เปลี่ยนแปลงไป จากความเย็นชาไปเป็นการมีอัธยาศัยอย่างอบอุ่นที่สุด ผลจากนั้นก็คือ บริเตนใหญ่ได้ผ่อนปรนข้อเรียกร้องลงไปอีกจนกระทั่งถึงระดับที่ทางไทยเกือบจะเห็นว่าเป็น การสมควร หัวหน้าคณะผู้แทนไทยจึงได้ทรงมอบให้นายเสริม วินิจฉัยกุล นำร่างมาเสนอรัฐบาล แล้วเอากลับไปพร้อมกับคำอนุญาตของรัฐบาลให้ผู้แทนไทยลงนามได้ การลงนามเลิกสถานะสงครามกับบริเตนใหญ่และเครือจักรภพ ที่เรียกกันว่า ข้อตกลงสมบูรณแบบ" ได้ลงนามเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2489<sup>175</sup>

ในช่วงเวลา 2 ปีต่อจากนั้นไป ก็ได้มีการแก้ไขผ่อนปรน ไปเป็นลำดับ จนกระทั่งในปี 2490 เมื่อนายดิเรก ชัยนามได้รับแต่งตั้งไปเป็นเอกอัครราชทูตที่ลอนดอน นายดิเรก ชัยนามก็ได้ทำให้บริเตนใหญ่ยกเลิกสัญญาหรือข้อตกลงดังกล่าว ด้วยเหตุผลที่ว่าไม่สอดคล้องกับภาพเวลาที่ผ่านไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ<sup>176</sup>

ผู้วิจัยขอแสดงความคิดเห็นในส่วนนี้ว่า แท้จริงแล้วอังกฤษไม่ได้มีความต้องการโอนผ่อนปรนให้แก่รัฐบาลไทยเลยแต่เป็นเพราะการแทรกแซงทางการเมืองจากสหรัฐอเมริกาต่างหากที่เป็นแรงกดดันในการเปลี่ยนท่าทีกับประเทศไทย จะเห็นได้จากการที่สหรัฐอเมริกาได้ให้นาย ชาร์ลส์ โยสท์ ผู้แทนรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในกรุงเทพฯ แจ้งต่อ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีว่าสหรัฐฯ ได้แทรกแซงการเจรจากับสิงคโปร์แล้ว จึงขอให้รัฐบาลไทยเลื่อนการลงนามออกไปอีก แล้วนายโยสท์ก็ส่งโทรเลขรายงานเรื่องความกดดันของบริเตนใหญ่ต่อไทยและสถานเอกอัครราชทูตในลอนดอนได้ทำการประท้วงบริเตนใหญ่ โดยขอให้รัฐบาลยับยั้งมิให้ผู้แทนของบริเตนใหญ่ (นายเดนิง) เสร็จจากกับไทยหรือกระทำสิ่งใดมากไปกว่านั้น โดยเมื่อนายเดนิง ทราบถึงการเข้าแทรกแซงอย่างมากของสหรัฐอเมริกา ก็เปลี่ยนท่าทีและผ่อนปรนข้อเรียกร้องต่างๆ จนในที่สุด ฝ่ายไทยก็สามารถพอที่จะยอมรับและ ลงนามยกเลิกสถานะ

<sup>174</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 100.

<sup>175</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 112..

<sup>176</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

สงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และเครือจักรภพใน วันที่ 1 มกราคม 2489  
เมื่อพิจารณาโดยทฤษฎีการเจรจาต่อรอง จะพบว่า

เจ็ดขั้นตอนในการเจรจาต่อรอง (RESPECT)<sup>177</sup> เพื่อให้บรรลุข้อตกลง  
สหรัฐอเมริกาต้องรู้จักการเคลื่อนไหวข้างหน้าและการถอยหลังอย่างถูกจังหวะระหว่างขั้นตอน  
เหล่านี้ ได้แก่

R ขั้นตอนที่ 1: การเตรียมตัวให้พร้อม (Ready) กำหนดและลำดับความ  
สำคัญของวัตถุประสงค์ กำหนดประเด็น กำหนดว่าสิ่งใดที่ยอมให้ได้และสิ่งที่ต้องได้รับตอบแทน  
วางแผนกลยุทธ์และกลวิธี โดยสหรัฐอเมริกามีวัตถุประสงค์ที่จะใช้ไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญทาง  
เศรษฐกิจ การเมืองและการทหารในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนที่อังกฤษและฝรั่งเศส  
จึงวางแผนการในการให้ไทยเจรจากับอังกฤษ

E ขั้นตอนที่ 2: หาความต้องการ (Explore) โดยคำนึงถึงความต้องการของ  
ทั้งสหรัฐฯและบริเตนใหญ่ที่จะได้รับหรือเสีย หากไทยตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ก่อให้เกิดการ  
เผชิญหน้ากันระหว่างประเทศมหาอำนาจทั้งสอง เพื่อหาความต้องการของทั้งสองฝ่ายชัดเจน  
ทดสอบสมมติฐาน สร้างบรรยากาศที่ทั้งคู่รู้สึก "ชนะ"

S ขั้นตอนที่ 3: ให้สัญญาณการเคลื่อนไหว (Signal) ว่าการเจรจาต่อรอง  
เริ่มต้นด้วยสองฝ่ายต่างไม่แสดงออกซึ่งการเคลื่อนไหวใดๆ โดยจะเห็นจากการพยายามเพิกเฉย  
ต่อขบวนการเสรีไทยของอังกฤษ ดังนั้นสหรัฐฯ จึงให้สัญญาณว่าพร้อมที่จะเคลื่อนไหวข้างหน้า  
ตอบสนองสัญญาณจากอังกฤษ โดยแสดงการให้ความสนใจและสนับสนุนรัฐบาลอิสระที่นำโดย  
นายปรีดี พนมยงค์

P ขั้นตอนที่ 4: พิจารณาข้อเสนอ (Probe) เพื่อให้การเจรจาเกิดความ  
ก้าวหน้าต่อไป อังกฤษจึงจำเป็นต้องยื่นข้อเสนอเพื่อที่จะพิจารณาจุดที่ไทยจะยอมรับได้และ  
เปลี่ยนแปลงข้อเสนอที่ถูกไทยปฏิเสธเสียใหม่ให้อยู่ในรูปแบบที่ยอมรับได้

<sup>177</sup> กฤตธี กิจปฏิพัทธ์ แปล, ไม่...ปฏิเสธ = Getting past no(กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ, 2536),

E ขั้นตอนที่ 5: แลกเปลี่ยนข้อลดหย่อน (Exchange) การยอมลดหย่อนโดยให้สิ่งที่มีค่าน้อยกว่าของฝ่ายไทยแต่มีค่ามากกว่าต่อฝ่ายตรงข้าม คือ อังกฤษเพื่อให้ได้สิ่งที่ปรารถนา

C ขั้นตอนที่ 6: ปิดเจรจา (Close) เพื่อให้ไม่เสียเปรียบอังกฤษมากเกินไป การหยุดเจรจาจึงเกิดขึ้นโดยจะต้องปิดโดยการทำข้อตกลงที่มีความน่าเชื่อถือ และยอมรับได้

T ขั้นตอนที่ 7: ผูกปมให้แน่น (Tie up) เพื่อให้มั่นใจว่าทำการเจรจาต่อรองได้ผลจำเป็นต้องยืนยันในสิ่งที่ตกลงกันระหว่างไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย สรุปรายละเอียดข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรดังปรากฏเป็น "ข้อตกลงสมบูรณ์แบบ" ซึ่งข้อตกลงที่ดีนั้นควรนำไปปฏิบัติได้และก่อให้เกิดผลในระยะยาว อีกทั้งจำเป็นต้องให้ทั้งไทยและบริเตนใหญ่มีความพอใจ ณ ระดับหนึ่งด้วย

3 ในช่วงหลังจากที่สงครามโลกยุติลง (14 สิงหาคม 2488 ญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงคราม - 1 มกราคม 2489 การลงนามเพื่อยกเลิกสถานะสงครามระหว่างไทยและบริเตนใหญ่และอินเดีย)

## ปริบท

สถานีวิทยุอเมริกาและบริเตนใหญ่แถลงข่าวทางวิทยุว่า ระเบิดปรมาณูซึ่งกองทัพอากาศสหรัฐฯ ทิ้งที่เมืองฮิโรชิมา เมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 1945 และที่เมืองนางาซากิ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 1945 ก่อความเสียหายร้ายแรงเกินคาดหมาย รัฐบาลญี่ปุ่นยอมแพ้สงครามโดยปราศจากเงื่อนไขในวันที่ 14 สิงหาคม 1945 ต่อมาเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 1945 รัฐบาลไทยได้รับแจ้งเป็นทางการจากกองบัญชาการทหารสูงสุดของสัมพันธมิตรประจำเอเชียอาคเนย์ว่า สมเด็จพระจักรพรรดิญี่ปุ่นได้สั่งกองทัพญี่ปุ่นยอมจำนนต่อสัมพันธมิตร ลอร์ดหลุยส์เมาทแบทเติน ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลอังกฤษ (ซึ่งขณะนั้นเป็นรัฐบาลพรรคแรงงานที่มินายแอทลีเป็นนายกรัฐมนตรี) ให้แนะนำ "รัฐ" ให้รับประกาศว่า การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยซึ่งมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาเป็นโมฆะ เรื่องนี้ ปรากฏในโทรเลขที่ 740.0011/PW/S-1545 ของนายเบิร์นส์ (Byrnes) ร.ม.ต.ต่างประเทศอเมริกัน ลงวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1954 ถึงเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ในอังกฤษ ฉะนั้นการประกาศสันติภาพเพื่อยกเลิก

การประกาศสงคราม อันถือได้ว่าเป็นโมฆะ จึงเป็นไปตามข้อเสนอแนะของฝ่ายสัมพันธมิตรมิใช่ เป็นข้อเสนอแบบ "หมอด้อยหมอคความ" ของนักกฎหมายไทยซึ่งหากมิได้รับความเห็นใจและเห็นชอบของสัมพันธมิตร ไทยอาจถูกเพ่งเล็งว่าเป็นเล่ห์เหลี่ยมของฝ่ายไทย<sup>178</sup>

อย่างไรก็ดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ได้ส่งโทรเลข ไปให้กำลังใจแก่นายปรีดี พนมยงค์ มีข้อความว่า<sup>179</sup>

“ความพยายามของท่านและของผู้ร่วมงานกับท่านที่จะปลดปล่อยประเทศไทยจากผู้กดขี่ เป็นที่ทราบตระหนักอย่างดีและจะไม่ล้มเหลวขออวยพรให้ท่านประสบความสำเร็จและขอแสดงความนับถืออย่างอบอุ่นที่สุด มา ณ ที่นี้

ในด้านจุดยืนของบริเตนใหญ่ต่อประเทศไทย ภายหลังจากสงคราม อังกฤษได้ยินยอมให้กระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกาแจ้งต่อไทยด้วยวจา ซึ่งนายกนต์ธีร์ ศุภมงคล ได้จดข้อความนำ ข้อความมารายงาน นายปรีดี ว่า 1) บริเตนใหญ่ถือว่าเป้าหมายสุดท้ายของบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างเดียวกัน (ซึ่งคงหมายถึง เอกราชและอธิปไตยของไทย 2) บริเตนใหญ่ไม่มีข้อเคลือบแคลงสงสัยในความแน่วแน่แท้จริงใจของ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ที่ปรารถนาจะร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร 3) บริเตนใหญ่รู้สึกว่าจะดำเนินการติดต่อกับ นายปรีดี พนมยงค์ โดยตรงต่อไปจนกว่าจะถึงเวลาจัดตั้งรัฐบาลไทยชั่วคราว ในพื้นที่ประเทศไทยที่ได้รับการปลดปล่อยแล้ว”

<sup>178</sup> กนต์ธีร์ ศุภมงคล, การวิเทศนโยบายของไทย(กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์จัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนา 27 มิถุนายน 2527, 2527), หน้า 143.

<sup>179</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 154.

กล่าวโดยสรุปก็คือ นายปรีดี พนมยงค์ ยังไม่ได้รับการยืนยันใดๆ จากฝ่ายสัมพันธมิตรอันเกี่ยวกับประเทศไทยภายหลังจากสงครามหากจากการเจรจาที่กรุงวอชิงตัน ได้ทำให้รู้สึกสบายขึ้นบ้าง อย่างน้อยก็ทราบว่าจะเรื่องความร่วมมือทางการ แม้นายดิเรก ชัยนาม จะพยายามนำประเด็นด้านการเมืองขึ้นหารือกับนายเดมิ่ง แต่ก็มิได้รับการตอบสนองที่น่าพอใจเพราะเป็นนโยบายของรัฐบาลอังกฤษที่จะไม่เจรจาเรื่องการเมืองกับไทยในขณะนั้น ในต้นเดือนพฤษภาคม 2488 เยอรมันได้ยอมจำนนต่อ สัมพันธมิตรซึ่งหมายความว่า วันที่ญี่ปุ่นใกล้แพ้สงครามใกล้เข้ามาแล้ว ในขณะเดียวกันญี่ปุ่นก็ได้เพิ่มความระแวงไทยมากขึ้น จนนายปรีดี พนมยงค์ ไม่อาจแน่ใจว่าเมื่อใดญี่ปุ่นจะตัดสินใจเข้ายึดประเทศไทย ดังนั้นจึงมีสารไปถึงรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐอเมริกา มีสาระสำคัญว่า<sup>180</sup>

“ขบวนการเสรีไทย ได้กระทำตามข้อแนะนำของฝ่ายสหรัฐอเมริกาตลอดมาว่าจะไม่ปฏิบัติการต่อสู้ญี่ปุ่นอย่างเปิดเผยก่อนถึงเวลาอันควร หากบัดนี้ญี่ปุ่นมีความสงสัยมากขึ้นและรัฐบาลขณะนั้น (นายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรี) จะลาออกและจะยกเลิกข้อตกลงต่างๆ ที่ได้เคยทำกับญี่ปุ่น รวมทั้งประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา โดยไทยจะลุกขึ้นต่อสู้กับญี่ปุ่น ดังนั้นจึงขอแจ้งให้สหรัฐอเมริกาทราบเสียก่อน โดยเชื่อว่าในวันที่เราลงมือปฏิบัติการนั้น สหรัฐอเมริกาจะประกาศความเคารพในเอกราชของไทยและถือว่าไทยเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติด้วยและไม่ถือว่าไทยเป็นศัตรู ทั้งนี้จะเป็นการส่งเสริมกำลังใจอย่างใหญ่หลวงต่อมวลราษฎรไทย ซึ่งเตรียมพร้อมแล้วในการเสียสละใด ๆ”

กระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกาโทรเลขตอบ นายปรีดี พนมยงค์ ในวันที่ 28 พฤษภาคม ความว่า

<sup>180</sup> จำลอง ทองดี. แผ่นดินใหญ่: เรื่องราวและสารคดีแห่งชีวิตจริง (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ผู้นำการเมือง, 2538), หน้า 53.

“ขอขอบคุณอย่างสุดซึ้งที่ท่านส่งให้ท่านรัฐมนตรี  
เราเข้าใจความปรารถนาของท่านที่จะทำให้ประเทศไทยต่อต้าน  
ศัตรูอย่างแข็งขันที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตาม เป็นอีกครั้งหนึ่ง  
ที่ทางการสหรัฐอเมริกาได้ย้ำว่า สหรัฐอเมริกาไม่เคยถือว่าไทยเป็น  
ศัตรูและเมื่อถึงเวลาอันเหมาะสมก็จะประกาศรับรองความเป็นเอกราชของ  
ไทย”<sup>181</sup>

พร้อมกับสารที่ส่งไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกา  
ข้างต้น นายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ส่งพระพิศาลสุขุมวิท (ประสพ สุขุม) และหลวงสุขุมน้อยประดิษฐ  
(ประดิษฐ์ สุขุม) ไปกรุงวอชิงตัน โดยมอบหมายให้ดำเนินการแก้ไขอนุสนธิสนธิสนธิสนธิระหว่าง  
ประเทศไปกับสหรัฐอเมริกาให้หนักเป็นเบา โดยหาทางนำข่าวและข้อเท็จจริงไปแจ้งให้ประชาชน  
อเมริกันได้ทราบ ขณะเดียวกันก็ขอให้ติดต่อช่องทางที่จะจัดหาสิ่งของที่จำเป็นมาบรรเทาทุกข์  
ราษฎรไทยและช่วยฟื้นฟูประเทศภายหลังสงคราม<sup>182</sup>

ส่วนวิเคราะห์ช่วงหลังจากที่สงครามยุติ (14 สิงหาคม 2488  
ญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงคราม - 1 มกราคม 2489 การลงนามเพื่อยกเลิก  
สถานะสงครามระหว่างไทยและบริเตนใหญ่และอินเดีย)

### ประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษและญี่ปุ่น

ในที่นี้จะพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ภายหลังจาก  
สงครามโลกครั้งที่สองยุติมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเป็นอันมาก วิเคราะห์ได้จากการที่  
สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือไทยในสภาวะหลังสงครามไม่ให้เกิดเป็นประเทศผู้แพ้สงครามเช่นประเทศ  
ญี่ปุ่นโดยสหรัฐอเมริกาได้ใช้การสื่อสารในลักษณะเชิงการทูต โดยสหรัฐอเมริกาได้ใช้วิธีการ  
“ให้คำนิยามใหม่” หรือ “Redefine” โดยแยกรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐบาลที่สหรัฐ  
อเมริกาให้การรับรอง ส่วนรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นั้นสหรัฐอเมริกาไม่ให้การรับรอง  
ทั้งนี้เป็รวิธีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยหลักรัฐศาสตร์ไม่ใช่นิติศาสตร์แบบ  
อังกฤษ การสื่อสารในลักษณะเชิงการทูต ที่สหรัฐฯ ใช้มาก คือ การลอบบี้หรือการเจรจาแบบ

<sup>181</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

<sup>182</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.



นอกรอบ โดยสหรัฐฯ ใช้เอกสารที่เป็นการส่งสารเชิงบ่งเป็นนัย (Implication) ไม่ใช่การส่งสารโดยตรงแก่บริเตนใหญ่ เพื่อกดดันว่าสหรัฐฯ ให้การรับรองและความสำคัญกับขบวนการเสรีไทย

ส่วนญี่ปุ่นนั้น ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองยุติก็ตกอยู่ในสถานะผู้แพ้สงครามอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ญี่ปุ่นต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามและอยู่ภายใต้การครอบครองของสหรัฐอเมริกาเป็นเวลานาน

ในที่นี้เมื่อพิจารณาโดย Rhetorical Situation จะประกอบด้วย

1. Exigence การพ่ายแพ้สงครามของญี่ปุ่นทำให้ประเทศไทยซึ่งมีฐานะเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่น ได้รับความสั่นคลอนทางสถานภาพทางการเมืองอย่างมาก สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ไทยจะทำอย่างไรที่จะรอดพ้นจากการตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ดังปรากฏในภารกิจ 3 ด้านของเสรีไทย คือ (1) ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกรานโดยพลังของคนไทยผู้รักชาติและร่วมกับสัมพันธมิตรสมัยนั้น (2) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าเจตนารมณ์แท้จริงของราษฎรไทยไม่เป็นศัตรูต่อสัมพันธมิตร (3) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่า ไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงครามและการผ่อนหนักเป็นเบา

2. Audience ในที่นี้ คือประชาคมโลกที่เฝ้าดูว่าบริเตนใหญ่จะทำอย่างไรกับไทยที่ได้ประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่ โดยจุดที่น่าสนใจอยู่ที่สหรัฐอเมริกาว่าทำไมอเมริกาต้องให้ความช่วยเหลือและรับรองขบวนการเสรีไทยและประเทศไทยมากกว่าความน่าจะเป็น

3. Constraints ข้อจำกัดก็คือ การพยายามเพิกเฉยของอังกฤษต่อการมีตัวตน การตั้งอยู่และการปฏิบัติงานของขบวนการเสรีไทย รวมถึงประชาชนชาวไทยที่ร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่น ประเด็นอยู่ที่ว่าอังกฤษจะสร้างทำเป็นไม่รับรู้และยืดเวลาได้นานเท่าใด รวมทั้งจะเสนอข้อตกลงให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยหลีกเลี่ยงการกดดันจากสหรัฐอเมริกา

4. Speaker ในที่นี้จะพิจารณาที่บริเตนใหญ่ สหรัฐอเมริกาและประเทศไทยเป็นหลัก เพราะเป็นช่วงการเจรจาต่อรองจนกระทั่งไทยได้รับความเป็นอิสระภาพและเอกราชอีกครั้งหนึ่ง

5. Speech ในที่นี้ผู้วิจัยได้นำเอาเอกสารสำคัญมาเรียงลำดับตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทั้งปฏิกริยาของบริเตนใหญ่ต่อไทย ปฏิกริยาของบริเตนใหญ่ต่อสหรัฐอเมริกา ปฏิกริยาระหว่างสหรัฐอเมริกาต่อไทย การกดดันบริเตนใหญ่โดยสหรัฐอเมริกา โดยมีเอกสารดังนี้ตามลำดับ<sup>183</sup>

บันทึกของที่ปรึกษา  
ด้านสัมพันธ์ทางการเมือง  
(Adviser on Political Relations)  
(ฮอว์นเบ็ค)

(วอชิงตัน) 13 ธันวาคม 1943

อ้างถึงบันทึกของหน่วย FE ลงวันที่ 9 ธันวาคม  
บันทึกการสนทนาระหว่างอัครราชทูตไทย และผู้แทนคนอื่น ๆ ของ  
ขบวนการเสรีไทย

ในวันที่ 10 ธันวาคม เซอร์ยอร์ช แซนซอม ได้มาหาข้าพเจ้าตามคำขอร้องของเขาเอง และได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบว่ากระทรวงการต่างประเทศอังกฤษได้ขอให้เขา (แซนซอม) มาหารือกับเราในปัญหาเกี่ยวกับท่าทีอันควรปฏิบัติต่อประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาของขบวนการเสรีไทยและการที่จะติดต่อกับผู้แทนของขบวนการนี้ เซอร์ยอร์ชกล่าวว่า รายงานที่กระทรวงต่างประเทศประเทศได้รับแสดงว่าคนไทยหลายคนกำลังติดต่อกับเจ้าหน้าที่จีน ณ นครจุงกิงและกับเจ้าหน้าที่อเมริกันในประเทศจีนและเจ้าหน้าที่บริเตนใหญ่ในกรุงเดลี เซอร์ยอร์ชกล่าวว่า กระทรวงการต่างประเทศ (อังกฤษ) หวั่นใจว่าอาจจะเกิดการก้าวก่ายกันอันเป็นผลเนื่องมาจากการขาดการวางแผนและการ

<sup>183</sup> กองบัญชาการทหารสูงสุด กรมยุทธศึกษาทหาร. ประวัติศาสตร์การสงครามของไทยในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (กรุงเทพมหานคร: กรมยุทธศึกษากองบัญชาการทหารสูงสุด กระทรวงกลาโหม, 2540), หน้า 162.

ประสานความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่อังกฤษและอเมริกันและ โดยที่อาจมีการติดต่อมากหลายทางด้วยกัน ก็จะทำให้เกิดความ รับผิดชอบ (Commitments) หรือความรับผิดชอบต่อปริยาย (Implied commitments) หรือข้อผูกพันตามสัญญา (Inferable Commitments) กับชนชาวไทยหรือกลุ่มคนไทย อันอาจนำไปสู่ ความสับสน ความเข้าใจผิด และความยุ่งยาก

ข้าพเจ้าได้บอกเซอร์ยอร์ชว่า เราก็คงห่วงเกรง เช่นเดียวกันเกี่ยวกับนัยและทางเป็นไปได้บางประการของการดำเนิน สัมพันธภาพกับชนชาวไทยขณะนี้ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ผู้ซึ่งมี แนวปฏิบัติและวัตถุประสงค์ไม่เหมือนกัน ข้าพเจ้าได้พูดว่า กระทรวง(ต่างประเทศ) ได้พยายามทำให้เป็นที่กระจ่างชัดแก่ หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐบาลนี้ถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้ความ ระมัดระวังและดำเนินการด้วยความรอบคอบในการติดต่อกับ ชนชาวไทยหรือกลุ่มคนไทย ข้าพเจ้าได้ชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่ ประเทศไทยและบริเตนใหญ่ประกาศสงครามซึ่งกันและกัน สหรัฐฯ ก็มีได้ประกาศสงครามกับประเทศไทย ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะได้ ประกาศสงครามกับเราและได้ชี้ว่าเราได้เลือกที่จะถือเอาประเทศไทยหรือขบวนการเสรีไทยมีอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน เป็น ตัวแทนอยู่ในประเทศนี้ ดังนั้น เราจึงยอมรับขบวนการเสรีไทย แต่เราไม่ผูกพันตัวเราเองในด้านการตั้งรัฐบาลไทย

เซอร์ยอร์ชและข้าพเจ้ามีความเห็นตรงกันในความ ปราบปรามที่จะให้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างรัฐบาลอังกฤษและ รัฐบาลนี้ (สหรัฐฯ) ในแง่ของการหลีกเลี่ยงมิให้มีการก้าวท้าวกัน ระหว่างรัฐบาลทั้งสองหรือโดยหน่วยงานของประเทศใดประเทศ หนึ่ง

โดยนัยของสิ่งที่ได้ปรากฏในบันทึกของ FE ที่ได้ อ้างอิงและโดยนัยของบันทึกฉบับต่อมาของ FE ลงวันที่ 11 ธันวาคม ข้าพเจ้าจึงมีความรู้สึกว่าเป็นความจำเป็นที่หน่วย FE

จะต้องศึกษาสิ่งที่ได้กล่าวถึงในบันทึกฉบับหลังของบันทึกทั้งสองนี้  
ทันทีและการปรึกษาหารือในเรื่องนี้ต่อไปกับเซอร์ยอร์ช แชนซอม  
โดยเร็วที่สุดจะเป็นสิ่งเหมาะสมและให้ประโยชน์

สแตนลีย์ เค ฮอร์นเบ็ค

ตามความคิดเห็นของผู้วิจัย คิดว่าการที่เซอร์ยอร์ช แชนซอม ได้เข้าทำการ  
ปรึกษาหารือกับ สแตนลีย์ เค ฮอร์นเบ็คนั้น แสดงให้เห็นถึงท่าทีที่บริเตนใหญ่มีต่อไทยและขบวนการ  
เสรีไทยว่า บริเตนใหญ่กลัวการก้าวก่ายทางการเมืองระหว่างบริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา  
อีกทั้งยังต้องการหยั่งเชิงว่าสหรัฐฯ มีความคิดเห็นต่อท่าทีของไทยอย่างไร สารนี้เมื่อใช้ทฤษฎีการ  
สื่อสาร เราจะเห็นการกล่าวเป็นการส่งสารเชิงบ่งเป็นนัย (Implication) อันหมายถึง การไม่กล่าว  
ออกมาตรงๆ โดยที่อังกฤษไม่ได้เจาะจงตรงไปตรงมาว่า มีต้องการให้สหรัฐอเมริกาให้การ  
รับรองใดๆ ก็กับการดำเนินการของขบวนการเสรีไทย ดังประโยค

“เซอร์ยอร์ชกล่าวว่ากระทรวงการต่างประเทศ  
(อังกฤษ) หวังใจว่าอาจจะเกิดการก้าวก่ายกันอันเป็นผลเนื่องมา  
จากการขาดการวางแผนและการประสานความคิดเห็นระหว่าง  
เจ้าหน้าที่อังกฤษและอเมริกันและโดยที่อาจมีการติดต่อมากมาย  
ทางด้วยกัน ก็จะทำให้เกิดความรับผิดชอบ (Commitments) หรือ  
ความรับผิดชอบโดยปริยาย (Implied commitments) หรือ  
ข้อผูกพันตามสัญญา (Inferable Commitments)”<sup>184</sup>

ตามความคิดเห็นของผู้วิจัย การกล่าวเช่นนี้ก็อาจตีความได้ว่าบริเตนใหญ่  
ไม่ต้องการรับรู้ถึงการดำเนินงานของเสรีไทยและปรารถนาจะให้สหรัฐฯเพิกเฉยต่อขบวนการ  
เสรีไทย เพราะอาจจะนำมาสู่ผลเสียโดยก่อให้เกิดการก้าวก่ายกันของเจ้าหน้าที่ทั้งสองประเทศ  
อันเนื่องมาจาก การปราศจากการวางแผนและการประสานความคิดเห็นระหว่างเจ้าหน้าที่ทั้งสอง  
ประเทศ การใช้คำว่า “ความรับผิดชอบ” หรือ “ความรับผิดชอบโดยปริยาย” หรือ “ข้อผูกพันตาม  
สัญญา” แสดงว่า อังกฤษไม่ปรารถนาที่จะให้สหรัฐอเมริกายุ่งเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย

<sup>184</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 163.

ต่อมาไม่นานก็ได้มีเอกสารจากสหรัฐอเมริกาส่งถึงประเทศไทย แสดงท่าทีการรับรองขบวนการเสรีไทยของประเทศไทยของสหรัฐอเมริกา เรื่อง "ความสนใจของสหรัฐอเมริกาในการรับรองขบวนการเสรีไทย" โดยนายคอร์เดล ฮัล ที่ได้กล่าวไปแล้วในตอนที่ 2. ช่วงที่สงครามดำเนินอยู่ ฝ่ายของนายปรีดี พนมยงค์

ในเอกสารต่อมา ผู้วิจัยขอเสนอเอกสารที่นายปรีดี พนมยงค์ได้เขียนไว้ โดยกล่าวถึง การปฏิบัติการอีกในอันที่จะทำให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงครามและผ่อนหนักเป็นเบา ดังนี้<sup>185</sup>

### การปฏิบัติด้าน 3 ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรอง ว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงคราม และการผ่อนหนักเป็นเบา

กองบัญชาการเสรีไทยมิได้คำนึงเพียงด้านต่อสู้ ฎีปูนแต่ด้านเดียวเท่านั้น หากได้ปฏิบัติการอีกด้านหนึ่งประกอบด้วย คือปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็นฝ่ายแพ้สงครามและการปฏิบัติเพื่อให้สัมพันธมิตรผ่อนหนักเป็นเบาในการเรียกร้องค่าเสียหายจากประเทศไทยเพราะ เหตุที่รัฐบาลไทยสมัยนั้นได้ทำความเสียหายแก่สัมพันธมิตร ผู้รักชาติที่มีความสามารถในการพูดของประเทศอื่นๆ ที่รัฐบาลของตนมีสถานะสงครามกับสัมพันธมิตรก็ต้องใช้วิธีดังกล่าวช่วยให้ประเทศของตนหลุดพ้นจากการเป็นฝ่ายแพ้สงครามได้ง่ายๆ และเมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลงก็จะมีประเทศใดตกเป็นฝ่ายแพ้สงครามเลย อนึ่ง คนไทยส่วนมากก็สังเกตได้ว่าสัมพันธมิตรซึ่งได้รับความเสียหายจากการที่รัฐบาลของประเทศหนึ่งได้ประกาศสงครามหรือก่อสถานะสงครามก็มีใช้คนปัญญาอ่อนที่ยอมรับถือ

<sup>185</sup> ปรีดี พนมยงค์, จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ถึงพระพิศาลสุขุมวิทเรื่องหนังสือจดหมายเหตุของเสรีไทย .(กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 92.

เอาคำพูดง่าย ๆ นั้นว่าเป็นการเพียงพอแล้ว ฉะนั้นสัมพันธมิตรก็ต้องพิจารณาการปฏิบัติของขบวนการ รักชาติแห่งประเทศไทย รัฐบาลของประเทศนั้น ได้มีสถานะสงครามด้วยว่าได้มีการต่อสู้ศัตรูร่วมกันจริงจึงตามแผนยุทธศาสตร์ของ สัมพันธมิตรและมี คุณูปการแก่สัมพันธมิตรมากน้อยเพียงใดบ้าง

ขบวนการเสรีไทยไม่ได้ใช้วิธีเจรจาโดยปากพูดกับ สัมพันธมิตรเท่านั้น หากได้มีการปฏิบัติในการต่อสู้ญี่ปุ่นตามแผน ยุทธศาสตร์ร่วมกันของสัมพันธมิตรประกอบด้วย ต่อมาเมื่อ สัมพันธมิตรเห็นการกระทำของเสรีไทยว่าปฏิบัติจริงด้วยความ ซื่อสัตย์ตามแผนยุทธศาสตร์ร่วมกันและปฏิบัติการเมื่อคุณูปการแก่ สัมพันธมิตร สัมพันธมิตรจึงยอมรับว่าการประกาศสงครามและ การก่อสถานะสงครามดังกล่าวเป็นโมฆะ

จากข้อความข้างต้นนี้ จะเห็นว่าขบวนการเสรีไทยใช้การปฏิบัติทั้งทางการเจรจา และทางการทหาร ดังปรากฏในภารกิจทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ต่อสู้ญี่ปุ่นผู้รุกรานโดยพลังของ คนไทยผู้รักชาติ (2) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าเจตนารมณ์แท้จริงของราษฎรไทยไม่ เป็นศัตรูกับสัมพันธมิตร และ (3) ปฏิบัติการเพื่อให้สัมพันธมิตรรับรองว่าประเทศไทยไม่ตกเป็น ฝ่ายแพ้สงครามและการผ่อนหนักเป็นเบา บริเตนใหญ่กับสหรัฐอเมริกาที่ถูกรัฐบาลไทยประกาศ สงครามและมีการปฏิบัติทางสงครามก็เป็นธรรมดาที่ประเทศใดๆ ซึ่งถูกเข้าเช่นนั้นจะต้องไม่ พอใจ หลักฐานเอกสารของสัมพันธมิตรหลายฉบับที่เปิดเผยก็แสดงถึงความจริงดังกล่าวแล้ว<sup>186</sup>

“แต่น้ำหนักแห่งความไม่พอใจของบริเตนใหญ่ ต่อประเทศไทยต่างกับสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ของ บริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับประเทศไทยในกาละสมัย นั้นถูกกระทบกระเทือนมากน้อยต่างกัน คือ

สมัยก่อนสงครามโลกบริเตนใหญ่เป็นเจ้าของ อาณานิคมแห่งสหภาพมลายูและสหภาพพม่า (รวมทั้งสหพันธ

<sup>186</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

รัฐฉาน) อาณานิคมดังกล่าวถูกรุกรานโดยญี่ปุ่นใช้ประเทศไทยเป็น  
 ฐานทัพและรัฐบาลไทยในระหว่างสงครามได้มีส่วนในการนั้นด้วย  
 เช่น การยกกองทัพไปยึดครองรัฐเชียงตุง เมืองพาน ฯลฯ และ  
 การเอาไพร่บุรี ุปลิศ กลันตัน ตรังگانู มาอยู่ใต้ปกครองไทย  
 บริเตนใหญ่เป็นประเทศทุนนิยมใหญ่ที่กุมเศรษฐกิจของไทยไว้ เช่น  
 มีธนาคารอังกฤษ 3 ธนาคาร มีสัมปทานป่าไม้สักหลายแห่ง  
 มีสัมปทานเหมืองแร่หลายแห่ง มีการค้าการเดินเรือและวิสาหกิจ  
 มากมาย ฯลฯ ฉะนั้นบริเตนใหญ่จึงไม่พอใจมากที่ตนได้รับ  
 ความเสียหายจากการกระทำของรัฐบาลไทยสมัยนั้น แม้  
 ลอร์ดเมานท์แบตเตนผู้บัญชาการทหารสูงสุดสัมพันธมิตรได้ยอม  
 รับรองขบวนการเสรีไทยที่ให้ความร่วมมือในการรบญี่ปุ่นก็ตาม  
 แต่เจ้าหน้าที่อังกฤษ ซึ่งเป็นฝ่ายการเมืองและการเศรษฐกิจก็  
 พยายามที่จะให้รัฐบาลอังกฤษ ถือว่าสถานะสงครามระหว่าง  
 ประเทศไทยกับบริเตนใหญ่ คงมีอยู่ประเทศไทยจึงจะต้องตกเป็น  
 ฝ่ายแพ้สงคราม กองบัญชาการเสรีไทยได้เจรจาและส่งเพื่อน  
 เสรีไทยหลายคนและหลายชุดไปเจรจากับบริเตนใหญ่หลายครั้ง  
 แต่ฝ่ายบริเตนใหญ่ก็รีรออยู่โดยไม่รับรองให้แน่ชัดลงไปว่า  
 การประกาศสงครามของรัฐบาลไทยต่อบริเตนใหญ่นั้นเป็นโมฆะ

สมัยเดียวกันนั้นสหรัฐอเมริกามีผลประโยชน์ใน  
 ทางเศรษฐกิจน้อยมากในประเทศไทยเมื่อเทียบส่วนกับที่  
 สหรัฐอเมริกา มีในประเทศจีนและเมื่อเทียบส่วนกับบริเตนใหญ่ที่มี  
 ในประเทศไทย เช่น สหรัฐอเมริกา มิได้มีสาขาธนาคารอเมริกันใน  
 ประเทศไทย สหรัฐอเมริกา มีบริษัทการค้าเล็กๆ อยู่บริษัทเดียว  
 ดังที่คุณพระอ้างถึงแล้ว เพราะเหตุที่ สหรัฐอเมริกา สมัยนั้นมี  
 ผลประโยชน์น้อยในประเทศไทย สถานทูตอเมริกันสมัยนั้นจึงมี  
 พนักงานการทูตเพียง 3 คนเท่านั้น คือ อัครราชทูตกับเลขานุการ 2  
 คน บางครั้งก็เหลือเลขานุการคนเดียว ซึ่งคุณพระรู้จัก ฉะนั้น  
 ทรรศนะของคนไทยสมัยนั้นจึงเห็นตามรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า  
 สหรัฐอเมริกา สมัยนั้นมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน้อยในประเท  
 ษไทย"

จากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยจากสารข้างต้น สามารถนำมาวิเคราะห์เข้ากับทฤษฎี ล็อบบี้ (Lobby)<sup>187</sup> จะเห็นว่าสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับขบวนการเสรีไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นอกจากการเจรจาซึ่งได้กระทำหลายครั้ง ดังข้อความต่อไปนี้

“กองบัญชาการเสรีไทยได้เจรจาและส่งเพื่อน เสรีไทยหลายคนและหลายชุดไปเจรจากับบริเตนใหญ่หลายครั้งแต่ ฝ่ายบริเตนใหญ่ก็รัวอยู่โดยไม่รับรองให้แน่ชัดลงไปว่าการประกาศ สงครามของรัฐบาลไทยต่อบริเตนใหญ่นั้นเป็นโมฆะ”<sup>188</sup>

เมื่อมองจากจุดนี้ จะเห็นได้ว่าการล็อบบี้ของไทยต่อประเทศฝ่ายสัมพันธมิตร นั้นได้กระทำทั้งในเชิงปฏิบัติทางการทหารและการเจรจาทางการทูต เพื่อแสดงถึงเจตจำนงอย่าง ชัดเจนของขบวนการใต้ดินที่ปรารถนาจะต่อต้านญี่ปุ่นสุดกำลังความสามารถ อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดีผู้วิจัย มีความคิดเห็นว่า การที่นายปรีดี กล่าวว่า บริเตนใหญ่เสียผลประโยชน์มากกว่าสหรัฐอเมริกา จึงทำให้สหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนและต้องการช่วยให้ไทยรอดพ้นจากสถานการณ์ผู้แพ้ สงครามไม่น่าจะเป็นความจริง ดังข้อความ

“แต่น้ำหนักแห่งความไม่พอใจของบริเตนใหญ่ต่อ ประเทศไทยต่างกับ สหรัฐอเมริกา ทั้งนี้เพราะผลประโยชน์ของ บริเตนใหญ่และสหรัฐอเมริกา เกี่ยวกับประเทศไทยในกาลสมัย นั้นถูกกระทบกระเทือนมากน้อยต่างกันสมัยก่อนสงครามโลก บริเตนใหญ่เป็นเจ้าของอาณานิคมแห่งสหภาพมลายูและสหภาพพม่า (รวมทั้งสหพันธรัฐฉาน) อาณานิคมดังกล่าวถูกรุกรานโดยญี่ปุ่นใช้ ประเทศไทยเป็นฐานทัพและรัฐบาลไทยในระหว่างสงครามได้มี ส่วนในการนั้นด้วย เช่น การยกกองทัพไปยึดครองรัฐเชียงตุง เมือง พาน ฯลฯ และการเอาไพร่บุรี ปลิศ กลันตัน ตรังกานู มาอยู่ใต้ ปกครองไทย บริเตนใหญ่ เป็นประเทศทุนนิยมใหญ่ที่กุมเศรษฐกิจ

<sup>187</sup> จิตรจำนงค์ สุภาพ, การทูตระบบการทูต (กรุงเทพมหานคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2535), หน้า 182.

<sup>188</sup> ปรีดี พนมยงค์, จดหมายของนายปรีดี พนมยงค์ถึงพระพิศาลสุขุมวิทเรื่องหนังสือจดหมายเหตุ ของเสรีไทย .(กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์การพิมพ์, 2522), หน้า 104.



ของไทยไว้ เช่น มีธนาคารอังกฤษ 3 ธนาคาร มีสัมปทานป่าไม้สักหลายแห่ง มีสัมปทานเหมืองแร่หลายแห่ง มีการค้าการเดินเรือและวิสาหกิจมากมาย ฯลฯ ฉะนั้นบริเตนใหญ่จึงไม่พอใจมากที่ตนได้รับความเสียหายจากการกระทำของรัฐบาลไทยสมัยนั้น<sup>189</sup>

สมัยเดียวกันนั้นสหรัฐอเมริกามีผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจน้อยมากในประเทศไทยเมื่อเทียบส่วนกับที่สหรัฐอเมริกา มีในประเทศจีนและเมื่อเทียบส่วนกับบริเตนใหญ่ที่มีในประเทศไทย ฉะนั้นทัศนคติของคนไทยสมัยนั้นจึงเห็นตามรูปธรรมที่ประจักษ์ว่า สหรัฐอเมริกา สมัยนั้นมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจน้อยในประเทศไทย”

เป็นที่น่าสังเกตว่าทำไมประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา จึงให้ความสำคัญและให้การพยายามช่วยประเทศไทยให้พ้นสภาวะประเทศสงครามเป็นอย่างมาก ทั้งๆ ที่ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเล็กๆ อีกทั้งยังด้อยการพัฒนาอย่างมาก ซึ่งดูโดยผิวเผิน สหรัฐฯ ไม่มีความจำเป็นต้องให้การสนับสนุนไทยมากถึงขนาดที่เป็นอยู่ในเวลานั้น

ในปี 1917 รัสเซียปฏิวัติระบอบคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นการเมืองภายในประเทศและไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 1 ต่อมาในปี 1949 จีนปฏิวัติประเทศของตนเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ตามรัสเซีย แม้จะเป็นช่วงหลังจากที่สงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้วก็ตาม อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ผู้นำทางทหารของเยอรมันซึ่งเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่น ได้ทำการกวาดล้างคนยิว เริ่มแรกทีเดียวรัสเซียไม่ต้องการร่วมรบในสงครามโลกครั้งที่สองแต่เนื่องจากประชากรรัสเซียเป็นจำนวนมากเป็นเชื้อสายยิว ดังนั้นคนยิวจึงอพยพเข้าไปในรัสเซีย เยอรมันจึงทำการบุกกรุงรัสเซียเพื่อยึดครองดินแดนและกวาดล้างชาวยิว รัสเซียจึงประกาศสงครามและเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร

อย่างไรก็ดี สหรัฐอเมริกาไม่ไว้ใจรัสเซียซึ่งปฏิวัติเป็นระบอบคอมมิวนิสต์และจีนซึ่งมีแนวโน้มฝักใฝ่ไปตามลัทธิคอมมิวนิสต์ เนื่องจากอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นทางตรงข้ามกัน สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศโลกเสรีประชาธิปไตย ในขณะที่รัสเซียและจีนเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ ดังนั้นเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง สงครามเย็น (Cold War) ระหว่างประเทศมหาอำนาจ

<sup>189</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 93.

อันแตกต่างด้วยอุดมการณ์จึงบังเกิดขึ้น ดังนั้นการที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือไทยไม่น่าจะมาจากเพียงเพราะไม่ได้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากเท่ากับบริเตนใหญ่ แต่น่าจะมาจากการที่สหรัฐอเมริกาช่วยไทยนั้นน่าจะมาจากเหตุผลการต้องการมีอิทธิพลในภูมิภาคแถบเอเชียและภูมิภาคอื่นๆ ในโลกในรูปแบบสงครามเย็น ส่วนการที่นายปรีดี พนมยงค์กล่าวเช่นนั้นน่าเป็นการพูดแบบการทูตโดยทำให้ดูเหมือนว่าสหรัฐอเมริกาช่วยไทยโดยบริสุทธิ์ใจ แท้จริงแล้วเบื้องหลังการช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาจากการป้องกันการขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียโดยอาศัยประเทศไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์

สำหรับข้อสังเกตนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านรัฐศาสตร์สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและได้ข้อคิดเห็นดังนี้ กล่าวคือ รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยวัฒน์ คำชู<sup>190</sup> มีความเห็นว่า การที่สหรัฐฯ ช่วยไทยนั้น สาเหตุหลักมาจากการต้องการใช้ประเทศไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในการต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยมีหลักฐานยืนยันจากสุนทรพจน์ของนายวิลเลียม อีโทธ ดังนี้

"In the immediate post-war era, the U.S. became the foremost defender of Thailand's independence and sovereignty, an important factor in understanding the closed ties between our two nations. In subsequent years Thai troops fought along side our troops in Korea and Vietnam and Thailand provided support for our efforts in Desert Shield and Desert Storm."

(แปล) "เมื่อยุคสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาก็ได้เป็นผู้ปกป้องเอกราชและอธิปไตยของไทย ปัจจัยที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันดีของประเทศทั้งสอง คือการที่กองทัพไทยร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับสหรัฐอเมริกา ในสงครามเกาหลีและเวียดนาม และการที่ประเทศไทยให้การสนับสนุนปฏิบัติการ Desert Shield และ Desert Storm"<sup>191</sup>

<sup>190</sup> สัมภาษณ์ 15 มิถุนายน 2544.

กล่าวได้ว่าการช่วยเหลือจากสหรัฐฯ โดยแท้จริงมีพื้นฐานมาจากการป้องกันอิทธิพลในช่วงสงครามเย็น ซึ่งเป็นช่วงต่อกับหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง (Post-War Era) จะเห็นว่า สหรัฐฯ ใช้ไทยเป็นฐานที่มั่นโจมตีทั้งในสงครามเกาหลี เวียดนาม ดังข้อความข้างต้น อีกทั้งไทยยังให้ความร่วมมือทางด้านการทหารแก่สหรัฐอเมริกาเป็นอย่างดีโดยตลอด

อย่างไรก็ดี ดร. วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์<sup>192</sup> ได้ให้มุมมองที่แตกต่างออกไป กล่าวคือ มีความเห็นว่า สงครามเย็นไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับการให้ความสนับสนุนแก่ไทย ทั้งนี้ เพราะมี “ช่วงที่ไม่ต่อเนื่อง” หรือ “give a pause” ของระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงเป็นเวลาประมาณ 2-3 ปี ก่อนที่สงครามเย็น (Cold War) จะก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจน โดยปัจจัยหลักในการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา น่าจะมาจากการต้องการได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งในเวลานั้นอังกฤษและฝรั่งเศสได้ขยายการล่าอาณานิคมในภูมิภาคนี้และได้รับผลประโยชน์เป็นอันมาก แต่สหรัฐฯ กลับมีผลประโยชน์ในประเทศฟิลิปปินส์ซึ่งถือได้ว่าน้อยมากเมื่อเทียบกับอีกสองประเทศดังกล่าว อย่างไรก็ตาม นายพลแมคอาเธอร์ซึ่งเป็นผู้ยึดครองญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองยุติ ก็น่าจะมีความคิดอยู่บ้างเมื่อเห็นการแผ่ขยายอิทธิพลของรัสเซียในแมนจูเรีย แต่ก็ไม่น่าจะชัดเจนถึงขนาดเป็นแรงจูงใจหลักที่สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนไทย

เอกสารฉบับต่อมา เป็นนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อการให้การรับรองไทยไม่ให้ตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม ในขณะที่บริเตนใหญ่ยังไร้หรือไม่ยอมรับรองว่าการประกาศสงครามของไทยต่อบริเตนใหญ่เป็นโมฆะ

ในระหว่างที่บริเตนใหญ่ไร้การรับรองว่าประกาศสงครามของรัฐบาลไทยเป็นโมฆะนั้น สหรัฐอเมริกา ได้มีนโยบายเกี่ยวกับประเทศไทยที่แจ้งต่อรองผู้อำนวยการสำนักงานบริการยุทธศาสตร์โดยจดหมายของ มร.คอร์ดเวลล์ ฮัลล์ ฉบับเลขที่ 892.01/32 ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1943 (พ.ศ.2486) ซึ่งกล่าวถึงนโยบายของอเมริกันไว้ ดังต่อไปนี้<sup>193</sup>

<sup>192</sup> สัมภาษณ์ 13 มิถุนายน 2543.

<sup>193</sup> ปรีดี พนมยงค์, นายปรีดี พนมยงค์เล่าเรื่อง ขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิรา นุสรณ์, 2527), หน้า 127.

แปลเป็นภาษาไทย

ที่ 893.01/32

จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ถึงรองผู้  
อำนวยการ สำนักงานยุทธศาสตร์ (กุดเฟลโลว์)

วอชิงตัน, 26 สิงหาคม 1943

พันเอกกุดเฟลโลว์ที่รัก ในการแถลงตอบ  
คำถามของท่านด้วยวาจา เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม เกี่ยวกับปฏิบัติการ  
อันพึงเป็นไปได้ของฝ่ายอเมริกันกับขบวนการเสรีไทยนั้น กระทรวง  
การต่างประเทศชี้แจงท่าทีของตนดังต่อไปนี้

สหรัฐอเมริกาถือประเทศไทยว่าเป็นรัฐเอกราชที่  
บัดนี้ตกอยู่ภายใต้การยึดครองด้วยกำลังทหารญี่ปุ่น รัฐบาลนี้  
(สหรัฐอเมริกา) ไม่รับรองรัฐบาลไทยที่ประกอบอยู่ในปัจจุบัน  
(รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม) แต่รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา)  
ยับยั้งการประกาศสงครามต่อประเทศไทยไว้และคงรับรอง  
"อัครราชทูตไทยประจำกรุงวอชิงตัน" เป็น "อัครราชทูตของประเทศ  
ไทย" ต่อไป อัครราชทูตผู้นี้ (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช) ได้ประณาม  
ความร่วมมือของรัฐบาลไทยกับญี่ปุ่นและ(สหรัฐฯ) ได้นับถือด้วย  
ความเห็นอกเห็นใจต่อขบวนการเสรีไทยซึ่งอัครราชทูตต่อนั้น  
(ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช) เป็นบุคคลสำคัญ

รัฐบาลสหรัฐอเมริกามองไปข้างหน้าถึงการที่จะ  
สถาปนาเอกราชของประเทศไทยโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้  
จากข่าวสารต่างๆที่ได้รับแสดงให้เห็นว่าในรัฐบาลไทยปัจจุบันก็  
ยังมีข้าราชการส่วนหนึ่งที่คัดค้านไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลไทย  
ยอมจำนนต่อการกดดันของฝ่ายญี่ปุ่น เป็นที่ทราบกันดีว่าใน  
บรรดาข้าราชการดังกล่าวนี้มีหลวงประดิษฐมนูธรรม (หรือที่รู้จักกัน  
ในนามนายปรีดี พนมยงค์) ผู้สำเร็จในคณะผู้สำเร็จราชการแทน  
พระองค์รวมอยู่ด้วยผู้หนึ่ง และยังสามารถทราบต่อไปอีกว่าผู้นี้ได้มี

ส่วนอย่างสำคัญร่วมมือในขบวนการลับที่มีจุดประสงค์เพื่อฟื้นคืนซึ่งรัฐบาลไทยที่เคยเป็นอยู่ก่อนหน้าการรุกรานของญี่ปุ่น

ด้วยความกระแ้างแจ้งเช่นนี้ รัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาจึงถือว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นตัวแทนแห่งการสืบต่อของรัฐบาลแห่งประเทศไทยตามที่เป็นอยู่ก่อนหน้าที่นายกรัฐมนตรีไทยสมัยนั้น (จอมพล ป.พิบูลสงคราม) จะไปเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นในตอนญี่ปุ่นบุกและยอมรับว่า(หลวงประดิษฐ์) เป็นผู้นำคนสำคัญในขบวนการเพื่อเอกราชของชาติไทย ด้วยเหตุนี้ตราบเท่าที่รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) มิได้รับแจ้งการตรงข้ามจากประชาชนไทย จึงเป็นประกันได้โดยไม่ผูกมัดรัฐบาล สหรัฐอเมริกาในอนาคตในการถือว่าหลวงประดิษฐ์เป็นตัวแทนชั้นนำคนหนึ่งของประชาชนไทยในประเทศไทย

เท่าที่ของรัฐบาล (สหรัฐอเมริกา) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้เป็นเท่าที่ชั่วคราวระหว่างการแสดงออกอย่างเสรีแห่งความปรารถนาของประชาชนไทย ภายหลังจากกองกำลังแห่งสหประชาชาติได้ทำการปลดแอกประเทศไทยแล้ว ความพยายามของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาที่เป็นอยู่และที่พึงเป็นจะจำกัดเพียงแต่การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนไทยในการสถาปนารัฐบาลของประเทศตนที่สามารถดำเนินความรับผิดชอบของตนเองและเป็นอิสระจากการควบคุมของต่างชาติ ส่วนการคัดเลือกผู้นำของรัฐบาลในบั้นปลายนั้นเป็นเรื่องที่ประชาชนไทยเท่านั้นจะเป็นผู้วินิจฉัย

เป็นที่เชื่อได้ว่าคำชี้แจงนี้คงจะให้ความกระจ่างแก่ท่านได้ตามที่ต้องการ

ด้วยความซื่อสัตย์ต่อท่าน

(ลงนาม) คอร์เดลล์ ฮัลล์

(ร.ม.ต. ว่าการต่างประเทศ)

จากสารดังกล่าวนี้ นายปรีดี พนมยงค์ จึงตั้งข้อสังเกตถึงการดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาว่า

“รัฐบาลอเมริกันได้ใช้วิธีประจักษ์ว่าเส้นผมออกเป็น 2 ซีก โดยถือว่าประเทศไทยมี 2 รัฐบาล คือ รัฐบาลที่ประกอบขึ้นก่อนญี่ปุ่นรุกรานซึ่งรัฐบาลอเมริกันถือว่ายังคงมีอยู่โดยถือว่าผมเป็นตัวแทนดำเนินต่อไป (Continuity) ของรัฐบาลนั้นซึ่งรัฐบาลอเมริกันรับรอง ส่วนอีกรัฐบาลหนึ่งซึ่งประกอบขึ้นภายหลังญี่ปุ่นรุกรานโดยมีจอมพลพิบูลฯ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น รัฐบาลอเมริกันไม่รับรอง”<sup>194</sup> (ดูภาษาอังกฤษ ที่ภาคผนวกที่ 6)

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้น จะพบว่าสามารถนำมาประยุกต์เข้ากับทฤษฎีการสื่อสารเพื่อประโยชน์และการสื่อสารเพื่ออุดมคติ<sup>195</sup> จะเห็นได้ว่าสหรัฐอเมริกาใช้วิธีการเสนอมุมมองที่แตกต่างออกไป การปรับตัว การตีความหมายใหม่ การให้คำจำกัดความใหม่ ก็จำเป็นเพื่อการอยู่รอดแต่กฎของศีลธรรมก็จะละเลยไม่ได้เช่นกันถ้าไม่มีความจำเป็นอย่างที่สุด กล่าวคือ การแบ่งรัฐบาลไทยเป็น 2 ฝ่าย โดยรัฐบาลของนายปรีดี พนมยงค์ ได้รับการยอมรับจากสหรัฐฯ ส่วนรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ได้ถือเป็น รัฐบาลที่ประกาศสงครามกับสหรัฐฯ จากข้อความ

“ด้วยความกระฉ่างแจ้งเช่นนี้ รัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกาจึงถือว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นตัวแทนแห่งการสืบต่อของรัฐบาลแห่งประเทศไทยตามที่เป็นอยู่ก่อนหน้านี้ นายกรัฐมนตรีไทยสมัยนั้น(จอมพล ป.พิบูลสงคราม) จะไปเข้ากับฝ่ายญี่ปุ่นในตอนญี่ปุ่นบุกและยอมรับว่า (หลวงประดิษฐ์) เป็นผู้นำคนสำคัญในขบวนการเพื่อเอกราชของชาติไทย ด้วยเหตุนี้ตราบเท่าที่รัฐบาลนี้ (สหรัฐอเมริกา) มิได้รับแจ้งการตรงข้ามจากประชาชนไทย จึงเป็นประกันได้โดยไม่ผูกมัดรัฐบาล สหรัฐอเมริกา

<sup>194</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

<sup>195</sup> อรรถกรณ ปิลันธน์โอวาท, หลักและปรัชญาของวาทวิทยา(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 210-211.

ในอนาคตในการ ถือว่าหลวงประดิษฐ์เป็นผู้แทนชั้นนำคนหนึ่งของ  
ประชาชนไทยในประเทศไทย”<sup>196</sup>

จากการให้ความสนับสนุนของสหรัฐอเมริกาในที่สุดการตกลง “ข้อตกลงสมบูรณ  
แบบเพื่อเลิกสถานะสงครามระหว่างประเทศไทยกับบริเตนใหญ่และอินเดีย และจดหมายเหตุ  
แลกเปลี่ยนระหว่างประเทศไทยกับออสเตรเลียเพื่อที่จะเลิกสถานะสงคราม ลงนามกัน ณ  
สิงคโปร์ วันที่ ๑ มกราคม ๒๔๘๘” ก็เกิดขึ้นในที่สุด ตามความคิดเห็นของผู้วิจัย มองว่ามี  
ความแตกต่างระหว่างการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและสหราชอาณาจักรบริ  
เตนใหญ่ มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ ในขณะที่สหรัฐฯ ไม่ถือว่าการกระทำการ  
ใดๆ ของไทยภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นเจตจำนงของประชาชนชาวไทยแต่เป็น  
การกระทำจากสภาวะสงครามที่ถูกญี่ปุ่นบีบบังคับภายใต้ภาวะไร้เสรีภาพ การกระทำการใดๆ ก็  
ไม่ถือเป็นจุดยืนของผู้อยู่ใต้การบีบบังคับ ซึ่งไม่ได้เกิดจากเจตนาอันแท้จริง และให้การรับรองแก่  
นายปรีดี พนมยงค์และขบวนการเสรีไทยเป็น ผู้นำประเทศไทยที่แสดงเจตจำนงโดยแท้จริง  
รวมทั้งไม่ถือการประกาศสงครามใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งยังให้การรับรองแก่อัครราชทูตไทย ณ กรุง  
วอชิงตัน ดี. ซี. เสมือนว่าไทยมิได้เข้าร่วมทำ การรบกับญี่ปุ่นหรืออยู่ฝ่ายญี่ปุ่น กล่าวให้ชัดเจน  
ก็คือ ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้หลักรัฐศาสตร์ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในทาง  
ตรงข้ามกัน ฝ่ายบริเตนใหญ่ ได้ใช้หลักนิติศาสตร์ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศกับประเทศ  
ไทยกล่าวคือ บริเตนใหญ่ถือว่าประเทศไทยในขณะนั้นมีรัฐบาลโดยถูกต้องตามหลักนิติศาสตร์  
มีอำนาจอธิปไตยโดยสมบูรณ์ ดังนั้นการประกาศสงครามของประเทศไทยต่อบริเตนใหญ่จึงถือ  
ว่าเป็นการกระทำอันถูกต้องและชอบธรรมตามกฎหมาย

เมื่อนำเอาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอังกฤษมาวิเคราะห์ตามทฤษฎี  
การเจรจาต่อรอง<sup>197</sup> เรื่อง เทคนิคการขจัดความขัดแย้งที่อาจส่งผลเสีย ประกอบด้วย การหลีกเลี่ยง  
การเผชิญหน้าหรือ การไม่ยินยอมเจรจา(Avoidance) พบว่า

<sup>196</sup> ปรีดี พนมยงค์, นายปรีดี พนมยงค์เล่าเรื่อง ขบวนการเสรีไทย (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จิรา  
นุสรณ์, 2527), หน้า 131.

<sup>197</sup> กฤตวี กิจปฏิพัทธ์ แปล, ไม่...ปฏิเสธ = Getting past no (กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ, 2536),  
หน้า 12-13.

การกล่าวโทษ(Blame) หมายถึง การมองว่าผู้อื่นผิดก่อนมองที่ความผิดของตนเอง การทำให้ผู้อื่นตกอยู่ในภาวะอับจนคำพูด (Silencers) จะเห็นได้จากการที่บริเตนใหญ่ถือว่าประเทศไทยประกาศสงครามกับบริเตนใหญ่ถูกต้องตามหลักนิติศาสตร์

การยกข้อผิดพลาดมาระดมกันเป็นชุด (Gunnysacking) หมายถึง การที่บุคคลเก็บเรื่องที่ไม่พึงพอใจไว้ เพื่อใช้กล่าวโทษเมื่อเกิดเหตุการณ์ในลักษณะคล้ายคลึงกันซ้ำขึ้นอีก ก็จะนำมาใช้โจมตีให้อีกฝ่ายหาทางออกไม่ได้ เช่น การกล่าวถึงจดหมายเหตุแลกเปลี่ยนในข้อสาม รัฐบาลไทยตกลงว่าจะยอมรับผิดชอบในการพิทักษ์รักษา และคืนในสภาพไม่เสื่อมเสีย บรรดาทรัพย์สิน สิทธิและผลประโยชน์ทุกชนิดของฝ่ายบริติชในประเทศไทยและในการใช้ค่าทดแทนเพื่อความวินาศหรือความบอบสลายที่ได้รับ คำว่า " ทรัพย์สิน สิทธิ และผลประโยชน์" ให้กินความรวมตลอดถึงทรัพย์สินทางราชการของรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรและรัฐบาลอินเดีย ทรัพย์สินที่ได้โอนกรรมสิทธิ์หลังจากสงครามได้อุบัติขึ้น บำนาญที่ให้แก่ คนชาติบริติช สต็อก ดีบุก ไม้สัก และโภคภัณฑ์อื่นๆ เรือและท่าเทียบ และสัญญาเช่า และสัมปทานเกี่ยวกับดีบุก ไม้สักและอื่นๆ ซึ่งให้ไว้แก่ ห้างและเอกชนบริติชก่อนวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1941และยังคงสมบูรณ์อยู่ในวันนั้น"<sup>198</sup>

จะเห็นว่าบริเตนใหญ่ กล่าวโทษไทยโดยเริ่มว่า การกระทำผิดของไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองดำเนินอยู่ โดยให้ไทยขาดใช้สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ได้แก่สภาพเสื่อมเสียบรรดาทรัพย์สิน สิทธิและผลประโยชน์ทุกชนิดของฝ่ายบริติชในประเทศไทย ความวินาศหรือความบอบสลายที่ได้รับ คำว่า " ทรัพย์สิน สิทธิ และ ผลประโยชน์" ให้กินความรวมตลอดถึงทรัพย์สินทางราชการของรัฐบาลแห่งสหราชอาณาจักรและรัฐบาลอินเดีย ทรัพย์สินที่ได้โอนกรรมสิทธิ์หลังจากสงครามได้อุบัติขึ้น บำนาญที่ให้แก่ คนชาติบริติช สต็อกดีบุก ไม้สัก และโภคภัณฑ์อื่นๆ เรือและท่าเทียบและสัญญาเช่าและสัมปทานเกี่ยวกับดีบุก ไม้สัก และอื่นๆ ซึ่งให้ไว้แก่ ห้างและเอกชนบริติชก่อนวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ.1941และยังคงสมบูรณ์อยู่ในวันนั้น"<sup>199</sup> จากที่อังกฤษกล่าวมา จะเห็นว่าอังกฤษได้ยกข้อผิดพลาดที่จะหามาได้ โดยมากที่สุดเพื่อทำให้ไทยต้องได้รับความผิด และขาดใช้ให้มากที่สุด

<sup>198</sup> ดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2513), หน้า 474.

<sup>199</sup> เรื่องเดียวกัน



การชกได้เข็มขัด (Beltlining) หมายถึง การนำปมด้อยอีกฝ่ายมาพูด เมื่อเกิดความขัดแย้ง เช่น การยึดถือการประกาศสงครามของไทยต่อบริเตนใหญ่เป็นสำคัญ

การปฏิเสธบุคคลอื่น (Personal Rejection) หมายถึง การพยายามแสดงออกซึ่งความเย็นชา กัดดันให้บุคคลอื่นรู้สึกไม่ดีต่อตัวเอง เช่น การยึดถือการเจรจายกเลิกสถานะสงครามระหว่างไทยกับบริเตนใหญ่ถึง 4 ปี

การบังคับ หรือใช้กำลัง (Force) หมายถึง การแสดงความเหนือกว่าอีกฝ่ายเพื่อการแก้ไขปัญหาโดยใช้กำลังบังคับ จะเห็นจากจดหมายเหตุแลกลเปลี่ยนแปลงทุกข้อ แสดงว่าบริเตนใหญ่มีอำนาจในการกดดันเหนือไทยทุกประการ

เมื่อได้ลงนามความตกลงสมบูรณ์แบบแล้ว ทางสหรัฐอเมริกาก็ได้มีโทรเลขด่วนให้นายปรีดี พนมยงค์ ประกาศสันติภาพ

แปลเป็นภาษาไทย

เลขที่ 740.0011 PW/S1545: โทรเลข

ร.ม.ต.การต่างประเทศถึงเอกอัครราชทูตในสหราชอาณาจักร

(ไวแนนท์)

วอชิงตัน, 15 สิงหาคม 1945 เวลาบ่าย 3 โมง

(ตรงกับวันที่ 16 สิงหาคม 1945 เวลา 3 น. กรุงเทพฯ)

69922. สถานเอกอัครราชทูตบริติชแจ้งเราว่า

ก) กระทรวงการต่างประเทศบริเตนใหญ่ได้อนุญาตแมนท์ แบตเตนแนะนำเป็นส่วนตัวมายัง "รัฐ" ให้ประกาศโดยเร็วที่สุดที่จะเป็นได้ภายหลังญี่ปุ่นยอมจำนนในที่สุดแล้วนั้น บอกรปฏิเสธการประกาศสงครามของไทยบริเตนใหญ่และ สหรัฐอเมริกาอีกทั้งมาตรการทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากการนั้นที่ดำเนินไปเป็นที่เสียหายแก่สัมพันธมิตร ยกเลิกการเป็นพันธมิตรและ ข้อ

ตกลงอย่างอื่นทั้งสิ้นกับญี่ปุ่นให้ประเทศไทยและกองกำลังทหารไทยบริการสัมพันธมิตร และแถลงว่าพร้อมที่จะส่งผู้แทนไปยังนครแคนดี ทันทีเพื่อติดต่อกับสัมพันธมิตร บริติชได้ เสนอว่าประกาศนั้นอาจ กล่าวด้วยว่า "รัฐ" ได้แจ้งแก่รัฐบาลบริติชและอเมริกาตั้งแต่ระยะหนึ่งแล้วว่าขบวนต่อต้านต้องการริเริ่มปฏิบัติการต่อสู้ศัตรูอย่างเปิดเผยและยับยั้งไว้ก็เพราะคำร้องขอโดยเฉพาะเจาะจงของสัมพันธมิตรเพื่อการปฏิบัติทางการทหาร

ข) ให้เมานท์แบทเตนแจ้งด้วยว่า ถ้า "รัฐ" ริเริ่มที่จำเป็นตามคำแนะนำนั้น บริเตนก็พร้อมแล้วเพราะความอุปการะของขบวนการต่อต้านของไทยและคำร้องขอของสัมพันธมิตรที่มีให้ลงมือปฏิบัติการเปิดเผยเมื่อเดือนพฤษภาคมที่แล้วมา ในการที่ (บริติช) ไม่ดำเนินต่อไปซึ่งการบังคับให้ (ไทย) ทำเอกสารการยอมจำนน(ยอมแพ้) โดยไม่มีเงื่อนไขซึ่งตามสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ก็เป็นวิธีธรรมดา (ที่ต้องทำเช่นนั้น) และ (บริติช) จะปรับปรุงนโยบายของตนตามที่ไทยพร้อมจะคืนให้ซึ่งสิ่งที่แล้วมาในอดีตและที่จะร่วมมือในภายหน้า

ค) ถ้า "รัฐ" ทำตามคำแนะนำและส่งผู้แทนไปยังนครแคนดีบริติชเสนอที่จะติดต่อกับกระทรวงต่างประเทศอเมริกันก่อนที่จะตั้งต้นเจรจาเกี่ยวกับข้อความที่เขา (ไทย) เตรียมทำให้สถานะสงครามสุดสิ้นลง

(ง) ทันใดที่บริติช ได้รับสารของพลอดเมานท์แบทเตน ดังกล่าวใน (1) ข้างบนนั้นแล้ว บริติช ในฐานะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงได้เชิญนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีและนายทวี บุญเกิด รัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรีมาปรึกษา

เพื่อที่จะประกาศสันติภาพ และเห็นควรว่า  
นายทวี บุญยเกตุเป็นผู้เหมาะสมที่จะเป็นผู้ลงนามรับสนอง  
พระบรมราชโองการ

(ลงนาม) เบิร์นส์

(ร.ม.ต.กระทรวงการต่างประเทศ)<sup>200</sup>

(ดูภาคผนวกที่ 9)

ในที่สุดวันสำคัญแห่งประวัติศาสตร์ชาติไทยก็มาถึง ภายหลังจากเจรจาและ การปฏิบัติทางการทหารเพื่อให้ประเทศไทยซึ่งมีแกนนำเป็นขบวนการเสรีไทยได้ทำการเจรจาจนเป็นผลสำเร็จทำให้ประเทศไทยได้รับเอกราชกลับคืนมาและไม่ถูกประณามว่าเป็นประเทศประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่น จนนำมาสู่การประกาศสันติภาพ

จะเห็นได้ว่าในที่สุด ภายหลังจากเจรจาทั้งเป็นทางการและเอกสารทางการกับการเจรจาแบบล็อบบี้ (Lobby) ซึ่งเป็นการเจรจาแบบนอกรอบ โดยการที่ประเทศไทยได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยได้รับการปลดแอกจากการเป็นประเทศผู้ร่วมรบกับญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ถือว่าให้ความช่วยเหลือและอยู่ฝ่ายพันธมิตร

กล่าวโดยสรุป จากการวิเคราะห์บทที่ 4 จะเห็นได้ถึงบทบาทและความสำคัญของขบวนการเสรีไทยทั้งในภาคปฏิบัติ คือ การมีกองกำลังและในการเจรจาด้วยการล็อบบี้เป็นส่วนใหญ่ หากมองอย่างผิวเผินจะเห็นว่าเสรีไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกู้อิสรภาพและเอกราชกลับคืนมา อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในแง่ของการเมืองที่ลึกซึ้งก็จะพบว่า เสรีไทยเป็นเพียงข้ออ้างที่สหรัฐอเมริกาใช้เพื่อกล่าวว่า ไทยเป็นมิตรกับสหรัฐฯ และไม่มีเจตนาจะเข้าข้างญี่ปุ่นโดยได้ใช้เป็นข้ออ้างเรื่อยมา เหตุผลเบื้องหลังที่แท้จริงนั้น มาจากการที่สหรัฐฯ ต้องการให้ไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อป้องกันการแผ่ขยายอิทธิพลของโลกคอมมิวนิสต์ที่เป็นกระแสทางการเมืองที่ตรงข้ามกับประเทศเสรีประชาธิปไตยอย่างสหรัฐฯ ในช่วงนั้น หรืออาจจะเป็นความต้องการเข้ามาอิทธิพลในภูมิภาค

<sup>200</sup> อติตเสรีไทย ทายาท และผู้ศรัทธา, เอกราชได้มา...ด้วยการต่อสู้ (กรุงเทพมหานคร: จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในวันสันติภาพ 16 สิงหาคม 2488 ครบ 40 ปี 16 สิงหาคม 2528, 2528), หน้า 35.

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนที่เขตอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศสเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลักในช่วงแรกก่อนที่สงครามเย็นจะเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในภายหลังก็เป็นได้